

M A R M A R A
Ü N İ V E R S İ T E S İ
K A D İ N V E
T O P L U M S A L
C İ N S İ Y E T
A R A Ş T I R M A L A R I
D E R G İ S İ
J O U R N A L O F
W O M E N A N D
G E N D E R S T U D I E S

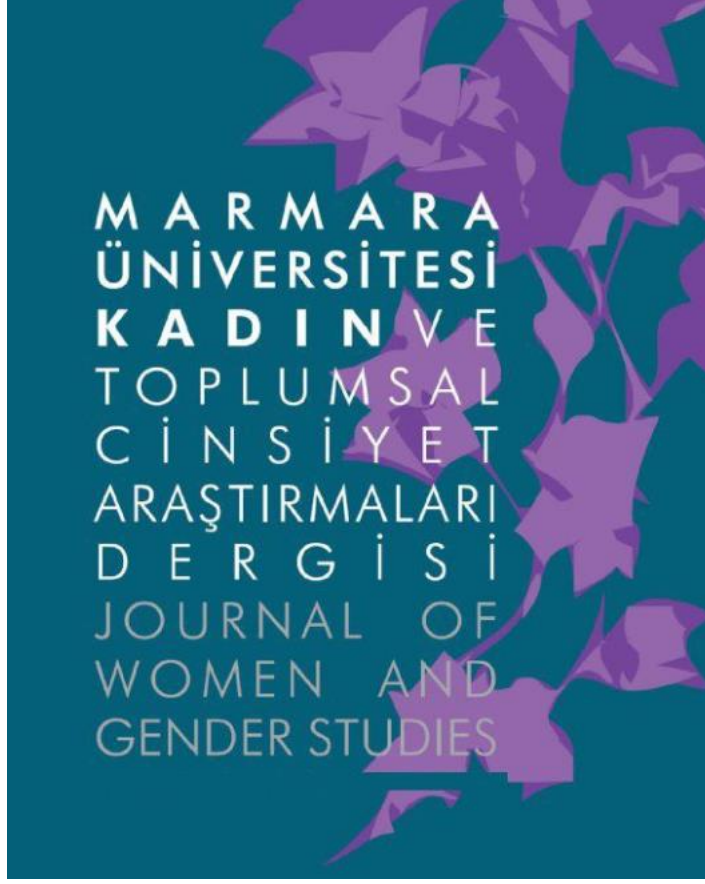
MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi

Aralık 2024 : Cilt 8 (Sayı 2)

e-ISSN : 2587-2990

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, Temmuz ve Aralık olmak üzere yılda iki kere Dergipark platformu üzerinden yayımlanan Uluslararası Bilimsel Hakemli bir dergidir.

Marmara University Journal of Women and Gender Studies

Marmara University Journal of Women and Gender Studies is an International Refereed Scientific Journal published biannually in July and December via JournalPark (Dergipark) platform.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mukatcad>

EDİTÖR / EDITOR

Prof. Dr. Fatma AYANOĞLU (Marmara Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali Murat KIRIK (Marmara Üniversitesi)

EDİTÖR YARDIMCILARI

Dr. Öğr. Üyesi Selim Beyazyüz (Düzce Üniversitesi)
Öğr. Gör. Dr. Mustafa BÖYÜK (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Arş. Gör. Atakan GÖKTEPE (Marmara Üniversitesi)
Arş. Gör. Yasin YAVUZ (Marmara Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU / CONSULTATIVE COMMITTEE

Prof.Dr. Erişah Arıcan (Marmara Üniversitesi)
Prof.Dr. Sebahat Deniz (Marmara Üniversitesi)
Prof.Dr. Mehveş Tarım (Marmara Üniversitesi)
Prof.Dr. İsmail Taşpınar (Marmara Üniversitesi)
Prof.Dr. Aypar Uslu (Marmara Üniversitesi)
Prof.Dr. Göksel Ataman (Marmara Üniversitesi)
Doç.Dr. Yeter Demir Uslu (Medipol Üniversitesi)
Prof.Dr. Deniz Börü (Marmara Üniversitesi)
Doç.Dr. Elif Haykır Hobikoğlu (İstanbul Üniversitesi)
Doç.Dr. Figen Yıldırım (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Doç.Dr. Andan Ertemel (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Prof.Dr. İbrahim Pınar (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Cem Cüneyt Arslantaş (İstanbul Üniversitesi)
Prof.Dr. Işıl Pekdemir (İstanbul Üniversitesi)
Prof.Dr. Sedefhan Oğuz (Yeditepe Üniversitesi)
Prof.Dr. Uğur Yozgat (Kıbrıs Arkin Üniversitesi)
Doç.Dr. M. Lütfi Arslan (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Fatma AYANOĞLU

Doç. Dr. Ali Murat KIRIK

WEB & EMAIL

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mukatcad> & [muratmilef@gmail.com](mailto:мурatmilef@gmail.com), fsisman@marmara.edu.tr

* İsimler alfabetik sırayla dizilmiştir. / Names are listed in alphabetical order.

YAYIM İLKELERİ

Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi'nde özgün araştırma ve inceleme makalesi, derleme makaleler yayımlanır.

Dergide yayımlanan tüm yazıların ilmi ve fikri sorumluluğu yazarına aittir.

Yazıların, başka bir yerde, farklı bir dilde dahi olsa yayımlanmamış olması gerekir.

Yayımlı teklif edilen yazılar, yayın kurulu tarafından incelendikten sonra hakeme gönderilir ve iki hakemin onayının alınmasıyla yayımlanır.

Yazıların yazım dili, yabancı dilde yazılanlar hariç, Türkiye Türkçesi olmalıdır.

Yazıların sayfa sayısı, metin ve levha olarak 30 sayfayı geçmemelidir.

Yayımlanan makaleler, Yayın Kurulu'ndan izin alınmadan kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz.

İçindekiler/Contents

Sergender Sezer- Zafer Durdu- İlknur Şahin- Sevgi Arslan- Hilal Korkmaz- Öznur Üçdağ
Erken Yaşta Evlilik Deneyimi Olan Kadınlar: Muğla Örneği.....**1-35**

Ebru Eren

Reproduction of Gender Inequality in the Context of Turkish Education Policies..... **36-56**

Esra Yalçın

Antik Yunan, Aydınlanma Çağı Ve Modern Dönemde Kadın
Olmak.....**57-71**

Niyazi Can Özbaşaran- Ayşe Ece İstemi- Arda Çelik

Türk Korku Filmlerinde Abject Tarafından Ele Geçirilmiş Kadın
.....**72-104**

ERKEN YAŞTA EVLİLİK DENEYİMİ OLAN KADINLAR: MUĞLA ÖRNEĞİ WOMEN WITH EARLY MARRIAGE EXPERIENCE: THE CASE OF MUĞLA

Sergender Sezer¹
Zafer Durdu²
İlknur Şahin³
Sevgi Arslan⁴
Hilal Korkmaz⁵
Öznur Üçdağ⁶

ÖZ

Bu çalışmada, dünyada birçok ülkede deneyimlenen ve uluslararası kuruluşlarca da istatistiklerle, saha çalışmaları ile tespit edilen çocuk yaşta evlilikler konusu ele alınmaktadır. Dünyanın özellikle azgelişmiş ülkelerinde gözlemlenen, Türkiye’de de karşılaşılan ve önemli bir sosyal sorun olan çocuk evliliklere dair farkındalığın artırılması, kamuoyu ilgisinin oluşması, politika yapıcılarının soruna yönelmeleri önem arz etmektedir. Çalışmanın temel amacı, erken yaşta evlendirilen kadınların yaşamış oldukları zorlukları, bu zorluklar ile nasıl başa çıkmaya çalıştıklarını anlamaktır. Ayrıca henüz çocuk yaşta evlendirilen, toplumsal bir kurumun işleyişinde sorumluluk yüklenen çocukların evlilik sürecinde yaşamış oldukları psikolojik zorluklar, karşılaşılmış oldukları fiziksel şiddet vb. durumları anlatmaları istenmiştir. Böylece, kadınların aktarmış oldukları deneyimler aracılığı ile evliliklerini anlayabilmek, sorunun çözümü ile ilgili ülke genelinde farkındalığı yükseltmek önemlidir. Çalışma ile böylesi bir sosyal sorunun farklı yönleriyle anlaşılmasına yönelik bilimsel katkıda bulunularak çözümüne yönelik çeşitli önerilerde bulunmak da bir diğer hedeftir. Türkiye kurumsal ve sistemsel özelliklerinin de bir sonucu olarak sorunlarının çözümünde siyaset mekanizması anahtar bir ülkedir. Bu nedenle de siyasal alanın tüm oyun kurucu ve oyuncularının da soruna eğilmelerini sağlayarak erken yaşta yapılan evlilikleri engellemek ya da olabilecek en alt düzeye indirmek hedeflenmektedir. Erken evliliklere dair sorunların tespiti sosyolojik olarak çözüm önerilerinin de oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu makalenin saha verileri, Muğla ilinin Kafaca ve Yeşilyurt mahallelerinden alınan 17 örneklem ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Araştırma evrenini bu iki mahalle oluşturmaktadır, niteliksel araştırma yöntemi ve derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak, 17 kadın katılımcı ile görüşülmüştür. Evren olarak bu mahallelerin seçilmesinde merkeze yakınlık nüfus açısından birbirine benzer olması ve diğer Menteşe kırsal mahallelerine yakın özellikler göstermesidir. Görüşme yapılan kadınlardan evlilik deneyimlerini anlatmaları istenmiştir. Çalışma verileri çocuk evliliklerde eğitim durumu, aile yapısı, toplumsal çevre, arkadaş çevresi, geleneksel kültür gibi değişkenlerin önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Erken ve Zorla Evlilik, Çocuk Gelin, Çocuk Hakları, İstismar.

ABSTRACT

This study addresses the issue of child marriages, which are experienced in many countries worldwide and have been identified by international organizations through statistics and field research. Raising awareness, generating public interest and directing policy makers towards the significant social issue of child marriages, which are observed in particularly underdeveloped countries worldwide, including Turkey, are of paramount importance. The main purpose of the current study is to understand the difficulties experienced by women married at an early age and how they attempt to cope with these difficulties. In addition, the study also requested these children who were married at a young age and assumed responsibilities within a social institution to share their experiences regarding the psychological difficulties, instances of physical violence and other challenges they encountered during their marriage. Thus, it is important to understand women’s marriage experiences through their shared experiences and to raise awareness throughout the country about the solution to the problem. Another goal of the study is to contribute scientifically to understanding such a social problem from different aspects and to make various suggestions for its solution. Because of Turkey’s institutional and systemic characteristics, the political mechanism is a key player in solving its problems. For this reason, it is aimed to prevent early marriages or reduce them to the lowest possible level by ensuring that all the game makers and players of the political field focus on the problem. Identifying the problems related to early marriage will also contribute to the formation of sociological solution suggestions. In this study, girls married at an early age are addressed in the sample of Kafaca and Yeşilyurt districts of Muğla province. In the study, in which Muğla province constituted the research population, 18 female participants were interviewed using the qualitative research method and in-depth interview technique. The interviewed women were asked to describe their marriage

¹ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, sergender@mu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7097-8691

² Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, zaferdurdu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0573-9715

³ ilknuryilmaz122334@gmail.com, ORCID ID: 0009-0005-4648-8026

⁴ sevgiarslan876@gmail.com, ORCID ID: 0009-0004-4651-2308

⁵ gbhilalkrkmzgb@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-3113-2722

⁶ angeljolue@gmail.com, ORCID ID: 0009-0002-7797-4463

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Zafer Durdu, e-posta: zaferdurdu@gmail.com,
Gönderilme /Submitted: 10.11.2023 **Kabul/ Accepted:** 02.07.2024

experiences. The data of the study revealed that variables such as educational status, family structure, social environment, circle of friends and traditional culture are important in child marriages.

Keywords: Marriage, Early and Forced Marriage, Child Bride, Child Rights, Abuse

GİRİŞ

İlk toplumlardan günümüze dek insanlar evlenmekte, aile kurmakta ve toplumsal yaşam bu süreçler içerisinde sürmektedir. Erken ve zorla yapılan evlilikler günümüz modern dünyasının aşılamayan ve son dönemlerde üzerinde durulmaya başlanan büyük sosyal problemlerden biridir. Bu problemle ortaya çıkan çocuk gelin kavramı; 18 yaşının altında kanuni olarak reşit sayılmayan, çeşitli sebeplerle zorla evlendirilen kız çocuklarını ifade etmektedir. Ancak bu kavram içerdiği istismarı gizleyebilmekte olduğundan ve çocukların rızası ile gerçekleşmiş olsa bile bu rızalarının hayatlarının bütününe etkileyebilmesi nedeniyle kullanılması sakıncalı bir kavramdır. Bunun yerine zorla evlendirilmiş veya evliliğe ikna edilmiş çocuklar kavramının kullanılması çok daha yerindedir. Ailelerin eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyinin düşüklüğü erken evliliklerin en önemli nedenleri olmakla birlikte, toplumsal yapıdaki gelenek ve görenekler ve buna bağlı ataeril toplum yapısı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, dini inançlar, aile içi şiddet ve mülkiyet unsuru, doğal afetler ve savaşlar; bunlara bağlı göçler de söz konusu olgunun ortaya çıkış nedenleri arasındadır. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler, erken ve zorla evliliklerin genelde daha yaygın olduğu ülkelerdir. Bu ülkelerde erken ve zorla evliliklerin yüksek olma nedeni bahsi geçen olgunun geleneksel, ekonomik, toplumsal, dinsel ve kültürel birçok sebebe dayandırılmasıdır. 18 yaşın altındaki kız veya erkek çocuklarının evlendirilmesi çok ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada sorunlar ele alınırken 18 yaşını doldurmuş kişilerin, psikolojik, biyolojik ve zihinsel

gelişimlerinden bahsedilip bu evliliklerin birey üzerinde ne çeşit etkiler yarattığı gösterilmeye çalışılmıştır.

18 yaş öncesi resmi evlilik veya gayri resmi birliktelik olarak tanımlanan çocuk evlilikleri, temel bir insan hakları ihlali olup, dünya çapında kız çocuklarının hayatlarını, refahlarını ve geleceklerini tehdit etmektedir. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi gibi uluslararası sözleşmeler incelendiğinde çocukların korunmaları, 18 yaşından önce çocuk kabul edilmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Çocuk evlilikleri hem erkek hem de kız çocukları arasında görülse de kız çocukları arasında yaygınlık yaklaşık beş kat daha fazladır. Bu sorun, kız çocuklarını düşük değerde tutan ve onları yaşamda kendi gidişatlarını belirleme yetkisinden mahrum bırakan toplumsal değerleri yansıtır. Çocuk evlilikleri genellikle erken hamilelik, sosyal izolasyon, eğitimin kesintiye uğraması, sınırlı sosyo-ekonomik fırsatlar ve artan aile içi şiddet riski ile sonuçlanarak bir kız çocuğunun yetişkinliğe sağlıklı geçişini tehlikeye atmaktadır. Dahası, ergen kızlar genellikle yaşlı erkeklerle evlendirilmekte ve bu da onları daha da güçsüzleştiren ve onları daha büyük şiddet risklerine maruz bırakan bir güç dinamiği yaratmaktadır (Unicef, 2023).

Erken evliliklerle ilgili önemli sorunlardan birisi şiddettir. Özellikle görücü usulü, berdel gibi geleneksel uygulamalarla gerçekleşen erken evliliklerde kadına yönelik şiddet çok görülmektedir. Şiddet, erkekliğin bir kanıtı olarak nedensiz yere olabileceği gibi kuşak veya kültür farkından dolayı eşlerin anlaşamaması, ailenin ekonomik durumu, geniş aile yapısı gibi nedenlerle

de gerçekleştirilebilmektedir (Uysal, Eren ve Şimşek, 2019: 374). Erken yaşta evlenen bireylerin sadece eşinden değil kayınlar, kayınbaba ve kayınvalidesinden de şiddet görmesi gözden kaçırılmayacak bir olgudur. Cevheroğlu ve Tutarel-Kışlak (2023: 1564), çalışmalarında söz konusu şiddet görme durumunu %13 olarak bulmuşlardır.

Erken ve zorla yapılan evliliklerde kadınlara biçilen toplumsal roller nedeniyle nesillerce devam etmekte olan algıya yeni bir zincir eklenmektedir. Erken ve zorla yapılan evliliklerde kadın bireylerin eğitim haklarının ellerinden alınması bir diğer büyük problemdir. Eğitimini tamamlayamayan kadın bireylerin çeşitli bilgi ve becerilerden yoksun olması veya çeşitli bilgi ve becerileri kazanamaması, yetiştirecekleri çocukların da bu bilgi ve becerileri elde edememesi veya daha geç elde etmesi sonucunu doğurmaktadır.

Türk hukuk sisteminde evlilik ile ilgili yaş sınırı bulunmaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 124. Maddesinde "Erkek ve Kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verilebilir" hükmü bulunmaktadır (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>). Türkiye'de yasal olarak yetişkin olma yaşı kanunla 18 olarak belirlenmiştir. Bu durumda yasal olarak da 18 yaş altı herkes çocuk kabul edilir ve bu yaşın altında olan bireylerin evlenmesi yasalara aykırı olduğu kadar normal bir evlilik olarak değerlendirilmemektedir. Bu durum aynı zamanda 18 yaşın altındaki bireylerin karar alma, çocuk yetiştirme, özgürce hareket etme, sağlıklı bir irade ortaya koyma

gibi yetilerinin eksik olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Bu nedenle çocuk bireyler yasalarla ve veli veya vasi ile korunmaktadır.

Dünyada Çocuk Evlilikleri

Erken ve zorla evlilik günümüz modern dünyasının tam anlamı ile çözemediği bir problemidir. Modern toplumlarda evlilik, yetişkin bireylerin özgür seçimleri ile gerçekleşen bir sözleşmedir. Erken yaşta evlilikler sadece Türkiye'de rastlanan yerel bir sorun değil, dünyanın neredeyse tüm bölgelerinde rastlanılan küresel bir sorundur. Dünyada erken evliliklerin görüldüğü yerlere bakıldığında çoğunlukla gelişmemiş, gelişmekte olan ve ataerkil kültürün baskın olduğu bölgeler karşımıza çıkmaktadır. Gelişmemiş ülkeler, gelişmiş ülkelere oranla çocuk evliliklerin yüksek derecede görüldüğü ülkelerdir. UNICEF'in (2023) tespitlerine göre Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere çocuklarda görülen evliliklerin nedenleri arasında yoksulluk, evliliğin 'koruma' sağlayacağı algısı, aile namusu, sosyal normlar, bu uygulamaya göz yuman geleneksel veya dini yasalar, yetersiz yasal çerçeve yer almaktadır. Ayrıca sosyokültürel faktörler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim düzeyi düşüklüğü, savaşlar, toplum baskısı, aile içi şiddet de bu faktörlere eklenebilir.

Erken evlilikler geleneksel ritüellerle gerçekleştirildiğinden bu evlilikler kayıt altına alınmamakta; bu yüzden de erken evliliklerle ilgili güvenilir istatistikler elde edilememektedir. Var olan veriler üzerinden değerlendirildiğinde; dünyada özellikle orta doğru, Afrika ülkeleri, İran, Afganistan, Pakistan gibi çoğunluğu Müslüman 29 ülkede evlenme yaşı 18 yaşından küçükken, 146 ülkede 18'inden küçük kız çocuk-

ları ebeveyn izniyle evlenebilmektedir. 52 ülkede ise resmî izinle kız çocuklarının evlenme yaşı 15 yaşın altında olabilmektedir. Erkek çocuklar için evlilik yaşı, 180 ülkede 18 yaş ya da daha büyükken, 8 ülkede 18 yaşından küçük erkek çocukları izin gerekmeden evlenebilmektedir. Bazı ülkelerdeki erken evlilik oranlarına bakıldığında ise Gürcistan'da nüfusun %17'sinin, Türkiye'de %14'ünün, Ukrayna'da, Fransa'da ve İngiltere'de ise nüfusun en az %10'unun 18 yaşından önce evlendiği görülmektedir (Myers ve Harvey, 2011).

UNICEF (2023) raporuna göre bugün hayatta olan 640 milyon kız çocuğu ve kadın çocuk yaşta evlendirilmiştir. Çocuk yaşta evlendirilenlerin %45'i Güney Asya'da %20'si Sahra altı Afrika'da, %15'i Doğu Asya ve Pasifik, %9'u da Latin Amerika ve Karayipler'dedir. Rapora göre dünyanın her yerinde çocuk evlilikler azalmakla birlikte henüz ortadan kaldırılabilecek düzeyden çok uzaktır. Bugünkü hız ile düşünüldüğünde dünyada çocuk evliliklerin ortadan kalkması 300 yıl sürecektir. Myers ve Harvey (2011)'in belirttikleri üzere dünyada en yüksek çocuk evlilik oranı %75 ile Nijer'dedir. Nijer'i %72 ile Çad, %71 ile Mali, %66 ile Bangladeş, %63 ile Gine, %61 ile Orta Afrika Cumhuriyeti, %52 ile Mozambik takip etmektedir (Durdu ve Yelboğa, 2016: 800).

Türkiye'de Çocuk Evlilikleri

Türkiye'de aile ve evlilik ile ilgili istatistikler ve göstergeler incelendiğinde birkaç kuşak geriye gidilirse çocuk yaşta evliliklerin oldukça yaygın olduğu görülecektir. Kız çocuklarının önemli bir bölümü on sekiz yaşına gelmeden, üstelik ortalama evlilik yaşları on beş iken evle-

niyor, evlendiriliyordu. Tarım toplumu yapısında ve ataerkil aile sisteminde bu tür evlilikler bir sorun olarak görülmüyordu. Öyle ki, çocuk yaşta evlendirilen kız çocuğu için bu yaşta evlenmek olağanüstü bir durum değildi. Benzer bir biçimde annesi de ablası da aynı yaşlarda evlendiriliyordu. Türkiye'nin cumhuriyetle birlikte başlayan modernleşme süreci kadın haklarında, özellikle de hukuki, ekonomik, siyasi ve eğitim alanlarında önemli iyileştirmeler getirdi. Sanayileşme ve kentleşme süreci ile birlikte kız çocukları okula gittiler ve iş hayatına atıldılar. Modernleşme sürecine giren toplumumuzda modernliğin ulaşamadığı bölgelerdeki kız çocukları hala çocuk yaşta evlendiriliyorlar (Çetin, 2020: 114-116). TÜİK (2022) Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) verileri incelendiğinde cinsiyete göre ilk evlenme yaşı kategorisinde 18 yaş altı evlenme oranının kadınlarda %24.2 olduğu, bu oranın erkeklerde ise %4.4 olduğu görülmektedir. Türkiye özelindeki verilere bakıldığında erken yaşta evliliklerin daha çok kız çocuklarını etkilediği açıkça görülebilmektedir. Bu durumun toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de bir göstergesi olarak kabul edilmesi mümkündür.

İstatistikler bölgesel düzeyde incelendiğinde ise Orta Anadolu (%21.4), Ortadoğu Anadolu (%21.1), Batı Karadeniz (%20.4) bölgelerinde erken yaşta evliliklerin yüksek, İstanbul (%10.1), Batı Anadolu (%13.0) ve Batı Marmara'da (%13.0)ise daha düşük olduğu anlaşılmaktadır (TÜİK, 2022). Ayrıca çocuk evliliklerin kayıt altına alınması ile ilgili sıkıntılar da göz önüne alındığında resmi istatistiklerin tam olarak gerçekliği göstermediği de söylenebilir. Eldeki veriler ilk etapta sosyo-ekonomik faktörlerin erken evliliklerde ön planda olduğunu göstermektedir. Kentleşmiş, modernleşme sürecini

daha fazla benimsemiş, ekonomik göstergeleri daha yüksek bölgelerimizde çocuk evliliklerinin daha düşük olduğu, Türkiye açısından, Doğu'dan Batı'ya doğru gelindikçe çocuk evliliklerin azaldığı söylenebilir (Durdu ve Yelboğa, 2016). TAYA araştırması verileri geriye doğru incelendiğinde de ilk evlenme yaşı istatistiklerindeki değişme anlamlıdır. TAYA 2013 (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014) çalışmasına göre 2006 yılında 18 yaş altında evlenen kadınların oranı %31.2, 2013'te, %28'dir. 2021'de

ise %24 (TÜİK, 2022) olduğu düşünüldüğünde bir düşüş söz konusudur.

Aşağıdaki Tablo 1 ve Tablo 2'de Türkiye'de erken yaştaki evliliklerin durumuna ilişkin TÜİK'in resmi verileri bulunmaktadır. Tablolardaki verilere ve genel olarak TÜİK'in nüfus ve doğum verilerine bakıldığında doğum oranlarındaki düşüşün de etkisi göz ardı edilmemelidir.

Tablo 1. TÜİK verilerine göre anne olma yaşı 2001-2022 arası (TÜİK, 2023)

Yıl	Toplam	Annenin yaş grubu										Yaşı Bilinmeyen
		<15	15-17	18-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50+	
2001	1.323.341	2.730	50.848	103.482	436.558	373.702	197.347	113.249	29.676	8.947	2.094	4.708
2002	1.229.555	2.564	44.957	90.157	408.913	346.786	194.583	99.554	28.431	7.752	1.861	3.997
2003	1.198.927	2.350	37.846	86.161	392.085	345.034	204.180	92.988	28.031	6.601	1.722	1.929
2004	1.222.484	1.943	35.504	88.341	394.829	348.352	223.289	91.575	29.136	6.007	1.584	1.924
2005	1.244.041	1.721	34.926	88.579	391.952	367.167	229.505	90.459	30.531	5.544	1.400	2.257
2006	1.255.432	1.649	34.208	87.429	380.008	392.076	228.381	90.245	32.427	4.631	1.370	3.008
2007	1.289.992	1.468	33.863	86.314	377.481	415.157	239.325	98.316	28.834	4.326	1.139	3.769
2008	1.295.511	1.261	33.719	85.329	375.728	414.075	245.835	104.036	26.154	4.088	885	4.401
2009	1.266.751	956	31.596	79.520	358.462	401.079	244.206	113.258	24.696	3.817	703	8.458
2010	1.261.169	716	29.449	72.735	344.108	396.887	261.678	117.392	24.609	4.132	624	8.839
2011	1.252.812	583	26.420	70.877	334.735	389.397	280.905	116.338	23.284	4.089	427	5.757
2012	1.294.605	568	24.098	70.299	332.232	397.945	306.208	126.055	26.116	3.454	416	7.214
2013	1.297.505	449	21.967	67.847	323.274	400.292	309.422	133.272	28.992	2.911	393	8.686
2014	1.351.088	436	20.682	65.860	327.116	416.737	327.552	144.950	34.276	2.619	374	10.486
2015	1.336.908	321	18.841	61.559	315.594	414.956	323.103	152.617	35.224	2.493	444	11.756
2016	1.316.204	309	17.099	59.244	309.470	406.808	314.256	162.411	33.189	2.362	479	10.577
2017	1.300.258	295	15.282	55.058	304.227	405.568	311.058	166.851	33.493	2.445	384	5.597
2018	1.256.282	211	12.114	48.853	286.825	394.877	306.993	163.234	34.214	2.455	292	6.214
2019	1.189.939	171	10.074	43.938	265.017	379.731	293.747	154.125	33.367	2.751	265	6.753
2020	1.117.942	121	8.251	37.897	247.297	360.724	279.106	142.733	33.321	2.626	232	5.634
2021	1.083.336	118	7.176	32.323	231.167	356.488	278.533	137.053	33.880	2.050	165	4.383
2022	1.035.795	147	7.042	30.074	219.155	342.211	267.454	129.861	33.795	2.212	276	3.568

Tablo 2. Cinsiyete göre 16-17 yaş grubunda evlenen çocuk sayısı ve toplam evlenmeler içindeki oranı, 2002-2022 (TÜİK, 2023-1)

Yıl	Toplam evlenme sayısı		Evlenen çocuk sayısı		Evlenen çocukların toplam evlenmeler içindeki oranı(%)	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kız	Erkek	Kız
2002	510.155	510.155	2.592	37.263	0,5	7,3
2003	565.468	565.468	2.236	45.981	0,4	8,1
2004	615.357	615.357	2.168	49.280	0,4	8,0
2005	641.241	641.241	2.270	51.944	0,4	8,1
2006	636.121	636.121	2.315	50.366	0,4	7,9
2007	638.311	638.311	2.279	50.723	0,4	7,9
2008	641.973	641.973	2.214	49.703	0,3	7,7
2009	591.742	591.742	2.072	47.859	0,4	8,1
2010	582.715	582.715	2.000	45.738	0,3	7,8
2011	592.775	592.775	1.860	42.700	0,3	7,2
2012	603.751	603.751	1.903	40.428	0,3	6,7
2013	600.138	600.138	1.866	37.481	0,3	6,2
2014	599.704	599.704	1.670	34.629	0,3	5,8
2015	602.982	602.982	1.483	31.337	0,2	5,2
2016	594.493	594.493	1.319	27.637	0,2	4,6
2017	569.459	569.459	1.081	23.906	0,2	4,2
2018	554.389	554.389	1.029	20.809	0,2	3,8
2019	542.314	542.314	940	17.058	0,2	3,1
2020	488.335	488.335	728	13.035	0,1	2,7
2021	563.140	563.140	773	13.168	0,1	2,3
2022	574.358	574.358	688	11.520	0,1	2,0

Erken yaşta evlilikler ile ilgili istatistiklerin elde edilmesi ve kategorileştirilmesi ilgili eksikliklere rağmen sorunun toplumsal boyutu açık bir biçimde gösterilmektedir. TÜİK verilerinde yer alan doğum istatistikleri de erken yaşta evliliğe dair doğrudan bir göstergedir. Yukarıdaki Tablo 1’de Annenin yaş grubuna göre yapılan doğum istatistiklerinde 2022 yılı verilerine göre 15 yaş altında doğum yapan kız çocuklarının sayısı 147’ye düşmüştür, bu sayı 2021 yılında 118’dir. Bir yılda 29 kişi (%24.25) artış olmuştur. 2001 yılındaki sayı ise 2.730’dur. 15-17 yaş aralığında 2022 yılında 7.042, bir önceki yılda 7.176, 2001 yılında 50.848’dir. Tablo 1 doğum yaşını içerse de evlilik ile doğum arasında geçen süre de düşünüldüğünde toplam 1.035.795 doğumdan yaklaşık 37 bin kadarının

çocuk yaşta evlendirilen/evlenen kadınlar tarafından gerçekleştirildiği söylenebilir. Yine TÜİK’in aynı verilerine göre 2015’te aynı yaşlardaki doğum sayılarının yarıdan fazla düşmüş olduğu da görülmektedir. Görüldüğü üzere alınan önlemlerin, artan toplumsal duyarlılığın ve yapılan çalışmaların etkilerinin bir sonucu olarak Türkiye’de çocuk evlilikleri ve çocuk yaşta doğumlar hızla azalmaktadır. Söz konusu etkileri çocuk evliliklerindeki düşüşte de görmek mümkündür. Tablo 2’ye bakıldığında 2002’de 39.855 olan 16-17 yaş çocuk evlilikleri 2022’de 12.208’e kadar düşmüştür. Bu olumlu bir gösterge olmakla birlikte hem 15 yaş altı, hem de 17 yaş üstü evlilikleri içermemesinden dolayı eksik veri olarak değerlendirilebilir.

ERKEN YAŞTA VE ZORLA EVLİLİKLERİN NEDENLERİ

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de erken yaşta evliliklerin tek nedenle açıklanamayacak, sosyal, tarihsel ve kültürel boyutları da kapsayan yönleri vardır. Aşağıda bu yönler başlıklar altında ele alınmıştır.

1) Sosyo-Ekonomik Nedenler

Yoksul olarak nitelendirilebilecek aileler zaten sınırlı olan gelirlerini ailenin geçici üyesi olarak gördükleri kız çocuklarına harcamak istememekte ve bu çocukları ekonomik yük olarak görmekte hem bu yükü hafifletmek hem de gelir sağlamak için küçük yaşta bile olsa kız çocuklarını evlendirmektedirler (Myers ve Harvey, 2011: 7; Jain ve Kurz, 2007). Kırsal yaşam ve yoksulluk olgusunun çocuk yaşta evliliklerde önemli bir etken olduğunu belirten Doğan ve Mutlu (2020), yoksulluktan kurtuluş için ailelerin çocuklarının bedenlerini nesneleştirdiklerini belirtmektedirler. Yoksulluktan kurtulma isteği, yalnızca bir aidiyet arayışı, daha iyi görüneni tercih etme, vb. nedenler erken evliliklere mazeret bulmakta etkili olmaktadır (Elitok ve Çabuk, 2014: 8). Evlilik erkek çocukları için de bir güvence, kötü alışkanlıklardan korunma, “adam olma/etme, aile babası olarak sorumluluk verme” aracı ve eve ücretsiz bir yardımcının, ev işçisinin katılması olarak görülebilmektedir. Evlendirilen küçük kız çocukları yemek, temizlik, çocuk ve yaşlı bakımı, ev ekonomisine katkı gibi birçok sorumlulukla karşılaşmaktadır. Ataerkil yapılanmanın küçük yaşta evliliği ve evlenen çocuktan bu yöndeki beklentileri olağan gösteren güçlü bir yapısı bulunmaktadır (Çetin, 2020: 115). Kimi zaman sofradan bir tabağın

eksilmesi fikri bile aileler için erken yaşta evliliği teşvik edici bir unsur olabilmektedir. Diğer bir unsur da özellikle kız çocuklarının aile işlerinde çalıştırılıyor olmasıdır. Özellikle tarım ve hayvancılık gibi emek yoğun işlerde çocuklar erken yaşlardan itibaren yoğun ve yorucu bir şekilde çalışmak zorunda kalabilmektedirler. Böylelikle kız çocukları evlendiklerinde çalışmayacağı veya az çalışacağı yanılgısına kapılarak evlenmeye istekli olabilmektedirler.

Ülkemizde bazı yörelerde devam eden bir uygulama da evlilik öncesi istenen başlık parası olgusudur. Kızlar evlendirilirken başlık parası adı altında kendilerine biçilen değer karşılığında ailelerine kazanç sağlamaktadırlar. Hem üstlerindeki ekonomik yükü hafifletmek hem de başlık parası yoluyla aileye gelir getirmek için aileler kızlarını küçük yaşta evlendirmektedir. Ekonomik nedenlerle erken yaşta evlenen kız çocukları bir meta gibi alınıp satılmakta ve bu çocukların gelin olarak geldiği aile içinde de hiçbir zaman söz hakkı olmamaktadır. Kendilerine verilen görevleri yapmakta ve duruma boyun eğmektedirler. Bu durum çocuğun ticari sömürüsü olarak kabul edilmelidir. Çocuk yaş gruplarında evlendirilme hem ekonomik hem cinsel sömürüyü hem de baskı ve şiddeti beraberinde getirmektedir (Özcebe ve Biçer, 2013: 89).

Mirasın bölünmesinin önlenmesi arzusu, ailenin mal varlığının korunması düşünceleri de ekonomik nedenler arasında sayılmaktadır. Mülkiyet ve miras unsuru da erken evlilikleri artıran önemli faktörlerden birisidir. Topraklarının bölünmesini istemeyen aileler sahip olunan mallar paylaşılmasını diye çocuklarını küçük yaşta evlendirmekte ve

mirasın bölünmesine engel olmaya çalışmaktadırlar (Doğan ve Mutlu, 2022: 228). Genellikle akrabalar veya tanıdıkların çocuklarıyla gerçekleştirilen bu evliliklerde, çocukların söz hakkı bulunmamakta sadece evliliği onaylamak zorunda bırakılmaktadırlar. Servetin dışarı gitmesini istememe nedeniyle yapılan bu tarz evliliklerde, gelin ve damat aile içinden ve çoğunlukla yakın akrabalar arasından seçilmektedir. Böylelikle ailenin varlığı aile içinde kalmaktadır. Ayrıca soy bağının devamı için bilindik bir ailenin oğlu seçilmekte ve sadece tanıdık olması dolayısıyla bu evliliğin iyi olacağı düşünülmektedir.

2. Dinsel Nedenler

Toplumsal yapı içinde bireylerin yaşam biçimlerini şekillendiren en önemli etkenlerden biri de dini inançlardır. Türkiye ağırlıklı olarak İslam dinine mensup insanlardan oluşmaktadır. Geleneklerde, kültürde, gündelik yaşamda, örf ve adetlerde dinin etkileri gözlemlemek mümkündür. İslam dini evliliğe, aileye Müslümanların evlenerek çoğalmasına büyük önem vermiştir. Bu nedenle “İslâm, evliliğin yükünü kaldırabilecek her erkeğin evlenmesini ister. Zaruret olmadıkça bekârlığı hoş karşılamaz” (Özbek 1996: 51). İslam dinin temel öğretisi olarak görülen kutsal kitap Kuran’ı Kerim’deki Bakara, 2/830; Nisa, 4/36; En’ am, 6/151; İsrâ, 17/23; Lokrnan, 31/14; Ankebut, 29/8; Ahkaf, 46/15, Nisâ,4/3, 6 Nûr, 24/32 gibi birçok emir ve önerinin olduğunu görmek mümkündür. İslamiyet’in evlilik yaşı konusunda kesin bir önerisi olduğunu söylemek mümkün olmamakla birlikte çocuk yaştaki evliliklere cevaz verdiğini, gerçekleşen çocuk yaştaki evliliklerde bu durumun etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye genelinde TAYA 2021 verilerinin de gösterdiği üzere evliliklerin büyük bir kısmında (%90) resmi nikahla birlikte imam nikahı da yapılmaktadır. Ancak evleneceklerin yaşının resmi nikah için yasal sınırın altında kalması durumunda evlenmek için tek çözüm dini nikah olarak görülmektedir. İstatistiklerin de gösterdiği üzere kız çocuklarının evlendirilmesine dair rakamlar erkek çocuklara göre kat kat daha yüksektir. Ailelerin kız çocuklarıyla ilgili stratejilerinden birisi de onları ergenliğe girdiklerinde, kendilerinin uygun bulduğu kişilerle evlendirmeleridir. Pek çok araştırmada (Durdu ve Orun, 2014; Şen ve Gümüş, 2014; Durdu ve Yelboğa, 2016; Anık ve Barlin, 2017; Doğan ve Mutlu, 2022;) da bulunduğu üzere akraba evlilikleri çocuk evliliklerinde yaygındır. Çocuk yaşta evlenen kadınların gözü açılmadan evlendirilmesinin uygun olduğu düşünülmekte, böylelikle hem eşi hem de eşinin ailesi tarafından kontrol edilmesinin kolay olacağına inanılmakta, kadınların eşlerine ve yuvalarına daha kolay adapte olacağı öngörülmektedir. Ayrıca evlilik öncesi cinsel ilişki yaşanma olasılığını azaltarak aile namusunu koruma kaygısı da aileleri çocuklarını erken yaşta evlendirmeye sevk etmektedir (Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2013). Çocuk evliliklerini önlemek için en etkili strateji, dini ve geleneksel liderlerden destek almaktır. Özellikle kırsal kesimlerde toplum içinde ileri gelen sözü dinlenen geleneksel ve dini liderler bireyler üzerinde etkili olabilmektedir (Myers, ve Harvey, 2011).

Türk ve İslam kültüründe evlenmenin, aile kurmanın ve üremenin önemi her durumda vurgulanmaktadır. Evlilik aynı zamanda kadın ve erkeğin rahatça cinselliği yaşayabileceği bir

ortam yaratmaktadır. Bu durum hem yasal hem de meşru olarak kabul edilir. Bu nedenle Türk ve İslam kültüründe evlilik, cinsel doyumun sağlanması, dayanışma ve daha da önemlisi neslin sürekliliğini sağlayan bir ilişki biçimi (Özarlan, 2020) olarak değerlendirilir.

3. Gelenek-Görenekler ve Toplumsal Yapı

Toplumsal yapı içinde gelenek ve görenekler bireylerin hayatını yaşamın her aşamasında etkilemektedir. Gelenek; kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, deneyim, yaşam tarzı ve alışkanlıklardır. Geleneksel toplumlar da kendilerine atalarından miras kalan her ne varsa sürdürmek isterler (Durdu, 2018). Geleneksel toplumlar geleneği sürdürmenin 'olağan, normal ve iyi' olduğu konusunda ısrarlıdır. Sosyoloji literatüründe geleneksel toplumlar modernlik ile birlikte değişen hızlarda da olsa etkisini kaybetmektedir. Geleneksel toplumların modernliğe uymayan öğeleri, alışkanlıkları ve uygulamaları terk edilmekte, bilimsel bilgilere dayanan yeni standartlar toplumsal yaşama yerleşmeye başlamaktadır. Modern bilime ve ona dayanan hukuka göre de bir birey 18 yaşında yetişkin olur. Biyolojik, fizyolojik ve psikolojik olgunluk 18 yaş öncesi tamamlanmaz. Bu nedenlerle de geleneksel toplumların atalarından gelen yetişkinlik ve olgunluk kriterleri ile modern bilgiler evlilik konusunda ayrışır.

Geleneksel toplumlarda kız çocukları çocukluktan itibaren evlenmek ve anne olmak üzerine yetiştirilmektedir. Bu durum çocuk oyunlarında dahi yerini bulmaktadır. Küçük kız çocukları "evcilik" oynayarak büyüme ve mutlaka evlenmesi gerektiği düşüncesi ile yetiştirilmektedir. Kadının toplum içinde anne

ve eş olmaktan başka rolleri olabileceğini öğrenmeden yetiştirilen bu çocuklar bazen kendileri adına çizilen bu rolleri kabullenerek, evlendirilmelerini normal karşılamaktadırlar. Bir kısım çocuk da ne olduğunu anlamadan kendini evlilik hayatı içinde bulmak istemese bile durumu kabullenmek zorunda bırakılmaktadır. Bu zorunlu kabul edişin en önemli nedenlerinden birisi toplumdaki erkek egemen yapıdır. Çocuk evliliklerinde annelerin çok fazla söz hakkı bulunmamaktadır, bu durum geçmişten günümüze kadar var olan ve her seferinde yeniden üretilen toplumsal bir sorun olarak değerlendirilebilir. Zorla evlendirilmiş ve zaman geldiğinde anne olan kadın, kendi kız çocuğunun geleceği konusunda da herhangi bir fikir beyanında bulunamamaktadır (Kara, 2015: 70). Ailede en çok babanın ve erkek çocukların sözü geçmesi nedeniyle kendisine söz hakkı tanınmayan çocuğun evlenmekten başka çaresi kalmamaktadır.

Çocuk evlilikler üzerine yapılan araştırmaların bir kısmının (Yıldız ve Poyraz, 2020; Kahraman, 2018; Durdu ve Orun, 2014; Şen ve Gümüş, 2014) gösterdiği üzere erken evlenen ya da evlendirilen kız çocuklarının eşleri yaş olarak genellikle kendilerinden büyük olmaktadır. Gelenek ve görenekler ön plana çıkartılarak akraba çocuklarının birbiri ile daha iyi anlaşacağı ve soyun bilineceği vb. düşünceler ile yapılan akraba evlilikleri kız çocuklarının statüsünü olumsuz etkileyecek sonuçlar doğurmaktadır. Çocuk evliliklerin daha çok geleneksel toplumlarda yaygın olduğu da düşünüldüğünde bu toplumlarda aileler için kız çocuklarının yaşının geç olmadan evlendirilmesi önem arz eder. Kızını bir an önce evlendirme baskısı hisseden aileler kendi deyimleriyle kız

çocuklarını "baş göz ettiklerinde" rahat bir nefes almakta toplumsal çevrelerinin gözünde de üzerlerine düşeni yapmış sayılmaktadır.

4. Eğitim

Çocuk yaşta evlilikler açısından önemli değişkenlerden birisi de eğitimidir. Jain ve Kurz (2007)'a göre çocuk evliliklerin en önemli iki nedeni eğitim eksikliği ve yoksulluktur. Özellikle başta ortaöğretim olmak üzere ilköğretime katılmama kritiktir. Eğitimden yoksun bırakılan yoksul çocuklar için evlendirilme bir kurtuluş ve kurtulma olarak görülebilmektedir. Çocuk evliliklerle mücadele için de eğitime katılımın artırılması önemlidir çünkü eğitim çocukların yoksulluktan kurtulmalarının, kadınların meslek edinmelerinin ve güçlenerek özgür bireyler olabilmelerinin önemli yollarından biridir. Doğan ve Mutlu'nun (2022) araştırma verilerinde de araştırmaya katılanların kendilerinin, anne-baba ve eşlerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğu özellikle de kendilerinin evlilik kararını veren anne-babalarının eğitim düzeylerinin çok daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya göre eğitim sürecinden uzaklaşan veya uzaklaştırılan kız çocuklarının, eğitime erişebilenlere göre erken yaşta evlilikler açısından risk durumları çok daha yüksektir. Baysak ve arkadaşlarının (2021) yaptıkları araştırmada da benzer bir biçimde katılımcıların tümünün düşük eğitimli olduğunu belirtmiştir. Aynı katılımcılar kötü aile ortamı, aile içi şiddet ve ihmale de maruz kalmışlardır. Benzer bulgular Şenol ve Mazman (2012: 510)'ın tespitlerinde de mevcuttur; çalışmaya göre eğitim seviyesi ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) ile sınırlı kalmış ailelerde

çocukların eğitimine yeterince önem verilmemektedir.

Bu noktada yetişkinlerin çocuklara olumlu rol model olmaları büyük önem taşımaktadır. Kentsel bölgelerde yaşı küçük çocuklara rol model olabilecek yetişkinler eğitim düzeyi, mesleği, toplumsal statüsü gibi açılardan çeşitlilik gösterebilmektedir. Ancak kırsal alanda bu çeşitlilik kentsel bölgelerden daha kısıtlıdır. Nitekim nişanlanma ve evlilik nedeni ile ilköğretimde yapılan devamsızlık kadın öğrencilerde %3 dolayındadır (Can, Öncül ve Deşdemir, 2012). Söz konusu durum erken evlilikle birlikte kadının kendini geliştirme fırsatlarından mahrum kalmasına, çalışma hayatında yer almamasına, üretken olmamasına ve sosyal güvenceden yoksun olmasına neden olmakta, bunun sonucunda da kadın yoksullaşmaktadır. Güçsüz bırakılan kadın kendisiyle ilgili kararlarda, hane kararlarında ve hane geliri üzerinde söz sahibi olmaktan uzaklaşmaktadır.

5. Aile İçi Şiddet

Kız çocuklarının erken evliliklerinin bir diğer nedeni de aile içi şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile içinde ilişkilerin iyi olmaması, ailenin parçalanması nedeniyle üvey anne veya babaya sahip olma ve şiddet görme, ebeveynlerden birinin kaybı, ailede huzurlu bir ortamın olmaması çocukların bir an önce o ortamdaki kurtulmak istemelerine ve erken evliliklere rıza gösterebilmelerine neden olmaktadır (Mihçioğur, Erbaş ve Akın, 2010; Gök 2016). Aile içinde söz hakkı olmayan eğitim imkânı elinden alınan, şiddete maruz kalan, ihtiyaçları yeterince karşılanmayan, sevildiğini hissetmeyen yani ihmal ve istismara

uğrayan kız çocukları için evlilik belki de özgürlüğe kavuşma, kurtuluş olarak da görülebilmektedir (Durdu ve Yelboğa, 2016; Anık ve Barlin, 2017; Kahraman ve Şenates, 2018; Doğan ve Mutlu, 2022). Ailesinden ekonomik, duygusal, fiziksel şiddet gören bazen de aile içinde istismara uğrayarak cinsel şiddet gören bu çocuklar çoğunlukla aileleri tarafından evlendirilmek istendiğinde bu evlilik için istekli olmakta veya kendileri istedikleri kişiye kaçarak erken yaşta evlenmektedir. Bu tür bir ortamda kabul edilen evlilikler aslında başka bir sorunun da başlangıcı olmakta, bir başka deyişle yağmurdan kaçarken doluya tutulabilmektedirler. Çocuk yeni ailesinde de sıklıkla eşi ve eşinin ailesi tarafından ezilmekte veya şiddet görmektedir. Baysak ve arkadaşlarının (2021) yaptıkları araştırma da çocukların, ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin düşüklüğüne paralel olarak kötü aile ortamı, aile içi şiddet ve ihmale maruz kaldıklarını göstermiştir.

ERKEN YAŞTA VE ZORLA EVLİLİKLERİN YARATTIĞI SORUNLAR

1. Psikolojik Sorunlar

Erken ve zorla evliliklerde yaşanan her durum temelde aşılması çok zor psikolojik travmalara sebep olmaktadır. Erken ve zorla evliliğe maruz kalan kişilerin eğitim hakları, yaşama hakları ve kendi bedenleri üzerindeki hakları ellerinden alınmakla kalmayıp bu kişilerde kaygı bozukluğu, dışlanma, hayattan soyutlanma gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Çocuk yaşta evlilik yapan kadınların ruhsal hastalık tanısı alma ve psikiyatrik destek arama oranlarının yetişkin yaşta evlenen kadınlara oranla daha fazla olduğu bildirilmektedir (Le

Strat ve ark. 2011'den aktaran: Aktepe ve Atay, 2017: 417).

Erken yaşta evlendirilen kız çocuklarının tam olarak gelişimlerini tamamlamadan evlilik kurumuna dahil olmaları hem fiziksel hem de psikolojik sıkıntılara yol açmakta, psikolojik sorunlar önemli bir boyut olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu çocukların aile, ev, çocuk bakımı gibi sorumluluklar verilerek akranlarından koparılmaları, eğitim yaşamından alıkonulmaları ruhsal sorunlara zemin hazırlamaktadır. Erken evlilik çocukların kiminle evleneceği, ne zaman anne olacağı gibi konularda hayatlarını planlamalarına olanak vermemekte, aynı zamanda onları erken yaşta hamilelik ve aile içi şiddet gibi konularda savunmasız bırakmaktadır. Fiziksel ve psikolojik olarak henüz hazır olmayan çocukların evlilik ile aniden yetişkin rolü yüklenmeye zorlanmaları ve gelecekleriyle ilgili kontrollerinin olmaması, 10-18 yaş arası çocuklar için travmatik bir deneyim riski oluşturmaktadır. Erken yaşta evlilik; ergenliğin kaybı, cinsel ilişkiye zorlanma, kişisel gelişim ve özgürlüğün göz ardı edilmesi psikolojik olarak pek çok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir (Aslan, 2019: 46).

Erken ve zorla evliliklerde şiddete maruz kalan 18 yaş altı bireyler cinsel şiddet, psikolojik şiddet, fiziksel şiddete bağlı olarak yaşadığı şeylerin aslında normalini bu zannetmekte ve bir zaman sonra kendini bu duruma alıştığına ikna etmektedir. Henüz çocuk olan bireyler yemek yapamadığı veya düzgün ütü yapamadığı için sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalmakta ve çok erken yaşta çok fazla şeyi öğrenmek zorunda kalmaktadır. Bu gibi durumlarda kaygı, endişe gibi kişiyi kötü etkileyecek olumsuz durumlar

da karşımıza çıkmaktadır. Soylu ve Ayaz (2013), erken evlenen kız çocuklarıyla yürüttükleri çalışmalarında, erken evlenen çocukların %45,8'inde ruhsal bir bozukluk tanısı olduğu, en sık görülen tanıların ise majör depresif bozukluk ve uyum bozukluğu olduğunu, kız çocuklarının %29,2'sinde intihar düşüncelerinin, %20,8'inde ise intihar girişiminin olduğunu ifade etmişlerdir. Bu da demek oluyor ki erken yaşta evlendirilen kız çocuklarına yüklenen ağır sorumluluk, görev ve yükümlülükler onlarda ağır travmalara neden olmakta, hatta onları hayatlarına son verme aşamasına getirebilmektedir.

Zorla evlendirilen çocuklar için erken yaşta hamilelik de başlı başına birçok sorunun kaynağı olabilmektedir. Hamilelik, çocukluktan ergenliğe geçiş dönemindeki bireyler (adolesan) için ciddi psikolojik sonuçlara neden olabilmektedir. Adolesan dönemde bir genç kızda anne olabilecek bedensel gelişme tamamlanmadığı gibi doğacak çocuğa bakabilecek ve bu yükü kaldırabilecek bilgi birikimi ve sorumluluk bilinci de gelişmemiştir. Bu nedenle adolesan annelerde emosyonel stres (duygusal baskı) ve sosyal sorunlar daha yoğun yaşanmakta ve bu sorunlar doğal olarak bebeği, aileyi ve toplumu etkilemektedir (Can, Öncül ve Deşdemir, 2012).

2. Biyolojik/Fiziksel Sorunlar

Çocuklardaki zorla evliliklerde yaşanan cinsel ilişkiler bu bireylerde hem cinsel yolla bulaşan hastalık riskini arttırmakta hem de biyolojik gelişmelerinde birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Fazla kilo artışı veya gelişiminde duraksama, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan kaynaklı oluşan fiziksel

sorunlar çocuk evliliklerinde çok daha fazla ortaya çıkmaktadır. İlk adetten sonra genital gelişim yaklaşık 5-6 yıl sürmektedir. Bu süre zarfında yaşanan cinsel ilişkiler sonrasında gebe kalamama, gebelik sırasında güvenli olmayan düşüklükler, engelli doğan bebekler, rahim kanseri gibi sorunlar oldukça sık görülmektedir. Çocuk yaşta evlilikler ile çocuk yaşta gebelikler, düşüklükler ve doğumlar arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Her yıl, doğumların %15'i 15-19 yaş aralığındaki kız çocukları tarafından gerçekleştirilmekte ve her yıl 50 bin kız çocuğu gebelik nedeni ile hayatını kaybetmektedir (Tosun, 2021; Can, Öncül ve Deşdemir, 2012).

Çan ve Kar'ın (2008: 105) yaptıkları araştırmada toplamda en fazla riskli görünen vakalar sırası ile "anne ölüm" riski, "bebek ölüm" riski, "annenin biyolojik ve ruhsal bozukluk" riski ve en az riskli görülen vaka olarak da "sakat doğum" riskidir. Erken yaşta ve zorla evlendirilen, henüz kendi bedenini dahi tanımayan bireylerin yaşadığı cinsel ilişkiler onlarda büyük bir travma yaratmaktadır. Cinsel fonksiyonların başladığı dönemde kız çocuklarının evlendirilmeleri, cinsel hayatlarının problemlili geçmesine sebep olmaktadır. Bu problemler; cinsel yaşam hakkındaki bilgisizlik, cinsel olgunluğa fiziki açıdan erişmeden cinsel birliktelik yaşanması ve cinsel birliktelik partnerine kendisinin karar vermemesi olarak sıralanabilir (Kaçar, 2021: 65).

18 yaşın altındaki bireyler henüz zihinsel gelişimlerini tam anlamıyla tamamlayabilmiş değillerdir. Bu sebeple kendisine yüklenen farklı toplumsal roller bireyin zihinsel sağlığını da tehlikeye atmaktadır. Henüz kendisine ve kişiliğine ait fikirleri tam olarak oturmamış 18 yaşın altındaki kadın bireylerin bilişsel ve

psikolojik olarak bir evliliğe hazır olmamaları bu sorunların temelini oluşturmaktadır. Fiziksel şiddetin de erken ve zorla evliliklerde daha fazla olduğu araştırmalarla kanıtlanmış bir gerçektir. Çocuk eşlerden, erkek yaşının çok daha fazla olduğu durumlarda, hem kadın eş hem de erkek eş birbirlerini anlamakta güçlük yaşamaktadır (Kara, 2015). Fiziksel ve cinsel şiddet bu anlamda yaygın olarak görülmektedir. Erken yaşta yapılan evliliklerde kadınların eşleri tarafından uygulanan fiziksel şiddete rağmen boşanmaktan da kaçındıkları görülmektedir. Bu durumun gerekçesi de genellikle geleneksel ve kültürel kodlarda saklıdır. Bu kodlardan birisi; baba evinden “gelinlikle çıktın, kefenle dönersin” sözü ile de açık hale getirilebilir. Bedensel gelişimlerini tam olarak tamamlayamayan kız çocuklarında kas iskelet sorunları, çeşitli fitiklar, aşırı kilo alma veya zayıflık, baş pelvis uyumsuzluğu, tansiyon ve şeker hastalıkları, gebelik zehirlenmesi, strese bağlı kronik baş, sindirim ve dolaşım sistemi ağrıları, genel iyilik halinin bozulması ve anne ölümleri ortaya çıkabilmektedir (Can, Öncül ve Deşdemir, 2012).

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma 2022 yılında Muğla İli, Kafaca ve Yeşilyurt mahallelerinde yapılmıştır. Her iki mahalle de Muğla büyükşehir olmadan önce belde iken bugün Menteşe ilçesine bağlı mahalledirler. Bu mahallelerin seçilmesindeki nedenler merkeze yakınlık, eskiden belde oldukları ve nüfuslarının yüksekliğinin örneklem bulunmasında kolaylık sağlayacağı varsayımı, nüfuslarının birbirine yakın olması sosyal, ekonomik ve kültürel olarak benzerliktir. Görüşmelerin 14’ü 28 Eylül-13 Ocak 2023 tarihleri arasında, 3 görüşme ise 28-28 Nisan

2024’te gerçekleştirilmiştir. Mahalle muhtarları aracılığıyla ve görüşülen kadınların yönlendirmeleriyle katılımcılara ulaşılmıştır. Çalışmada 18 yaşından önce evlendirilen/evlenen 17 yetişkin kadınla görüşme yapılmıştır.

Araştırma nitel verilere dayalı bir araştırmadır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Görüşme için mahalle muhtarlarından ve referans kişilerden yararlanılarak muhtemel örneklem belirlenmiştir. Örneklem alma tekniği olarak amaçlı kategorik örneklem ve kartopu örneklem alma teknikleri kullanılmıştır. Görüşmeler öncesinde araştırma hakkında bilgilendirme yapılmış, aydınlatılmış onam formları imzalatılarak izin verdikleri takdirde ses kaydı alınmıştır. Veri analiz tekniği olarak da tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Her bir tema bir tablo şeklinde analiz edilerek feminist yöntemin olanaklarından yararlanılarak ataerkil sistemin yaratmış olabileceği sorunlara odaklanılarak görüşmeler yorumlanmıştır.

Çalışmanın görüşme soruları açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Öte yandan sorularla ilgili görüşme öncesi kişilere gereken açıklamalar yapılmış ve görüşmecinin kendini baskı altında hissetmeyecek şekilde soruları cevaplaması sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmelerin verimli olması için erken yaşta evlenen kişilerle görüşmeler bire bir gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin isimleri gizlilik dikkate alınarak çalışmada belirtilmemiş, her bir görüşmeci için kodlamalar kullanılmıştır. Böylelikle veri kaybını en aza indirmek ve daha güvenilir bilgiler elde edilmek istenmiştir.

Çalışmada erken yaşta ve zorla yapılan evliliğin getirdiği sorumluluklar, bu sorumlulukların hayatlarını olumlu veya olumsuz nasıl etkilediği evlilik süreçleri boyunca yaşadıkları sıkıntılar, sorunlar anlaşılmasına çalışılmıştır.

Araştırmanın Sorunsalı

Aşağıda belirlenen altı sorunsala göre araştırma bulguları değerlendirilip yorumlanmıştır. Belirlenen sorunsallar şunlardır:

1. Çocuk evliliklerin ortaya çıkışında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri etkin rol oynamaktadır.
2. Erken yaşta evlendirilen kadınlar, bu tür evlilikleri tasvip etmemektedir.
3. Erken yaşta evlilikte aile ve akraba çevresi karar verici durumundadır.
4. Erken yaşta evliliklerde sosyal çevre önemli bir etkidir.
5. Erken yaşta evliliklerde görücü usulü evlilik tipi hakimdir.
6. Erken evliliklerde evlenen bireylerin ve ailelerinin eğitim düzeyi düşüktür.

Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan toplam 17 çocuk yaşta evlendirilen kadın vardır. Görüşmecilerin en genci 57, en yaşlısı 89 yaşındadır. Bu kadınların ortalama evlilik yaşı 16, evlendirildikleri kişilerinin ise 22.3'tür. Görüşme yapılan kadınların evlendikleri anda eşlerinin yaşlarına bakıldığında iki kadının eşleriyle aynı yaşta (17) olduğu, diğer 15 kadının eşlerinin kendilerinden 1 ile 17 yaş büyük olduğu görülmüştür. Kız çocukları evlendiklerinde eşlerinden ortalama 6.3 yaş daha küçüktür. Erkeklerin askerlik öncesi evlenmeleri çocuk yaşta evlenen kadınlar

için ek zorluklar getirmektedir. Özellikle çocuk da varsa çocuk yaştaki kadın hem çocuğun/çocukların bakım yükü hem de ailenin diğer işlerinin altında daha fazla ezilmektedir. Görüşülen kadınlardan altısı eşleri ya çocukları varken askere gitmiştir ya da eşi askerdeyken doğum yapmıştır.

Henüz hayatını kazanabilecek duruma gelmemiş, eğitim süreçlerini tamamlamamış, sorumluluk duygusu tam olarak gelişmemiş, ergenlikten tam olarak çıkıp çıkmadığı belli olmayan bireylerin aile kurmak, çocuk dünyaya getirmek gibi ciddi sorumlulukları üstlenmesi sorundur. Bunun yanında 11 görüşmecinin görücü usulü evlenmiş olması erken yaşta evliliklerde sıklıkla görülen bir durumdur. Ailelerin evlilik sürecindeki etkinliği ve karar vericiliğinin ön planda olması bir yana, henüz yetişkin yaşa gelmemiş bir çocuğun kaçarak ya da sevdiğini söyleyerek veya sevdiğini sanarak evlenmesi de sorundur. Aile, evlilik ve evliliğin getirdiği pek çok durumun farkında olma, sorumlulukların üstesinden gelebilme açısından 18 yaş altı çocukların sorun yaşamaları olağandır.

Tablo 3. Görüşme Yapılan Kadınlar ve Evlendirildikleri Kişilere Dair Özet Bilgiler

Görüşmeciler	Evlenilen Yaş	Evlendiğinde Eşinin Yaşı	Evlilik Süresi	Kardeş Sayısı	Çocuk Sayısı	İlk çocuk doğduğunda kadının yaşı
G.1	17	20	39	3	2	18
G.2	17	27	52	6	3	18
G.3	17	17	46	3	1	Evlat edinme ⁷ 32
G.4	15	24	40	2	4	16
G.5	16	20	58	5	3	17
G.6	14	20	51	3	2	15
G.7	17	26	63	2	3	19
G.8	17	17	45	4	2	19
G.9	14	22	28	4	2	17
G.10	16	18	15	3	2	18
G.11	14	20	68	4	2	20
G.12	17	26	63	2	3	19
G.13	15	17	65	6	2	16
G.14	17	25	40	2	2	18
G.15	17	35	32	3	2	19
G.16	15	25	35	3	2	16
G.17	16	20	34	3	3	18

Tablo 3’e erken yaşta evlenenlerin ailelerinin çocuk sayıları (kardeş sayıları) ile ebeveyni oldukları çocuk sayıları açısından da bakıldığında göze çarpan bir farklılık görülmektedir. Erken evlendirilen çocukların kendileri daha az çocuk yapmışlardır. Bunda ekonomik zorlukların etkili olduğu düşünülmektedir. Muğla genelinde çocuk ortalaması TÜİK (2023-2) verilerine göre 1,35’tir. Bu ortalama 2009 yılında 1.71’dir. Ayrıca, ilk çocuklarını doğurduklarındaki yaşları incelendiğinde altı görüşmecinin 18 yaşına bile erişmediği görülmektedir. Beş görüşmeci de 18 yaşında anne olmuştur. Bir başka deyişle, kendisi çocuk olan bir birey, 18 yaşına gelmeden ya çocuk dünyaya getirmiş ya da hamile kalmıştır. Bu konuda G6 şunları söylemiştir: “... 14 yaşında evlendirdiler, aynı sene gebe kaldım, çocuğum oyuncağım oldu...”

G12 de “... 18 yaşında hamile kaldığımda çok korktum, iyi bir anne olabilir miyim diye... çocuğum doğunca çok zorlandım...” diyerek çocuk dünyaya getirmek ve yetiştirmek gibi bir sorumluluğun onlarda baskıya ve korkuya neden olduğuna urgu yapmışlardır. Görüşmecilerden G3 diğer kadınlardan farklı bir konumdadır. Çocuk konusunda şunları söylemiştir: “.... Çocuğum olmadığı için kendimi hep eksik hissettirdiler... ‘kadın çocuk doğuramıyorsa ne işe yarar’ diye söylenirlerdi...”

Tablo 4. Görüşme Yapılan Kadınların ve Eşlerinin Eğitim Durumu

Görüşmeciler	Görüşmecinin Eğitim düzeyi	Eşinin Eğitim düzeyi
G.1	Lise mezunu	Lise mezunu
G.2	İlkokul	İlkokul
G.3	İlkokul	Ortaokul
G.4	Okuryazar	İlkokul
G.5	Okula gitmemiş	İlkokul
G.6	İlkokul terk	İlkokul
G.7	İlkokul 3'e kadar	İlkokul
G.8	Lise	Üniversite
G.9	İlkokul	İlkokul
G.10	İlkokul	İlkokul
G.11	İlkokul	İlkokul
G.12	İlkokul	İlkokul
G.13	İlkokul	İlkokul
G.14	İlkokul	İlkokul
G.15	İlkokul	İlkokul
G.16	İlkokul	Ortaokul
G.17	Lise	Ortaokul

Tablo 4'teki görüşmeci profiline bakıldığında da 16 kadının eğitim düzeylerinin erkeklerle eşit veya daha alt bir düzeyde, sadece G17'nin eşinden daha yüksek bir eğitim düzeyi olduğu görülebilmektedir. Bu bulgu da erken yaş evliliklerinde kız çocuklarının eğitim süreçlerinin aleyhine işlediğinin bir göstergesidir. Kız çocukları eğitim basamaklarında daha fazla yer aldığına erken yaşta evlilikler de düşmektedir. Ancak erken evlilikler söz konusu olduğunda eğitim düzeyi düşük erkeklerin de erken evliliğin kurbanı olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Tabloya bakıldığında erken yaşta evlenen hem kadınların hem de erkeklerin eğitim sürecinin dışında kalmış ya da ancak temel eğitimi tamamlamış oldukları görülmektedir. Bu bulgu, erken yaşta evliliklere dair yukarıda verilen istatistikleri de doğrulamaktadır. Erken evlilik eğitimi engellediği gibi düşük düzeydeki eğitim de

erken evlilikleri arttıran bir sebep olarak değerlendirilebilir.

“... amcan cahil ben cahil, ana cahil baba cahil... Köyde okul var ama okul yerine iş var, fakirlik var... cahillik kızların okumasına zaten karşı... okuyanlar o zamanlar pek erken evlenmezdi ama tanışma, sevişme ne gezer, ayıp-günah bunlar...” diyen G9 hem eğitimsizliğin hem de sosyal yapının etkisine dikkat çekmiştir. Bir başka görüşmeci “dinsel bir baskı mı vardı yaşadığımız süreçte” diye sorulduğunda “... yavrum her şey ayıptı, günahı işte, var sen neye yorarsan yor...” diyerek dinsel bir baskı olduğunu da dile getirmeye çalışmıştır. Bunu G10 da “... 15 yaşında kız ya erde gerek ya yerde derlerdi bizim buralarda... iyi bir şey gibi...” diyerek soruna aynı pencereden bakmıştır.

Tablo 5. Çocukluk Dönemine Dair Özellikler

	Çocukluk deneyimi	Aile içinde cinsiyet veya çocuk ayrımı	Aile içi şiddet deneyimi
G.1	Oyuncak yoktu. Şiş telleriyle örgü örerdim. Bez bebeğim bile yoktu.	Babamı çok severim annem beni dövdüğü için onunla pek anlaşamam. Babam kızları daha çok sever. Okula götürürken sırtına binerdim. Erkek kardeşimi ben büyüttüm.	Fiziksel şiddete maruz kaldım. Kayın validem gençti. Onun üzerine kuma gelmiş gibiydim. Kocam bana karşı doldururdu, kocam beni döverdi. Kocam şimdi beni annesine zamanında katlandığım için tebrik ediyor.
G.2	Oyuncağım yoktu. Evimiz dağdaydı. İş yapardık.	Ayırım yapmadılar ama erkek olmak daha iyi.	Hayır kalmadım.
G.3	Oyuncağım yoktu.	Aile ikisini de eşit tutardı	Hayır.
G.4	Babam varken iyiydi ama ölünce üvey babamın yanında çok kötüydü.	Üvey kardeşlerimle aramızda ayırım vardı.	Hem üvey babamdım hem de eşimden şiddet gördüm. Kaynanam da kötü davranırdı.
G.5	Oyuncak yoktu. Ekmek bulamıyorduk. Dal kırıp ondan oyuncak yapardık. Dokumadan bir elbisem vardı onunla büyüdüm	Anne-babamı küçük yaşta kaybettim, evin en küçüğü bendim	Hayır
G.6	Oyuncağım yoktu.	Annem-babam bizi çok severdi.	Hayır
G.7	Üvey annem vardı. Oyuncaklarım yoktu.	Annem bir yaşındayken öldü.	Hayır
G.8	Oyuncak vardı dedem alırdı. Dünyadan haberin yok hep çocuk olmak isterdim	Bir erkek kardeşim vardı ailenin en küçüğü olduğundan daha çok ilgi olurdu	Hayır
G.9	Oyun bile işti. Annem hastaydı, kardeşlerimi ben büyüttüm.	Erkek çocukları daha bir korunuyordu.	Dayak hep vardı. Kocam çok sert bir adamdı. Çocuklarımı dövmesin de beni dövsün derdim.
G.10	Kendi oyuncağımızı kendimiz yapardık. Gözümü işle açtım.	Erkekler hep el üstünde tutulurdu.	Evlenince şiddet gördüm.
G.11	Annem ben bir yaşındayken ölmüş. Üvey annemle büyüdüğüm için oyuncaklarım yoktu	Ayırım yoktu.	Hayır
G.12	Üvey annem vardı. Oyuncağım yoktu taşlarla oynardım. Güzeldi.	Annem bir yaşındayken ölmüş. Erkek kardeşimi severlerdi.	Hayır
G.13	Oyuncak yoktu. Çaputlarla ve çamurdan oyuncak yapar oynardık	Hepimizi bir tutarlardı.	Evet, fiziksel çok fazla dayak yedim.
G.14	İş güçle geçti çocukluğum.	Hayır, ayrımcılık yoktu.	Kocamın evinde sıklıkla şiddete maruz kaldım.
G.15	Hiç oyuncağım yoktu tahtadan bebek yapardık	2 erkek kardeşim var. Ayırım yapmadılar aramızda.	Hayır
G.16	Hiç çocuk olmadım hep çalıştım.	Ayırım yoktu.	Hayır
G.17	Benim oyuncağım hiç olmadı, babam dağa oduna giderdi kozalak getirirdi, ip bağlardım.	Tabii oğlanlar ön plandaydı.	Hayır, hiç şiddet görmedim.

O benim oyuncagımdı, hiç plastik oyuncagım olmadı.		
--	--	--

Araştırmaya katılanların çocukluk dönemi deneyim ve hatıraları incelendiğinde mutlu, oyuncakları olan bir çocukluk geçiren görüşmeci yok denecek kadar azdır. Görüşmecilerin ailelerinin ekonomik olarak yoksul, eğitim olarak yetersiz, sosyal çevre olarak kırsal özellikte olduklarını söylemek mümkündür. Bu durumlar çocukların erken yaşta evlendirilmelerini etkileyen unsurların başında gelmektedir. Bu unsurlar anne ölümlerinde de etkili olduklarından ve toplumsal cinsiyet rolleri gereği annelerin ölümlerinden sonra erkeğin tek başına yaşayamamasından dolayı erkekler yeniden evlenme yoluna gidebilmektedirler. Bu nedenle üvey anne ile yaşayanların çokluğu da bir diğer önemli ayrıntı olarak karşımızdadır. Kırsal kesimlerde yaşama deneyiminin ve yoksulluğun da etkisi ile çocukluklarını tarla, bahçede çalışarak geçirdiklerini ifade ettiklerini de görmekteyiz. Çocuklar evlendirilmeseler bile yukarıda bahsedilen koşulların bir sonucu olarak ailenin tarlasında, bağında, bahçesinde, ahırında ve evinde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bunlar olmasa bile başkalarının işlerinde küçük yaşlardan itibaren çalışarak aile ekonomisine katkı sağlamaları beklenmektedir. Ailede kız çocuklarına yönelik ayrımcılığa ilişkin bulgular az olmakla birlikte G2, G12 ve G17 kodlu görüşmeci erkek kardeşlerinin ve erkek çocukların ön planda olduğunu ifade etmişlerdir. “... kız (çocuk) demek el malı demek(ti)...” (G17), “... oğlanlar daha değerliydi tabii...” (G5), “... erkek çocukları daha bir severlerdi, üzüldüm ama bir şey diyemezdim...” (G12), “... Allah beni kız yerine erkek yaratsaydı

keşke...” (G2), “... erkek çocuklar daha bir konuruyor, kayırılıyordu...” (G9) ve “... erkekler el üstünde, kızlar ise hizmetçi...” gibi ifadelerle görüşmeciler kız-erkek ayrımına dikkat çekmişlerdir.

Araştırmaya katılanların yaşları dikkate alındığında ortalama 60 yıl öncesindeki ülkenin genel haline bakılması gerekir. Buna göre, yoksulluğun olduğu, dinsel tutuculuğun daha baskın ve namus olgusunun belirleyici olduğu gerçeği karşımızda durmaktadır. Aynı şekilde araştırma sahasının durumuna bakıldığında ülkenin görece gelişmiş batısında yer alan köylerin hali bu şekilde ise başta doğu ve güneydoğu bölgeleri olmak üzere iç ve kuzey kesimlerindeki yoksulluğu tahmin etmek zor olmayacaktır. Yine yoksulluğun çocuklar ve kadınlar üzerindeki baskısı düşünüldüğünde hala yoksulluğun çeşitli sebeplerle var olduğu bölgelerde ve toplumsal gruplarda çocuk yaşta evliliklerin varlığı bilinen bir gerçektir. Buradan çıkan sonuca da bakarak çocukların zorla evlendirilmelerinde yoksulluğun önemli bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda G4’ün söyledikleri çarpıcıdır: “... babam öldükten sonra el eline bakar olduk. Annemin koca diye bulduğunun da bize bir faydası olmadı... Yokluk yakamızı bırakmadı. Beni evlendirince bir boğaz eksildi...” G9 “... ben okuyup ebe veya öğretmen olmak isterdim ama yokluktan ilk mektebi bitirdiğime şükrettim...” ve G10 da benzer şekilde “... herkes fakirdi zaten, bildiğimiz şey bu...” demiştir. Başka bir açıdan bakan G11 “... Annem öldükten sonra babam tekrar evlenmiş,

çok zor üveylik... aklıma geldikçe ağlarım hala... kadına da bir şey diyemiyorum, o da çocuktur. Fakirlik hep bunlar...” demiştir.

Dinsel baskının veya dinsel muhafazakarlığın ve buna dayalı oluşan ataerkil geleneklerin kadının cinsel kimliği üzerinden bir “namus” algısı yarattığı bilinen bir gerçekliktir. Öksüz ve yetim bir kız çocuğu olan G5 bu durumla ve evlendirilmesinin temel sebebine şu şekilde yaklaşmıştır: “... babasız, anasız bir kız çocuğu sanki namussuz damgasıyla doğmuş gibi... herkesin derdi benim namusum... ya oğlanlarını yoldan çıkarırsam diye korkuyorlardı herhalde...

sanki dinsizmişim gibi bana din-ahlak öğretirlerdi... ya acıyarak ya korkarak bakanlar çoktu... dayım diken üstünde olurdu garibim... evlendirdiler de kurtuldular...” Burada da görülebileceği gibi ataerkil kuralların egemen olduğu küçük bir toplumsal çevrede bir kız çocuğu için “kimsesiz” olmakla eşdeğer “babasızlık, annesizlik” toplum açısından bir riske dönüşebilmektedir. Eğer onun namusunu koruyan bir erkek yoksa onu evlendirmek herkes için iyi olan bir yol olarak görülmektedir. Bu şekilde onun namusu tekrar bir erkeğin yani kocasının korumasına verilmiş olmaktadır.

Tablo 6. Kendisi, Aile ve Arkadaş Çevresinin Evlilik Biçimi

	Anne-Baba evlenme şekli	Kardeş/kardeşler evlenme şekli	Arkadaş çevresi evlenme şekli	Evlilik Kararı Alınma Şekli
G.1	Kaçarak	Severek	Erken evlenen yoktu	Severek, kaçıp evlendim
G.2	Kaçarak	Kimisi görücü usulü ile kimisi de kaçarak	Erken evlenen vardı	İsteyen çok oldu. Görücü usulüyle verdiler
G.3	Görücü usulü	Görücü usulü	Akranlarımın çoğu erken evlendi	Ailemin kararıyla görücü usulü evlendim
G.4	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Babam öldüğü ve annem de başkasıyla evlendiği için evlendirildim, bana soran olmadı.
G.5	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen yoktu.	Annem babam yoktu, kaçarak evlendim.
G.6	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen yoktu	Ailem istediği için görücü usulüyle evlendim.
G.7	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Babamın kararı ile görücü usulü evlendim
G.8	Görücü usulü	Severek	Erken evlenen vardı	Kız arkadaşım aklımı karıştırdı ben de kabul ettim. Görücü usulü.
G.9	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Görücü usulü evlendim. Ben okumak istiyordum ama okutmayıp evlendirdiler.
G.10	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Komşu köyden uzaktan akrabam, tanıımıyordum. Görücü usulü oldu, bana soran olmadı.
G.11	Görücü usulü	Severek	Erken evlenen yoktu	Babam karar verdi itiraz ettim ama dinlemedi. Görücü usulü
G.12	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen vardı	Babam karar verdi bana danışılmadı.
G.13	Görücü usulü	Erken evlendiler	Erken evlendiler	Annem babam istedi bana danışmadan verdiler beni.
G.14	Görücü usulü	Görücü usulü	Teyze kızlarım erken evlendiler	Kendim karar verdim. Görücü usulüyle ama severek evlendim.
G.15	Severek	Severek	Erken evlenen çoktu	Severek evlendim.
G.16	Görücü usulü	Görücü usulü	Erken evlenen yoktu	Babam evlenme kararımı aldı, bana sormadı.
G.17	Severek	Ablam kaçarak evlendi	Erken evlenen vardı	Kendimiz anlaşarak evlendik

Görüşmecilerin aile ve arkadaş çevrelerinin evlilik süreçleri ve biçimleri incelendiğinde sosyal çevrenin, aile yapısının baskınlığını görmek mümkün olmaktadır. 10 görüşmecinin kendisi gibi anne-babasının da görücü usulü evlendikleri tespit edilmiştir. Yine aynı şekilde kendi kardeşlerinin de görücü usulü evlendikleri beyanlarından anlaşılmaktadır. Bu durum geleneksel toplumsal yapılarda yaygın olan görücü usulü evliliklerin araştırma alanında da yaygın olduğunu göstermektedir. Görücü usulü ile evlenme günümüzde oldukça azalmış olsa da hala varlığını sürdüren bir evlenme şeklidir. Kadının arkadaş ve akrabaları içerisinde de

erken evlenenlerin oluşu, bu tür evliliğin normalliğini inşa eden kültürel bir olgudur. Yani erken yaşta evlendirilen çocuklar zaten karar alma mekanizmalarından uzak olan bir toplumsal çevrede yaşamışlar, Bourdieu'nun (2015) tabiriyle kültürel sermayeleri itibariyle evlilik süreçleri çevrelerinin ortalamasında gerçekleşmiştir. Kavram, Bourdieu'nun anlayışında orta ve üst sınıf ailelerin çocuklarına aktardıkları dil, toplumca onaylanan ilişki tarzları gibi okul ve eğitim kurumlarından elde edilen değerleri ifade eder. Birey, örneğin ailesinden kaynaklanan avantajlar nedeni ile iyi bir statü edinebilme şansını artırır. Erken yaşta

evlendirilen çocuklar ise kültürel sermayeleri düşük, ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri açısından dezavantajlı olmaları nedeniyle böyle bir evliliğe maruz kalmışlardır. Görüşmecilerin çoğunluğunun deneyimine göre günümüzden 40 ile 60 yıl öncesinde görücü usulü evliliğin dışındaki evliliklerin yadırgandığı, bu şekilde evliliklerde gelin ve damadın birbirlerini dahi görmeden evlendikleri, ilk kez gerdek gecesinde görmelerinin çok yaygın olduğu sonucu çıkmıştır.

Bir evlilikte karar alma süreci önemli ve kritik bir süreçtir. Bireyin tüm hayatını etkileyen, yönlendiren evlilik kararı yetişkin bireylerce ve kendi rızaları ile gerçekleşmelidir. Bunun için o bireyin akıl ruh sağlığının yerinde ve kendi kararlarını verip sorumluluklarını alabilecek yaşta olması gerekir. Erken yaşta evlendirilen çocuklar henüz yetişkin olmamaları, yasal olarak da evlilik yaşının altında olduklarından dolayı aile ve akraba çevresi karar verici durumdadır. Görüşmecilerin büyük bölümünün görücü usulüyle evlendiği göz önünde bulundurulduğunda zaten kendilerinin evlilik kararında etkinliği yoktur. Aileler genel olarak da babalar, çocuklara danışma gereği dahi duymadan evlilik kararını almışlar, zorla evlendirilmişlerdir. G4'ün bu konuda söyledikleri şu şekildedir: “babam öldüğünde bir çok babam oldu, hepsinin de derdi beni evlendirmektir. Annem bir iki yıl direndi ama evlendiği adam da beni fazlalık görünce evlenmekten başka çarem kalmadı... köy yerinde hele de başkasının köyünde babasız kalmak çok zor... namussuz oluyorsun alemin gözünde...” Ataerkilliğin baskın olduğu toplumlarda kimsesiz çok olmak hele de kız çocuğu olmak oldukça zor görünmektedir. Bu

durumun en çok da “namus” veya “kötü yola düşme, adının çıkması, günahkar olma” korkusunu beslemesi kaçınılmazdır. Ataerkil sistem kız çocuklarını korumanın yolununun onları evlendirmekten geçtiğini kabul etmiş görünmektedir. Benzer durum G5 için de söz konusudur. G5, “... evlenmek bir kurtuluş gibi görünüyordu” diyerek içinde bulunduğu zor ve güvensiz koşullardan kurtuluşun evlilikten geçtiğini düşündüğünü belirtmiştir.

Görüşmecilerin 13'ü görücü usulü ile evlendirilirken dördü severek, ikisi de severek ve isteyerek evlenmiştir. Ancak severek veya kaçarak evlendiğini beyan eden görüşmecilerden dördü bir şekilde yanıldıklarını, ailelerinden veya yaşadıkları zor hayattan kaçmak için evlenmeyi kurtuluş olarak gördüklerini söylemişlerdir. Evlendiği için pişman olmayan veya “iyi ki evlenmişim” diyen sadece G17 iken, G15 “evliliğim fena değildi ama şimdiki aklım veya imkanım olsa geç evlenirdim...” demiştir.

Tablo 7. Erken Evliliğin Sosyal Çevrede Algılanış Biçimi

Görüşmeciler	Yakın Sosyal Çevre Algısı
G.1	En çok annem yargıladı. Beni en çok annemin dışlaması yaraladı.
G.2	Herhangi olumsuz bir tepki almadım.
G.3	Olmadı.
G.4	Karşı çıkanı, eleştireni duymadım hiç, şimdiki gibi değildi.
G.5	2. kardeşim kaçmama çok tepki gösterdi.
G.6	Kimseden bir şey çıkmadı.
G.7	Normal karşılandı.
G.8	Kız kardeşim çok zorluk çekti. Evin bütün yükünü o çekti.
G.9	Normal karşılandı.
G.10	Annem dışında karşı çıkan olmadı.
G.11	Normal karşıladılar.
G.12	Normal karşılandı.
G.13	Olmadı değerlendirme.
G.14	Annemler vermek istemedi. Ben kendim istedim.
G.15	Hayır, değerlendirme kimse yapmadı.
G.16	Değerlendirme yapmadılar.
G.17	Yok anne baba onayım vardı.

Erken yaşta evlilik modern toplumlarda ve resmi kanunlarında açıkça yasaklanmış olan ülkelerde hem yasal değildir hem de toplumsal anlamda da meşru değildir. Araştırmaya katılan görüşmecilerin verdiği cevaplar incelendiğinde sosyal çevrelerinden G1, G5 ve G14 hariç pek de olumsuz tepki almadıkları anlaşılmaktadır. Birey yaşadığı çevrenin meşruluk çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinde “normal” bir evlilik gerçekleştirmiştir. Tüm bireysel ve toplumsal sorunların kaynağının yine toplum olması nedeniyle erken evlilik sorunun kaynağının da toplum olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. Özellikle evlilik ve aile kurma ile ilgili toplumsal kültürde olumlu

erken evlilikleri meşrulaştıran bir etkiye sahip olmaktadır.

Bu konuda bazı görüşmeci deneyim ve söylemleri şu şekildedir: “... erkekler yine çok erken evleniyor sayılmazlardı ama kızlar için 17-18 yaş için ‘evde kaldı’ derlerdi” (G2), “... namusa halel gelecek diye korkulurdu...” (G4), “... kız evini erkek namusunu bilsin diye evlendirirlerdi... hele kızların hiç itiraz şansı yoktu...” (G10), “... severek, isteyerek ya da görücü usulü sevmeden, istemeden evlensin, kadının namusu erkeğin korumasında olacak... toplum böyle kurulmuş ama yanlış... bir kere namus neden kadının bacak arasında?... Erkeğe de yazık, erkeği yüceltirken yükünü artırıyor bu durum...” (G1).

Tablo 8. Evlilik Süresince Gelin-Kaynana İlişkisi

	Kaynana ile İlişkiler
G.1	Kaynanam evdeki her şeyi saklardı. Eve misafir gelince ikram bir şey yoktu. Çocuğumu da alıp dışarı çıkardı, beni yalnız bırakırdı. Misafire bizi yoksulmuş gibi anlatırdı. Kaynana ile hep bir inatlaşma ve çatışma durumu vardı. Alttan alan hep bendim. Annem arkamda durmadı hiç. Derdimi anlatacak kimsem yoktu. Bana kendin ettin kendin buldun derdi. Arkamda hep kayınbabam dururdu. Kayınvalidem bu ilişkimizi hep kıskanırdı.
G.2	Kaynanamla ayrı yaşadık, aramız iyiydi.
G.3	45 sene yaşadım, çok iyiydi.
G.4	Kaynanamdan çok çektim, yetmedi bir buçuk sene altını temizledim.
G.5	İyiydi.
G.6	Kocam askerden gelene kadar onlarla kaldım, kaynanam üveydi ama anlaşırđık genelde.
G.7	İyiydi birlikte yaşadık.
G.8	Evet, beni kendi kızından çok severdi.
G.9	Pek iyi sayılmazdı ama oğlu bana ve çocuklarıma kötü davranınca kızardı. Çocuklarımlı çok korumuştur.
G.10	Saygıda kusur etmedim ama hiç de sevmedim, bana el olduğumu hep hissettirdi.
G.11	Birlikte yaşadık aramız iyiydi.
G.12	Evet birlikte yaşadık aramız iyiydi.
G.13	3-5 sene birlikte yaşadık. Kaynanam kocamı doldururdu bana karşı. Kayınbabamla aynı odada kalırdık. Gusül almak için gecenin köründe kalkardık su ısıtıp yıkanırđım. Cenabetlik gitsin diye. Aynı odada kaldığımız için ilişkiye girmek zor olurdu. Beş dakikada oldu bittiye gelirdi her şey.
G.14	Ayrı yaşadık aramız iyi değildi.
G.15	Evet, hizmetini iyi yaparsan aran çok iyi. 24 yıl kaynanamla oturdum. Hiçbir şekilde işlere yardımcı olmazdı. Kendi evime çıktıktan sonra bana dedi ki “bana ne yaptın ki!”, çok zoruma gitti.
G.16	17 sene birlikte yaşadık yarı anlaştık yarı anlaşmadık.
G.17	Kısa süre oturduk sonra ayrı oturduk, kavga gürültü yoktu ama mesafeliydik. Çok sık görüşmüyorduk, düşman da değildik dost da değildik.

Türkiye'nin toplumsal yapısı, gelenekleri ve aile kurumu işleyişinde gelin-kaynana ilişkileri kendine has özellikler gösterir. Erken yaşta zorla evlilikler söz konusu olduğunda da kayınvalidesi ile sorun, sıkıntı yaşadığını belirten kadınlar olduğu görülmektedir. Bu araştırma özelinde çocuk evliliklere has ayrı bir durum olmadığı söylenebilir. Tablo 8'deki görüşmecilerin deneyim ve söylemlerine bakıldığında kadınlar üzerinde eşine, çocuklarına bakma yükümlülüğü yanında

kayınata, kayınanaya da bakma yükümlülüğünün yüklendiğini görmek mümkündür. Üstelik onların geline ne kadar kötülük yapmış olduğunun bir önemi yoktur, “iyi bir eş ve iyi bir gelin” olmanın yolunun buradan geçtiği vurgusu toplumsal bir gerçeklik olarak öne çıkmaktadır. Toplumsal değişme ve gelişme ile bugün bu vurgu pek gözlemlenmese de 40 ile 60 yıl öncesi için oldukça önemli bir gerçekliktir.

Tablo 9. Eş ile ilgili sorunlar/İletişim

	Eş ile iletişim düzeyi	Sorun yaşanan konular	Boşanma fikri
G.1	İletişim çok iyi, gençliğimi yaşayamadığım için içimden ona sövüyorum.	Ekonomik sıkıntı yaşadım. Şiddet kaynanamla birlikteyken oldu. Hiç gençliğimi yaşayamadığım için işi biraz iyi olunca aldatmaya başladı.	Ekonomik durumum iyi olsaydı kocamı boşardım. Evliliğimi çocuklarım parçalanmış ailenin çocukları olmasın diye devam ettirdim.
G.2	Eşimin iyi yanı da kötü yanı da vardı, iyi kötü anlaşırdık. Daha çok iyi geçindik.	Bir konuda dahi sıkıntı yaşamadık.	Hayır boşanmayı düşünmedim.
G.3	Sorun yoktu.	Sorun yoktu.	Hayır boşanmayı düşünmedim.
G.4	Çok sert adamdı, konuşulmazdı ki	İçki içerdi, içince daha kötü olurdu, çok döverdi.	Boşanmak diye bir şey mi vardı? Kaderine razı gelir oturursun.
G.5	Sorun yoktu. Kocamla aramız iyiydi.	Yoktu. Eşimin tek harcaması sigaraydı. Köyde oturduğumuz için birçok şeyi kendimiz üretirdik.	Ayrılmayı düşünmedim.
G.6	Eşimi daha önce tanıdığım için iletişimimiz iyiydi.	Sorun yaşamadık.	Hiç ayrılmayı düşünmedim.
G.7	Eşimle iletişimimiz iyiydi. Çok severdi.	İş konusunda. Tütüncülük vs. dışında iş bulamadı.	Hiç düşünmedim.
G.8	Hiçbir iletişim yoktu alkol kullanıyordu daha bir sofrada oturup yemek yemişliğimiz yok.	Alkol, kıskançlık konusunda.	Ayrılmayı düşündüm ama çocuğum için uygulamadım.
G.9	Ben susarsam iyiydi	Bana çok karışırdı. Çocuklara ve bana kötü davranırdı.	Ayrılmayı düşündüm ama o kadar.
G.10	Güzel günlerim sayılıdır.	Şiddet ve kıskançlık	Ayrılmak kolay değildi ki, düşündüm ama denemedim.
G.11	Aramız iyiydi, anlaşırdık. Bana "hanım" derdi.	Tarla konusunda. Eşim tarlaya gitmek istemezdi.	Düşünmedim.
G.12	Evet, eşim beni çok severdi, aramız iyiydi.	İş konusunda	Hiç ayrılmayı düşünmedim.
G.13	Dünyanın en dürüst insanı derdi bana.	Ekonomik, şiddet içinde bir evlilik sürdürdüm.	Hiç düşünmedim. Hep çocuklarımı düşündüm.
G.14	Çok iyi değildi aramız.	Fiziksel şiddet vardı.	Düşündüm, denedim olmadı. Annemin evine giderdim kocam beni gelip geri alırdı.
G.15	Kocamla aram şimdi çok iyi. Eskiden sorun çoktu.	Ekonomik sıkıntı yaşadım.	Bir kere ayrılmayı düşündüm. Evi terk ettim.
G.16	Çocuklar evleninceye kadar çok mutluyduk. Ben çocuklara yönelince aramız bozuldu.	Ekonomik sebeplerden.	Düşündüm, oğlum yüzünden. Oğlum biraz sorumsuz senet, borç gibi. Eşim ondan biraz kopmamı istedi. Bunun üzerine anlaşmazlık yaşıyoruz. Dünya bir yana çocuklarım bir yana onlar için bu hayata tutundum asla da çocuklarımdan vazgeçmem.
G.17	İyiydik.	Kızımız sağlıksız doğdu maddi olarak çok sıkıntı yaşadık.	Bazen kızdırıyor ama düşünmedim.

		Ailemizin de bizi destekleyecek maddi gücü yoktu, çalıştık çabaladık.	
--	--	---	--

Çalışmamıza katılanların eşleri ile iletişimleri ele alındığında büyük oranda iletişim sorunları olmadığını, eşleri ile aralarının iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu anlamda erken yaşta evlilik normal yaşlardaki evliliklerle farklı sonuçlar ürettiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Eş ile ilgili sorunlar söz konusu olduğunda ise ekonomik sıkıntılar ön planda görülmektedir. Boşanma davranışı ya da düşüncesi söz konusu olduğunda ise bazı katılımcılar düşündüklerini ancak gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir. Bu düşüncelerini gerçekleştirememelerinin iki temel sebebi bulunmaktadır: birincisi çocuklarının olması, ikincisi ise ekonomik bağımsızlıklarının olmayışıdır. Diğer bir önemli husus da araştırma sahasının hala köy özellikleri göstermesi, araştırma örnekleminin yaş ortalamasının yüksek olması ve boşanma olgusunun yaşanılan alanlarda özellikle geçmişte konuşulmasının dahi tabu olmasıdır.

Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu boşanmayı hiç düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014: 196)'nın yapmış olduğu Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması'nda da görüleceği üzere görücü usulü evliliklerde boşanma oranları özellikle flört usulü evliliklere göre daha düşüktür. Hem görücü usulü evlilik hem de erken yaşta evlilik ile yüksek düzeyde eğitim ve yüksek ekonomik gelir ters orantılıdır. Bu konuda araştırmaya katılanların söylemleri de benzer şekildedir. G8 "... ayrılmayı istedim ama çocuklarıma bakacak gücüm yoktu ki, onlar için mecburen katlandım adama..." G16 "... adamı sevmeyince çocuklarımı sevdim. Ama

onlara destek olacak maddi gücüm yoktu. Olsaydı bir dakika durmazdım... eee bir meslek de yok, okuyamamışız ki... okusun kızlar, meslekleri, kendi paraları olsun. Kimseye eyvallah etmesinler..."

Evlilik öncesi tarafların birbirini yeterince tanıyamaması, sadece tanışma ve evlilik arasındaki sürenin yetersizliğiyle değil, tarafların birbirlerinin kişilik özelliklerini, aile yapılarını, hayata bakış açılarını anlamaya yetecek kalitede zaman geçirmeyişiyle de ilişkilidir. Özellikle hem çocuk evliliklerinde hem de görücü usulü evliliklerde bu tanınmanın gerçekleşme ihtimali oldukça düşüktür. Bireylerin kendilerinin ve evlenmeyi planladıkları kişilerin evlilikten beklentileri hakkında yeterince fikirlerinin olmaması ve beklentiler arasındaki uyumsuzluklar evliliğin potansiyel sorunlarla başlamasına yol açmaktadır. Görüşmecilerden G4, G14 ve G15 aynı noktaya vurgu yaparak "evlilik öncesinde evlendirildikleri kişilerle birbirlerini tanıyamamın zaten zor olan evliliklerini daha da zorlaştırdığından" bahsetmişlerdir. G4 ise başka bir noktaya dikkat çekerek "... eşimle. bırakın tanışmayı birbirimizi gerdek gecesinde gördük sadece. Bir kere bir düğünde uzaktan 'aha şu adam senin sözlün' dediler... günahı... ama 'evlilikte keramet var, sevap' dediler... bir çocuk yanmış ne gam!... günahı çocuğum günah..." demiştir. Buna benzer bir şekilde G9 da "... biz kadınları gülmesi günah, konuşması günah... yaşamamız erkeğe hizmet... tanışmak ne, buluşmak ne? Sana söyleneni yap... insanlar konuşa konuşa derler ama. bunlar bize yasak,

günahtı...” diyerek dinin sosyal-kültürel yaşamdaki ve hem evlilikteki etkisine hem de

çocukların zorla evlendirilmesindeki etkisine vurgu yapmıştır.

Tablo 10. Sağlık ile İlgili Sorunlar

	Psikolojik travma ve tedavi	Diğer fizyolojik sağlık sorunları
G.1	Psikolojik sorunum yoktu. Kendi kendimi iyileştiriyordum. Arkamda duran olamadığı halde güçlü duruşumdan dolayı arkadaşlarım tarafından takdir edildim. Birçok derneğe üye oldum. Aktif bir yaşam sürerek yaşadığım sıkıntıları unutmaya çalıştım. Kişisel gelişim kitapları okuyarak kendime geldim. Erken evlenmek hayatımın en büyük hatası.	Yok
G.2	Yok	Rahatsızlığım yok.
G.3	Yok	Bel ağrısı
G.4	Hep korkak oldum, kaburgamı, kolumu kafamı kırdı. Şimdi hep yeşil reçeteli ilaç kullanıyorum. İntihar girişiminde bulundum.	Sürekli baş ağrısı, kolum ve elimde zayıflık var. İlaçlar mideme zarar verdi.
G.5	Yok	25 sene hiçbir sorunum yoktu. Sonradan hastalıklar çıktı.
G.6	Yok	Sarılık oldum bir ay hastanede yattım, kadın hastalığı.
G.7	Yok. Erken evlenmem iyiydi.	Mide kanaması, şeker, tansiyon.
G.8	Evet, şu an bile ilaç kullanıyorum.	Yok
G.9	Psikolojik sorunlar yaşadım, kendimi öldürmeyi denedim ama çocuklarım için vazgeçtim. Depresyon tedavisi gördüm.	Dizlerim, belim ve boynum hep ağrır. Zehir yüzünden midem ve bağırsaklarım hasarlı
G.10	Temizliğe verdim kendimi, her şey beyaz olmazsa rahat edemem.	Uyku sorunum ve migrenim var.
G.11	Yok	Yok
G.12	Yok	Mide kanaması
G.13	Yok	Ağır bir hastalığım yok.
G.14	Yok	Yok
G.15	Evet tedavi gördüm	Yok
G.16	Gördüm. 30 yıl sakinleştirici kullandım.	Rahatsızdım zaten
G.17	Yok	Hayır. Son 3-5 senedir tansiyon, şeker var.

Görüşmecilerin genel anlamda yaşadıkları fizyolojik sağlık sorunları erken evlilik kaynaklı olmayan sorunlar gibi görünmektedir. Ancak G4’ün söyledikleri bu konuda dikkate değer sözlerdir: “... evlendiğimde 40 kilo bile değildim, ufacık bir çocuk gibiydim. İlk çocuğuma hamile kalmak bana büyük ağrılar, acılar verdi... çocuğum ufacık doğdu, ölecek diye çok korktum...” Özellikle doğrudan erken evliliğe bağlı olarak yaşanan psikolojik sorunlar beklenenden düşük çıkmıştır. Yedi

görüşmecinin ifadeleri erken yaşta evliliğin psikolojik anlamda olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bir başka etken de psikolojik sorunlar konusunda görüşmecilerin farkındalıklarının yetersizliğidir. Bu konuyla ilgili olarak G16 şunları söylemiştir: “... evlendiğim günden itibaren kendimi hep gereksiz, işe yaramaz ve beceriksiz biri gibi gördüm. Çocuklarım hep zayıf ve sorunlu, onlara iyi bir annelik edemedim... hep dertliydim...”, “... kızım sakat doğdu, erken

yaşta doğurmamdan mı bilemem... (G17). Aynı şekilde intihar girişiminde de bulunan G4 "... psikiyatrik ilaçlar nedeniyle midem hep rahatsız, kullanmasam daha kötü, kendimi öldürmeyi denedim ama kurtardılar, hep ölmek istedim, çocuklarım için vazgeçtim..." ve G9 da "... o kadar ağırdı ki yaşadıklarım, ağlamaktan gözlerim kurudu, ilaç kullanıyorum, sulansın diye... doktora götürdüler, bu kıza ne yaptınız siz diye kocamı azarlamış doktor... depresyonda, üstüne gitmeyin demiş... intihara giriştim... zehirle... midem ve bağırsaklarım zarar gördü..." şeklinde konuşarak erken yaşta evlendirilmenin yaratabileceği ağır psikolojik sorunlara dikkat çekmişlerdir. Yaşadıkları sorunlara bağlı olarak

psikolojik tedavi göre G8 ve G15 ise uzun süre hastalıklarının psikolojik olduğunu anlamadıklarını belirtmişler ve uzun yıllar ilaç tedavisi görmek zorunda kalmışlardır. G10 ise psikolojik sorunum yok demesine rağmen, erken evlendirilmesinin yarattığı psikolojik baskı nedeniyle evinde ve gündelik hayatında aşırı temizlik düşkünü olduğunu, kir görünmeyecek diye evde beyaz dışında bir eşya veya boya istemediğini belirtmiştir. Elleri kullandığı kimyasal temizlik malzemeleri yüzünden hep yaralıdır. Parmak uçlarındaki izler kaybolmuştur.

Tablo 11. Görüşmecilerin Çocuklarının Evlenmeleriyle İlgili Düşünceleri

	Çocuklarının Erken evlenme Şekli	Çocukların erken evlenmek istemesi durumunda tepki
G.1	Çocuklarım severek evlendi. Görücü usulü evlenmelerini isterdim.	Sevdik, evleneceğiz deselerdi erken evliliğe karşı çıkmazdım.
G.2	Görücü usulü severek evlendiler.	Erken evlenmelerine izin vermezdim.
G.3	Severek.	Erken evlenmelerini istemiyorum.
G.4	Severek, isteyerek	Hepsi de istediğiyle, tanışarak ve zamanında evlendi. Onları hep destekledim. Erken evlenmelerini istemedim.
G.5	Severek	Tepki göstermezdim.
G.6	İsteyerek, severek.	İstemedim erken evlensin, kendisine uygun gördüğü kızla evlensin istedim.
G.7	Severek	Normal karşılardım.
G.8	Severek	Karşı çıkardım. Kızım yaşantımı bildiği için öyle yapmaz.
G.9	Biri görücü usulü, biri severek	Görücü usulünü ben istedim ama şimdi pişmanım. Öbürüne de karşı çıkmadım. Erken yaşta evlenmelerini istemedim.
G.10	Severek	Erken evlensinler istemedim ve sevdikleriyle evlensinler istedim.
G.11	Severek evlenmelerini istedim.	Karşı çıkardım.
G.12	Severek evlensin isterim.	Normal karşılardım.
G.13	Aklı başındayken evlenmesini isterim. Ben yandım acısını çektim o da çekmesin.	Karşı çıktım.
G.14	Severek	Karşı çıkmam çok erken evlenmediler, geç evlendiler.
G.15	Severek	İstemezdim.
G.16	Hiç kimse erken evlenmeyecek.	Oğlumun evlenmesine izin vermedim. 21 yaşındaydı ama evlendi. Bana göre küçüktü.
G.17	Severek evlendiler. Şu anki aklım olsaydı tecrüben yok, 20-25 yaşında evlenmeyi isterdim.	Onlara karşı çıkmadım ama zaten geç evlendiler.

Kendileri çocuk yaşta evlendirilen kadınların kendi çocuklarının evlenme biçimlerine dair soruya verdikleri cevaplar dolaylı olarak erken yaşta evliliğin yarattığı psikolojik ve travmatik etkileri gösterir durumdadır. “Çocuklarım benim gibi olsun istemedim, sevdiğiyle kendi gönlünce evlensinler istedim... onları destekledim...” diyen G6 gibi G9 da “... ben sevmek nedir bilemedim ama bildiğim şey sevmenin güzel bir şey olduğu, çocuklarım da sevdikleri ile evlensin istedim... çok şükür...” diyerek kendi yaşadıkları kötü deneyimlerden çocuklarını uzak tutmaya çalışmışlardır. En

önemlisi hiçbiri çocuklarının erken evlenmelerine vesile olmamışlardır.

Kendi çocuklarını sevdiği bireyle evlendirdikleri görülen katılımcılar oldukça fazladır. Erken yaşta evliliğe dair tepkilere bakıldığında da 12 görüşmeci olumsuz karşıladığını ya da karşılayacağını belirtmişlerdir. Her ne kadar kendileri için yaşadıkları dönem, farkındalık düzeyi, ataerkil toplum kurallarının daha baskın olması, kadının daha güçsüz ve edilgen olması gibi sebeplerle erken evliliği normalleştirme eğiliminde olsalar da bunu çocukları için istememeleri aslında kendilerinin de bu durumdan gerçekte pek

memnun olmadıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo12. Şu anki kendi durumu ve geçmişi değerlendirme

	Değerlendirmeler
G.1	Okula devam ederdim. Hukuk okumayı çok isterdim. Ekonomik özgürlüğümü, bağımsızlığımı kazanmayı çok isterdim. Lise diplomamı aldım. Kocam kendine bundan pay çıkarttı “benim sayemde yaptın” dedi. Çocuklarımdan biri babaya çekmiş hizmet ister.
G.2	Okumayı isterdim.
G.3	Mutluyum.
G.4	Okumak isterdim. Kafam çalışıyordu ama okumama izin vermediler. Yokluk da vardı tabii.
G.5	Eşime karşı hala bir aşk yaşıyorum. İyi ki evlendim. Tüm arkadaşlarım okudu, meslek sahibi oldu. Ben hacı oldum. Okumayı isterdim.
G.6	Erken evlenmeyi istemezdim. Okumak isterdim.
G.7	Şükrediyorum.
G.8	Mutluyum. Şu an kocam yok, maaşım yok olsun okuyayım kendi ayaklarımın üstünde durayım isterdim.
G.9	Çocuklarım için, torunlarım için yol gösterici olacak kadar da olsa okumak isterdim. Mesleğim olsun isterdim. Eskiden mutsuzdum ama şimdi çocuklarım ve torunlarım iyiler, o bana yeter.
G.10	Çok mutsuzdum, kırgınım eskilere ama şimdi mutluyum. Okumak isterdim.
G.11	Mutluyum. Okumak isterdim.
G.12	Şükrediyorum.
G.13	Para bol ise eski devir iyiydi. Şimdi ahlak bozulmuş. Okulu çok severim okumak isterdim. Gençlere nasihatim, okuyun kocaya kanaat etmeyin.
G.14	Geçmişte çok dört dörtlük hayatım olmadı.
G.15	Şu an ki aklım olsa asla evlenmem, yaşanmışlıklar insanı yıpratıyor. Kızların okuyup kendi ayaklarının üstünde durmalarını isterim.
G.16	İş sahibi olmak okumak isterdim. Koca her zaman bulunur. Aşk yoktur. Bir kız ayaklarının üstünde durmalı. Hiçbir kızın bir geliri olmadan 25-30 yaşından önce evlenmesini istemem.
G.17	Daha ilerisini okumak isterdim, kendi hayatımı kendim kurmak ve yönetmek isterdim.

Çocuk yaşta ve evlendirilen bugün yetişkin olan görüşmecilerin geriye dönüp baktıklarında iki özlemlerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir: eğitim ve meslek. Çocukların zorla erken yaşta evlendirilmelerinin yarattığı en büyük yaralardan biri de çocukların eğitim ve eğitime bağlı olarak meslek ve kendi geleceklerini kurma haklarının gasp edilmesidir. Her ne kadar bazı görüşmeciler evliliklerinden, eşlerinden ve hayatlarından memnun olduklarını söylemiş olsalar da derinlerde eğitilmiş olmak, meslek sahibi olmak ve kendi gelirine sahip olmak özleminin varlığı çocuk yaşta evlenmenin yaratabileceği yıkımın bir göstergesidir. Çünkü eğitim düzeyleri çok düşük olan görüşmeciler

okul hayatından da uzak kalmış, kendi hayatlarına yön verebilme, hayalini kurdukları meslekleri edinebilme olasılığı açısından daha baştan geride kalmışlardır. G17 “Evlenmeden önce keşke okusaydım, şu an da bir memur emeklisiyim ama yine de bir söz hakkım yoktu. Şimdiki aklım olsaydı ayaklarımın üzerinde dururdum... Sevgi çok göreceli bir şey. Bir zaman sonra aşık da olsan bitiyor, alışkanlıklar kalıyor. Kendi ayaklarımın üzerinde dursan yolları ayırabilirsin. Ama elin ekmek tutmadığı zaman o adamı çekmek zorundasın. Sosyal güvencen olunca erkekler de nasıl konuşacağını biliyor. Hep erkek hegemonyası çıkıyor ayaklarımın üzerinde durmadığın sürece.”

SONUÇ

Erken yaşta gerçekleşen tüm evlilikler modern dünyada, pozitif hukukun etkin ve egemen olduğu sistemlerde yasal olmadığı gibi toplumsal olarak da meşru değildir. Modern olmayan ve modernleşme sürecini tamamlamayan toplumlarda yasalardan bağımsız bir biçimde toplum kendi gündelik yaşamından, çevresinden, devraldığı kültürden de hareketle kendi hukukunu işletir. Erken yaşta evliliklerin yaygın olduğu toplumların genel karakteristiğinde az gelişmiş ülkelerin yaygın olmasında ana etmen budur. Türkiye de geleneksel bir toplumsal yapıdan modern bir toplumsal yapıya dönüşme sürecini tam olarak tamamlamamış bir toplumun özelliklerini göstermektedir. Dolayısıyla erken yaşta evlilikler olgusunun altını dolduran nedenler arasında bu tamamlanmamışlık hali de bulunmaktadır.

Günümüz dünyasının en rahatsız edici sorunlarından birisi hiç kuşkusuz çocuk istismarıdır. Çocuk istismarının gözden kaçan türlerinden biri ise her ne sebeple olursa olsun çocukların evlendirilmeleridir. Yine istismar olarak kabul edilen davranış türü ne olursa olsun çocuklar üzerindeki etkileri düşünüldüğünde hepsi travmatiktir. İstismar olarak kabul edilen davranışların birçoğu çocuk açısından yalnızca bir kez gerçekleşirken, bu nedenle olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması, davranışı gerçekleştiren kişilerin cezalandırılması mümkün iken zorla ve erken yaşta evlendirilen çocukların yaşadıkları istismar zaman içinde defalarca gerçekleşebilmekte ve ortada ne bir suç ne de suçlu olabilmektedir. Suçluların cezalandırılması kurbanların yaşadıkları travmaların olumsuz etkilerini ortadan

kaldırmada çok etkili olmasına rağmen ortada resmi veya sadece meşru bir evlilik olduğu için herhangi bir suçlunun cezalandırılması da mümkün olamayabilmektedir.

Araştırmanın hem literatür hem de saha verileri göstermiştir ki erken yaşta evliliklerin çok çeşitli sebepleri ve evlendirilen çocuklar açısından ciddi riskleri bulunmaktadır. Erken yaşta evliliklerin nedenlerine bakıldığında yoksulluk, eğitim yetersizliği, gündelik yaşamında dinin baskınlığı, ataerkil kültürel yapı, bu kültürün yarattığı cinsiyet eşitsizliği ve bunlara bağlı namus algısı, yüceltilen, popülerleştirilen evlilik olgusunun çocuklarda yarattığı pembe hayaller, bastırılan tabu haline getirilen cinselliğin sadece evlilikle yaşanabilmesi gibi olgular ön plana çıkmaktadır. Sebeplerin büyük çoğunluğu toplumsal olsa da sonuçları çoğunlukla bireyseldir yani öncelikle evlenen çocuğun yüzleşmek zorunda kaldığı sonuçlardır.

Araştırma verilerinden, erken yaşta evlendirilen çocukların çoğunlukla görücü usulü ile eşlerinin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Aile ve akraba çevresinin bu anlamda baskın karar verici olduğu bu tür evliliklerde geleneksel ataerkil aile yapısının da bir uzantısı olarak baba faktörü ve onayı hakimdir. Ayrıca hem kadın hem erkek hem de aile üyelerinin eğitim düzeylerinin düşüklüğü de erken yaşta evlendirilen çocukların karakteristik bir özelliğidir. Araştırma bulgularının gösterdiği bir diğer olgu da erken yaşta evlendirilen çocukların sosyal çevrelerinde bu tür evliliklerin yaygınlığı ve çevreden çocuk yaşta evliliklere olumsuz bir tepki de gelmemesidir. Kendi yaş grupları yani arkadaş ve akrabaları içerisinde de erken

evliliklerin olduğunu beyan eden görüşmeciler bu iddiayı güçlendirmektedir.

Bedensel ve zihinsel gelişimini tam olarak sağlayamamış bireylerin evlilik gibi ciddi bir yükün altına itilmeleri onları hem sosyal hem ruhsal hem de bedensel olarak olumsuz etkilemektedir. Farklı disiplinlerden yapılan çalışmaların da gösterdiği üzere bedensel açıdan kız çocuklarında kas iskelet sorunları, çeşitli fitiklar, aşırı kilo alma veya zayıflık, baş pelvis uyumsuzluğu, tansiyon ve şeker hastalıkları, gebelik zehirlenmesi, strese bağlı kronik baş, sindirim ve dolaşım sistemi ağrıları, erken annelik sonucu oluşan kalsiyum eksikliğe bağlı diş dökülmeleri ve kemik sorunları, vücutta genel iyilik halinin bozulması ve anne ölümleri ortaya çıkabilmektedir. Bireysel ve sosyal açıdan bakıldığında ise terk edilmişlik, istismar, yalnızlık, çaresizlik, değersizlik, benlik algısının bozulması gibi duygular, depresyon, okul bırakma ve öğretim kurumlarına devam etmemekten kaynaklı kişisel gelişim imkanlarından yoksunluk, sosyal aktivitelerde sınırlılık, iş fırsatlarının kaybı, yoksulluk, sosyal izolasyon, boşanma, stres bozuklukları, madde kullanımı, istenmeyen ve sık gebelik, gelişme geriliği, davranış ve kişilik bozuklukları ve yoksulluk (Can, Öncül ve Deşdemir, 2012) ile intihar girişimleri ve intiharlar gibi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Çocuk evliliklerinin diğer bir olumsuz etkisi ebeveyn olma bilinci tam oturmamış çocukların kendi çocuklarını yetiştirmedeki yetersizlikleridir. Çocuk ebeveynler tarafından yetiştirilmiş çocuklar da tıpkı ebeveynleri gibi olumsuz sonuçlardan etkilenmektedir.

Araştırma sahası sınırlı ve görüşülen kişilerin azlığına rağmen ortaya çıkan önemli bulgulardan biri hemen hemen hiçbir kadının kendine şans verilse ya da geriye dönebilse erken yaşta evlenmek istemeyeceğidir. Aynı şekilde görüşmecilerin hiçbirinin kendi çocuklarının da erken yaşta evlenmesini onaylamadıkları ortaya çıkmıştır. Günümüzde istatistiksel olarak Muğla ilinde yüksek düzeyde bir erken ve zorla evlilik rakamları görülmemekle birlikte şehrin kırsal bölgelerinde hâlâ çocukların zorla evlendirilmelerine dair örnekler görülebilmektedir. Erken evlilik koşullarından anlaşılması gereken özellikle ekonomik gelir düzeyinin ve eğitim düzeyinin düşüklüğüne paralel olarak geleneksel ataerkil toplumsal kültürün hakimiyetidir.

TÜİK'in yukarıda da verilen istatistiklerinde son 20-21 yıla bakıldığında çocuk yaşta evliliklerin çok düştüğü ancak henüz tamamen ortadan kalkmadığı görülmektedir. Unutulmamalıdır ki, özellikle 16 yaş altı evlilikler ve 16 yaşındaki hâkim kararını alabilmek için geçerli mücbir sebebin bulunmaması nedeniyle çoğu 16 yaş evlilikleri resmi kayıtlara geçmemektedir. Bu tür evlilikler ya bir ihbar olduğunda ya da çocuk hastaneye doğum yapmak üzere geldiğinde ortaya çıkmaktadır. Böylesi durumlar çocukla evlenen kişi ve her iki tarafın ebeveynleri açısından cezai sorumluluk doğurduğundan dini nikah yapılarak evlilik yapılmakta ve doğumlar evlerde gerçekleştirilmektedir. Bu durum hem çocuk yaştaki anneyi hem de onun bebeğinin sağlığını riske atmaktadır. Bu nedenlerle erken yaşta evliliklerin önlenmesi konusunda kamu politikalarının güçlü şekilde sürdürülmesi

önemlidir ve bundan hiçbir koşulda ödün verilmemelidir. Özellikle kız çocuklarının

eğitimlerini sürdürmeleri için devlet desteği daha güçlü bir şekilde sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2014). *Türkiye aile yapısı araştırması: tespitler, öneriler*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2015). *Türkiye boşanma nedenleri araştırması 2014*. Aile ve İstanbul: Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.

Aktepe, E. ve Atay, İ. M. (2017). Çocuk evlilikleri ve psikososyal sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 9(4), 410-420. doi:10.18863/pgy.310791

Anık, M. ve Barlin, R. (2017). Türkiye’de çocuk gelinler sorunu: Balıkesir örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(39), 1827-1841.

Aslan B. (2019). Psikoloji penceresinden erken yaşta evlendirilen kız çocukları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(43), 43-55. Doi: 10.31828/tpy1301996120180525m0000 04

Aydemir, E. (2011). *Evlilik mi evcilik mi? erken ve zorla evlilikler: çocuk gelinler*. Ankara: USAK Yayınları.

Baysak, E. vd. (2021). Is early marriage practice a problem for women living in Istanbul? A qualitative study. *Archives of Women's Mental Health*, 24: 243–250, <https://doi.org/10.1007/s00737-020-01067-3>

Benli, N. (2015). Türk sinemasında “çocuk gelin” imgesi: Lal Gece filmi ekseninde

içerik analizi. *Akademik Bakış Dergisi*, (50), 193-204.

Buran, G. ve Aksu, H. (2018). Çocuk Yaştaki Evlilikler ve Kadın Sağlığına Etkileri: Literatür İncelemesi. *International Journal of Human Sciences*, 15(2), 1327-1337.

Burcu, Esra, vd. (2015). Çiçeklerin kaderi: Türkiye’de kadınların erken evliliği üzerine nitel bir araştırma. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 73, 63-97.

Bourdieu, P. (2015), *Ayrım, Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (D. Fırat ve G. Berkkut, Çev.), Ankara: Heretik Yayınları.

Can, M., Öncül, S. ve Deşdemir, A. (2012). *Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair TBMM Raporu*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.

Cevheroğlu, B. A. ve Kışlak, Ş. T. (2023). Spouse and mother-in-law rejection and marital adjustment of Turkish women with child and adult marriage. *Journal of Social and Personal Relationships*, 40(5), 1554–1578.

<https://doi.org/10.1177/02654075221129833>

Çetin, M. (2020). Toplumsal bir gerçeklik olarak çocuk gelin kavramı. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 107-122.

Doğan, G. N. ve Mutlu, S. (2022). Çocuk Gelin Evliliklerinin Sosyo-Kültürel Kökenlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma.

- Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 46(2), 218-235.
- Duman, N. (2019). “Çocuk yaşta evlilik” ya da “çocuk gelin” olgusuna psikososyal bir bakış, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 267-276. <https://doi.org/10.21733/ibad.536029>
- Durdu, Z. (2018), *Türkiye’de Modern Düşünce ve Toplumsal Yapı*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Durdu, Z. ve Orun, B. (2014). Çocuk gelinler olgusuna Nusaybin’den bakmak, Şen, H. (Ed.), *Çocuk Gelinler: Evcilikten Evliliğe*. (ss. 96-111). Ankara: Detay Yayıncılık,
- Durdu, Z. ve Yelboğa, Y. (2016). Türkiye’de çocuk gelinler üzerine bir araştırma: Mersin örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 800-807.
- Elitok, Ö. ve Çabuk, G. (2014). *Bilgilen Güçlen Proje Raporu: Erken Evlilik Sorunu*. Antalya: Antalya Aile Danışmanları Derneği Yayınları.
- Eyüpoğlu, D. ve Eyüpoğlu, M. (2018). Küçük yaşta evlendirilmek istenen çocuklarda psikiyatrik bozukluklar ve sosyodemografik özellikler, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 21(2), 122-129. Doi: 10.5505/kpd.2018.46320
- Gök, M. (2016). Child marriages in Turkey with different aspects. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 2222–2231.
- Jain, S. ve Kurz, K. (2007). New Insights on Preventing Child Marriage, (Erişim: 28.08.2023), <https://documentation.lastradainternatio>
[nal.org/lsidocs/icrw_child_marriage_06_07.pdf](https://documentation.lastradainternatio)
- Kaçar, Nükhet. (2021). Erken Yaşta Gerçekleştirilen Evliliklerin Kadının Psikososyal Boyutuna Etkileri. Haliç Üniversitesi, Sağlık Bil Dergisi I. Ulusal Kadın Sağlığı Kongresi Özel Sayısı, ss. 61-72
- Kahraman, A. B. ve Şenates, T., (2018), Çocuk gelinler (Siverek örneği), *Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 380-392. Doi : 10.16990/SOBIDER.4410
- Kaptanoğlu, İ. Y. ve Ergöçmen B. (2012). Çocuk gelin olmaya giden yol, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 128-161.
- Kara, B. (2015). Değişen aile dinamikleri açısından erken yaşta evlilikler sorunu ve toplumsal önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 59-72.
- Mihçioğur S., Erbaş, F. ve Akın, A. (2010) Çocuk gelinler ve beklenen olumsuz sonuçları. *Sağlık ve Toplum*, 20(1), 3-12.
- Myers, J. ve Harvey, R. (2011). Breaking vows: early and forced marriage and girls' education. (Erişim: 23.08.2023). <https://plan-uk.org/file/breaking-vows-efm-3462225pdf/download?token=RIE5iobL>
- Orçan, M. ve Kar, M. (2008). Türkiye’de erken yaşta yapılan evlilikler ve risk algısı: Bismil örneği, *Aile ve Toplum*, 4(14), 97-111.
- Özarlan, S. (2020). Evlilik yaşı ve içerdiği sorunlar, *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 14, 249-259.
- Özbek, A. (1996). Bir eğitim kurumu olarak ailenin önemi, İ. Canan, (Ed.), *İslâm’da*

- Aile ve Çocuk Terbiyesi-2* (ss. 57-74). İstanbul: İSAV Yayınları.
- Özcebe, H. ve Biçer B. K. (2013). Önemli bir kız çocuk ve kadın sorunu: çocuk evlilikler, *Türk Pediatri Arşivi*, 48(2), 86-93.
- Soylu, N. ve Ayaz, M., (2013), Adli değerlendirme için yönlendirilen küçük yaşta evlendirilmiş kız çocuklarının sosyodemografik özellikleri ve ruhsal değerlendirmesi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (14), 136-44.
- Şen, H. ve Gümüş, K. (2014), “Türkiye’de Çocuk Evlilikler Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma Hatay-Samandağ Örneği”, H. Şen (Ed.), *Çocuk Gelinler: Evcilikten Evliliğe*, (ss.46-95) Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şenol, D. ve Mazman, İ. (2012). Erken yaşta evlilik: çocuk gelinler, D. Şenol, S. Yıldız, T. Kaymaz ve H. Kala (Yay. Haz.), *Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (ss. 500-517). Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları,
- Tosun, Z. (2021). *Çocuk Yaşta Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Temel Bilgiler Rehberi*, Ankara: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) yayınları.
- TÜİK, (2022), *Türk Aile Yapısı Araştırması – 2021*, TÜİK Yayınları, Ankara.
- TÜİK, (2023), Doğum İstatistikleri-2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2022-49673>, (Erişim: 2 Ekim 2023).
- TÜİK, (2023-1), *İstatistiklerle Çocuk-2022*, (Erişim: 2 Ekim 2023), [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674#:~:text=Do%C4%](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674#:~:text=Do%C4%9Fum%20istatistiklerine%20g%C3%B6re%202021%20y%C4%B1l%C4%B1nda,daha%20fazla%20%C3%A7o%C4%9Ful%20do%C4%9Fumlar%20olu%C5%9Fturdu)
- 9Fum%20istatistiklerine%20g%C3%B6re%202021%20y%C4%B1l%C4%B1nda,daha%20fazla%20%C3%A7o%C4%9Ful%20do%C4%9Fumlar%20olu%C5%9Fturdu.
- TÜİK, (2023-2). Doğum İstatistikleri, 2022, (Erişim: 13 Mart 2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Birth-Statistics-2022-49673>
- UNICEF, (2023), <https://data.unicef.org/topic/gender/child-marriage/> (Erişim: 18.08.2023).
- Uysal, T. M., Eren, G. T. ve Ş, E. (2019). Toplumsalın doğallaştırılması: erken evliliklerde toplumsal cinsiyet algısı. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(47), 196-220.
- Yıldız, D. ve Poyraz, T. (2020), Sosyo demografik ve sosyo kültürel bağlamda erken evlilikler: çocuk gelinler ve çocuk damatlar, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 159-186.

REPRODUCTION OF GENDER INEQUALITY IN THE CONTEXT OF TURKISH EDUCATION POLICIES

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN TÜRK EĞİTİM POLİTİKALARI BAĞLAMINDA YENİDEN ÜRETİMİ

Ebru Eren¹

ABSTRACT

The research aims to discuss the limitations of gender based on international agreements and the national legislation, and thus a relational and comparative research model. The fact that the gender problematic has not been evaluated in terms of all components of Turkish education policies (that directly mediate themselves in this reproduction) is gaps in the literature. In this study, it will be assumed that gender inequality is reproduced ideologically in education. Legal arrangements made in the Turkish education system, State Development Plans, National Education Councils, etc. policy documents will be evaluated by content analysis. By highlighting how gender inequality is reproduced through Turkish education policies, we will demonstrate that nowadays the education problems stem from the inconsistency between determination and implementation policies.

Keywords: Education policy, gender, equality, social reproduction, Türkiye”

ÖZ

Uluslararası anlaşmalar ve ulusal mevzuat doğrultusunda, toplumsal cinsiyet sınırlılıklarının karşılaştırmalı araştırma modeli ile tartışılması amaçlanmaktadır. Yeniden üretim sürecine hizmet eden Türk eğitim politikaları bağlamında, toplumsal cinsiyet sorunsalının kapsamlı olarak değerlendirilmemiş olması literatürde bir eksikliklerdir. Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin eğitimde ideolojik olarak yeniden üretildiği varsayılacaktır. Türk eğitim sisteminde yapılan yasal düzenlemeler, Devlet Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şuraları vb. politika belgeleri içerik çözümlemesi ile değerlendirilecektir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, Türk eğitim politikaları aracılığı ile nasıl yeniden üretildiği vurgulanarak, eğitim sorunlarının belirleme ve uygulama politikaları arasında olan tutarsızlıktan kaynaklandığı savunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim politikası, toplumsal cinsiyet, eşitlik, toplumsal yeniden üretim, Türkiye”

¹ Sorbonne Nouvelle - Paris III, ebrueren@hotmail.fr, ORCID ID: 0000-0002-3482-0504

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Ebru Eren, e-posta: ebrueren@hotmail.fr

Gönderilme /Submitted: 26.01.2024 **Kabul/ Accepted:** 20.10.2024

1. INTRODUCTION

Each system is shaped according to the ideology adopted by the state (Boudon, 1986). The fundamental/ implementation policy, just like the education policy, are the result of intergenerational ideology transfer through political control and social reproduction (Bourdieu and Passeron, 1970): The state aims to transfer its dominant ideology to the society (Sönmez, 2017, p. 56). In this study, the notions of “education policies” and “reproduction” will be discussed in the same problematic. Education policies include all the political decisions/practices that the state uses to build the identity it aims at: In line with the target, individuals are raised in harmony with the social patterns learned in time, and individuals are equipped according to the desired cultural characteristics, and accepted stereotypes; society is shaped according to the value system (xxxx, 2018a, p. 226). In this context, reproduction affects all policy practices that the state applies to protect the current social order in line with the identity defined in terms of history, politics and culture, and to raise harmonious future generations by controlling individuals (Laslett and Brenner, 1989). The state provides social reproduction through education policies.

The reproduction of social order is directly related to education policies (Vogel, 2003). Education is a social area where ideology is produced (Apple, 2012) and maintained by reproduction (Maguire, 2000). Education policies, which are an ideological apparatus (Althusser, 2010), act as a bridge between the state and society (Wiborg, 2000, p. 238). Since these policies are based on an ideology, they ensure the continuity of the society (Tural, 1991,

p. 19): The ideal state and ideal society are constructed with an idea-based education policy. With ideological education, the state should idealize and normalize the individual and thus realize its bio-power by controlling society (Foucault, 2011). In line with power relations, education policies aim to internalize the social value system in accordance with the norms of the state. Stereotypes are the social regulation made with education (Meyer, 2007).

Ideological transformations affect education policies, and these policies affect social order (Kaplan, 2011). In this respect, education policies, which are a means of socialization, are seen as an important step in the development of society if they are in line with the interests of the state: If the development of the state are integrated with these policies, there will be a social change (Dewey, 2003). In that case, education is a disciplinary mechanism in which the social order is reproduced with the dominant ideology: Education fulfills the function of reproduction: Social values and stereotypes are transferred to the society in line with the ideological identity (a new/acceptable citizen for the state) and the individual is controlled into a social environment (Ünal, 2005). In this context, the individual is accepted as the inheritor and developer of sociopolitical values (Bourdieu and Passeron, 1964, p. 83), and is positioned at the center of the state’s political control and social reproduction process. Education policies play an effective role in this process.

The importance of hidden curriculum emerges in the reproduction process with education policies. The Ministry of National Education does not specify the official curriculum sometimes in written form (usually

unwritten rules within the school). However, hidden programs exist in many places: in practice; in school, in the classroom, outside the classroom, etc. The set of messages/values that the state determines according to its dominant ideology and conveys to students with special coded patterns like all beliefs, attitudes, and behaviors in this direction etc. (Giroux, 1988). Social values are accepted through education policies in a society; stereotypes are reproduced in line with power relations. This is a result of the hidden curriculum that is effective in the reproduction process (contrary to the formal curriculum). State controls every component from the beliefs, attitudes and behaviors of the principals and teachers involved in school and classroom management to the internal rules of the school at the micro level and reproduces it with an ideology-based education management at the macro level according to the hidden curriculum (Tezcan, 2003).

2. REPRODUCTION WITH EDUCATION POLICIES: THE PROBLEMATIC OF GENDER INEQUALITY

Education policies reflect the social, economic and political situation of the state. To draw the borders of the state (political control) and to ensure social cohesion (reproduction) within the borders, fundamental/implementation policies should cover everyone without distinction such as class, origin, or gender. In this sense, education policies have an important role in the reproduction process of gender inequality: What is gender and how is it reproduced? (Butler, 2008). How is the reproduction of gender inequality observed through education policies? We will discuss the gender problem in the context of the Turkish

education policies: We will assume that gender inequality is reproduced ideologically. We will apply the comparative research model, by analyzing the content of national legislation regarding to international agreements. We will argue that the problems encountered in education, just like gender inequality, arise from the inconsistency between fundamental/implementation policies nowadays.

The paper is a research paper on gender in the context of education. Gender, biological sex, is based on the gender identity in the reproduction process (social reproduction). This identity is related to the rights and opportunities defined in line with the value system and is conveyed by cultural diplomacy institutions under the name of social duty/responsibility/expectation (Oakley, 1972). In this sense, the school is based on patriarchal authority and gender: It contains many messages about the reproduction of gender inequality (Arnot, 2002). School/classroom management at the micro level is shaped by the state's educational management (policy) at the macro level. To understand these gender-based messages (hidden curriculum) in school/classroom management, it is necessary to understand gender-based power relations in the context of education policies and reproduction process. The reproduction of gender inequality is not independent of patriarchal power relations (Foucault, 2011; Butler, 2008).

Education is not only a technical issue, but also a sociopolitical issue. For example, the way to combat gender inequality, which exists in every field such as education, is to investigate this inequality reproduced through education policy. The role of the hidden curriculum, which

came into play through this policy, should be discussed in the context of reproduction of gender inequality. Many obstacles such as patriarchal-based stereotypes, financial difficulties, regional impossibilities, early marriage, and childbirth deprive women of their most basic right to education (TÜSİAD, 2008) and pose a problem for the development of the state. Moreover, the state, which recognizes gender equality as stipulated by international agreements/national legislation, supports its education policy with social policy.

3. OBSERVATION OF GENDER INEQUALITY IN EDUCATION WITH CONTENT ANALYSIS

In the reproduction process, gender should be analyzed in terms of education policy (xxxx, 2021). As for the gender inequality in Türkiye, the problematic should be evaluated in terms of all components of the education policy (all reproduction mechanisms). International agreement and national legislation will explain the reproduction of gender inequality with education criteria. The content analysis will be used to extract the main features of the content in accordance with the comparison (Weber, 1989; Bardin, 2011). Gender equality is the basis of content analysis in the context of education policies (Scott, 2000):

- Equal access, attendance and completion in education (literacy rate, distribution of enrolled/graduated students, type/level/duration of education);
- Equality during education (gender distribution of administrator-teacher-student, physical condition of the institution, quality

of education, method, program and textbook);

- Equality gained after education (employment, salary, participation in political/social life) are the basic principles.

Reproduction of gender inequality in international law/national legislation will be analyzed according to the basic principles of education policy. The main reason to choose international law texts is that gender is defined by international agreements. The compatibility of national legislation with international agreements will be questioned according to the reproduction of gender inequality in the context of Turkish education policies. In the same context, the Ministry of National Education/Council of Higher Education will be evaluated through other policy documents and official curriculum.

4. REPRODUCTION OF GENDER EQUALITY THROUGH EDUCATION IN INTERNATIONAL LAW

In international law, the framework of gender is drawn through some agreements. These international texts provide concrete examples of gender equality.

4.1. United Nations Convention Against Discrimination in Education (1960): Mention of Gender?

According to the “Universal Declaration of Human Rights” declared by the UN on 10 December 1948, the “Convention Against Discrimination in Education” is accepted on 14 December 1960. Türkiye is not one of the states that are party to the agreement.

Any form of discrimination is mentioned in 19 articles of the Convention. Education is based on gender equality. Various measures are taken to ensure that differences such as origin, gender, language, religion, and political views do not cause any discrimination in the society:

- Equal access, attendance and completion: “Of depriving any person or group of persons of access to education of any type or at any level” (art.1.1.a.); “All types and levels of education, and includes access to education” (art.1.2.); “Equivalent access to education, provide a teaching staff” (2.a.);
- Equality during education: “Of limiting any person or group of persons to education of an inferior standard” (art.1.1.b.); “The standard and quality of education, and the conditions under which it is given” (art.1.2.); “With qualifications of the same standard as well as school premises and equipment of the same quality, and afford the opportunity to take the same or equivalent courses of study” (2.a);
- Equality gained after education: “The purpose or effect of nullifying or impairing equality of treatment in education” (art.1.1.).

The Convention guarantees gender equality with the access, attendance and completion principal criteria in education: There are all measures against discrimination during/after education.

4.2. United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (1979): Mention of gender?

An awareness about gender inequality is created on a global scale (with the concern that

poor women have the least opportunity to meet their education and training needs, demand for equal rights based on equality between men and women and measures to eliminate all kinds of discrimination against women):

- Equal access, attendance and completion: “The same conditions for career and vocational guidance, for access to studies and for the achievement of diplomas in educational establishments of all categories in rural as well as in urban areas; this equality shall be ensured in pre-school, general, technical, professional and higher technical education, as well as in all types of vocational training” (art.10.a.); “The same opportunities to benefit from scholarships and other study grants” (art.10.d.); “The reduction of female student drop-out rates and the organization of programs for girls and women who have left school prematurely” (art.10.f);
- Equality during education: “Access to the same curricula, the same examinations, teaching staff with qualifications of the same standard and school premises and equipment of the same quality” (art.10.b.); “The same opportunities for access to programs of continuing education, including adult and functional literacy programs, particularly those aimed at reducing, at the earliest possible time, any gap in education existing between men and women” (art.10.e.); “The same Opportunities to participate actively in sports and physical education” (art.10.g.); “To obtain all types of training and education, formal and non-formal, including that relating to functional literacy” (art.14.2.d.);

- Equality gained after education: “The right to free choice of profession and employment, the right to promotion, job security and all benefits and conditions of service and the right to receive vocational training and retraining, including apprenticeships, advanced vocational training and recurrent training” (art.11.1.c.).

The reproduction of gender inequality is defined as basic principles in the context of education. Non-formal education is mentioned to prevent inequality in the reproduction process. However, the hidden curriculum is emphasized in this reproduction, stating that gender, the roles of men and women (art.10.c.), the importance of marriage/motherhood (art.16.1.e.; art.5.b.): The social position, the stereotypes related to social duty or responsibility are injected through education. Various measures are against the imposition of stereotypes, within the scope of education:

- Reproduction of social awareness through education: Family education (art.5.b.), “The same rights to decide freely and responsibly on the number and spacing of their children and to have access to the information, education and means to enable them to exercise these rights” (art.16.1.e.);
- Reproduction and quality control of educational content (methods/programs/textbooks): “The elimination of any stereotyped concept of the roles of men and women at all levels and in all forms of education by encouraging coeducation and other types of education which will help to achieve this aim and, in particular, by the revision of textbooks

and school programs and the adaptation of teaching methods” (art.10.c.).

4.3. United Nations Beijing Action Plan (1995): Mention of gender?

Like the Convention Against Discrimination in Education and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, this Plan guarantees gender equality:

- Equal access, continuation and completion: “Ensure women’s equal access to economic resources, including land, credit, science and technology, vocational training, information, communication and markets, as a means to further the advancement and empowerment of women and girls, including through the enhancement of their capacities to enjoy the benefits of equal access to these resources, inter alia, by means of international cooperation” (art.35);
- Equality during education: “Ensure equal access to and equal treatment of women and men in education and health care and enhance women's sexual and reproductive health as well as education” (art.30);
- Equality gained after education: “Promote people-centered sustainable development, including sustained economic growth, through the provision of basic education, life-long education, literacy and training, and primary health care for girls and women” (art.27).

The rights of health (sexual health/reproductive health, art.30) and to education (basic education, lifelong education, science and technology, art.27) are one of the most fundamental rights and freedoms of the individual. The plan states that gender equality

(progress/empowerment of women, art.35) has positive results in the development of the state (economic growth, sustainable development, international cooperation, art.27). In this respect, education policies reflect the economic and geopolitical situation of the state.

4.4. United Nations Millennium Development Goals (2000): Mention of gender?

8 goals are determined in this context. “Achieving global primary education” (goal 2) and “empowering women by promoting gender equality” (goal 3) are among the goals.

As of the first part of the declaration (values/principles), gender equality is adopted as basic principle. As emphasized within the scope of the Beijing Action Plan, the Millennium Development Goals stated that the “development of the state” (art.20) and thus its “geopolitical situation” (art.6) are related to the equality of opportunity in the society (“gender equality as an effective means”, art.20):

- Equal access, attendance and completion: “Girls and boys all over the world complete a full term of primary education... their access to education” (art.19);
- Equality during education: “Equality of opportunity for girls and boys in education” (art.19);
- Equality gained after education: “To strengthen the equality of women and men and to increase the effectiveness of women” (art.20).

4.5. Council of Europe Istanbul Convention (2011): Mention of gender?

Türkiye adopted the convention in 2011. The state withdrew from this convention with the President’s Decision dated 20 March 2021, despite being highly criticized by opposition parties, NGOs, and other state leaders in Türkiye.

As in the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, the Istanbul Convention evaluated gender inequality based on discrimination/violence and mentioned gender equality in education:

- Equal access, attendance and completion: “Access to services to facilitate their recovery from violence, including access to health care and social services” (art.20);
- Equality during education: “Where necessary, teaching material on: gender-based violence against women, and the right to personal integrity - in all forms of education and at all levels” (art.14); “Provide training for professionals on dealing with victims or perpetrators of gender-based violence” (art.15); “Support and treatment programs should be established” (art.16);
- Equality gained after training: “Equality between men and women, non-stereotyped gender roles, respect, non-violent conflict resolution” (art.14); “Preventing perpetrators from re-offending and supporting them to adopt non-violent behaviors” (art.16).

It is important to ensure the integrity between education law (art.16) and education policies to promote gender equality (in the official curriculum, art.14; treatment programs, art.16). The hidden curriculum has a role in the reproduction of gender inequality through education. It is aimed to review the educational content with political control to break the

stereotypes, by stating that gender is reproduced with gender roles full of social stereotypes in the hidden curriculum (art.14) and violent behavior patterns (art.16). While violence against women is increasing day by day in Türkiye, (367 women were murdered in 2021, 438 women were murdered in 2023 and 71 women were murdered in the first part of 2024 - as of 29 June data - Ministry of Internal Affairs of Türkiye), the state should not, as a precaution against murder, withdraw from the Istanbul Convention: The state should regulate its education policies in accordance with the convention.

5. REPRODUCTION OF GENDER INEQUALITY BY EDUCATION IN THE NATIONAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE

Türkiye accepted international agreements other than the Istanbul Convention and recognize the right to education. Are all the equality principles adopted to ensure the reproduction of gender inequality through education? To what extent is national legislation compatible with international agreements?

5.1. Constitution of the Republic of Türkiye (1982): Mention of gender?

According to the Constitution, education law is based on equality of opportunity (“education of students without financial discrimination”, art.42) and gender equality (“gender equality without discrimination”, 10; “compulsory for all citizens; male/female”, art.42). Gender equality is declared in the Constitution such as:

- Equal access, attendance and completion: “No one can be deprived of the right to education and training; The state provides the necessary assistance through scholarships and other means so that they can continue their education;

Education and training activities cannot be prevented in any way” (art.42).

The constitution stated that education is a concrete result of political control (“education is determined and regulated by law... carried out under the supervision and control of the state”, art.42) and social reproduction (“in line with Atatürk’s principles and reforms”, 42). The basic condition for the reproduction of gender equality through education is the access of women and men to education (“cannot be deprived”, art.42), its continuity (“continuity of education”, art.42) and completion (“it cannot be prevented by any means”, art.42).

In this sense, national legislation is not compatible with international agreements. The education problems are due to the limitation in legal regulations: The necessary legal regulations are made for the application of gender equality.

5.2. National Education Basic Law (1973): Mention of gender?

According to the Constitution, the right to education, equality of opportunity (“open to everyone without discrimination... no privileges can be granted”, art.4; “students without financial discrimination, free...”, art.8) and gender equality (“equality for all men and women”, art.8); “male-female co-education”, art.15). There is a statement that “every Turkish citizen has the right to receive education” (art.7). Within the framework of this law, the basic principles supporting the reproduction of gender equality are as follows:

- Equal access, attendance and completion: “Citizens benefit from education institutions after primary education to the extent of their interests and abilities” (art.7); “To enable them to study up to the highest levels” (art.8); “Some schools according to the type

of education, opportunities and necessities” (art.15).

As seen in the Constitution, the reproduction of gender inequality through education is limited only to equal access, attendance and completion. None statement about the official/hidden curriculum in the national legislation.

While the basic principles of gender equality in education are comprehensively addressed in international agreements, the national legislation are not regulated for practice (deprived of solutions). But which national legislation in practice?

6. REPRODUCTION OF GENDER INEQUALITY IN THE CONTEXT OF THE TURKISH EDUCATION POLICIES

It is important to examine policy documents and curricula in the context of the Turkish education policy.

6.1. State Development Plans (1963-2023): Mention of gender?

There is no mention of gender equality in education in the 1st (1963-1967), 3rd (1973-1977), 4th (1979-1983) and 5th (1985-1989) State Development Plans. The 6th plan (1990-1994) consists of an explanation as “the cornerstone of the Turkish society...the importance of protecting and educating women” (art.29, p.3). As a result, half of the State Development Plans (5/11) are not based on gender equality in education policies.

6.1.1. 2nd Five-Year State Development Plan (1968-1972): Mention of gender?

Gender equality is defined through non-formal education (maternal and child and public health and family planning programs; special women’s education programs) and reproduction process. The gender equality principles adopted in this process are as follows:

- Equal access, attendance and completion: “In various non-formal education activities directed to the village and various levels of technical education for girls; Promotion of housewifery and motherhood information through programs to women in different social environments by the Ministry of National Education”;
- Equality during education: “Programs are developed for women; A Women’s education campaign by the Ministry of National Education with the help of ministries, public institutions, public associations and voluntary organizations dealing with this issue in order for it to be adopted/implemented throughout the country”;
- Equality gained after education: “Increasing the superior value of women -as housewives and mothers- in the Turkish society; Helping Turkish women to take their necessary place in social life”.

The reproduction of inequality is included against the reproduction of gender inequality in the plan.

According to the gender identity which is defined in accordance with political control and is imposed in reproduction, a woman is considered as the housewife/mother as the supreme value in the Turkish society (social expectation). In this process, this hidden curriculum is equipped with this social duty/responsibility inculcated: “The place that Turkish women should take in society, as it is aimed to convey the knowledge of housewifery/motherhood to large masses and to adopt/implement it throughout the country...” Therefore, although this plan guarantees equality in its appearance, it reproduces gender inequality with stereotypes with its fundamental/implementation policies in education.

6.1.2. 7th Five-Year State Development Plan (1996-2000): Mention of gender?

Most of these equality indicators are not included in this plan. Only the equality gained after education is indicated as: “Women’s participation in social life as an individual with equal status” (p.38). The reproduction through education (“raising the social status of women” -p.13-; “education for the highest level of welfare”, p.38) is explained by the development efforts of the state (“women’s education is the important driving force of development”, p.4; “with the emphasis on women’s education”, p.38).

The policies are not determined for their application in this plan. Although there are statements such as “promotion of equality between women and men” (p.13) and “elimination of the issues that negatively affect the place of the Turkish women in society” (p.38), the plan is deprived of concrete solution proposals: There are basic policies (Tural, 1991).

6.1.3. 8th Five-Year State Development Plan (2001-2005): Mention of gender?

Reproduction of gender inequality through education is mentioned as:

- Equal access, attendance and completion: “Increasing the period of compulsory basic education to 8 years, increasing the education level of women” (art.806); “Ensuring effective participation of women in education... formal and non-formal education... written and visual communication tools” (art.815);
- Equality during education: “Increasing the literacy rate of women... courses” (art.806);
- Equality gained after education: “Elimination of prejudices from society” (art.815).

Just like the 8th Plan, the gender equality is adopted in the basic policies and not in the implementation policies. It is an important

limitation in terms of the application of gender equality in Türkiye.

6.1.4. 9th Five-Year State Development Plan (2007-2013): Mention of gender?

There are gender indicators in education:

- Equal access, attendance and completion: “Reducing drop-outs in primary education... increasing transition rates to secondary education” (art.585.); “Access to education for rural girls, disabled people and children from low-income families” (art.623);
- Equality during education: “Education for raising awareness of society in order to prevent violence and abuse against women” (art.260); “Developing vocational training opportunities” (art.621);
- Equality gained after education: “Increasing employability to increase women’s participation in economic and social life” (art.621).

The period covered by the plan coincides with the period when the Republic of Türkiye signed the Istanbul Convention: The plan aims to prevent possible situations of violence against women and to raise awareness. However, the purpose is limited only to basic policies in education.

According to the plan, the basic condition for the reproduction of gender equality through education is gender: Access to education (“rural girls, children with disabilities and low-income family access to education”, art.623), its continuation (“transition to secondary education”, art.585) and completion (“reducing dropouts in primary education”, art.585). In line with the target, concrete suggestions are not specified in the plan.

6.1.5. 10th Five-Year State Development Plan (2014-2018): Mention of gender?

As 9th plan, this plan includes gender equality principles:

- Equal access, attendance and completion: “Access to school, especially for disabled/girls in primary/secondary education... reduction of grade retention and drop-out” (art.147);
- Equality gained after education: “Increasing the level of women’s participation in business and social life, especially through education, economic and social development of countries” (art.45); “Active participation in employment/decision-making mechanisms... improving education (art.247); “The empowerment of women in social, cultural/economic life, the development of status by protecting the family institution, and the strengthening of social integration” (art.249).

The remarkable point of the plan is the absence of equality in education. The participation in the social life that women will deserve after receiving education is evaluated in terms of the development of the state. It should not be forgotten that the hidden curriculum is as important as the official curriculum in the reproduction of gender inequality through education policies.

This plan contains hidden curriculum information: According to the gender identity imposed by the state in this plan, a woman is considered as the “female bird that makes the nest”, like the Turkish proverb. According to this patriarchal-based stereotype, “strengthening the role of women in cultural/economic life is essential for the protection of the family institution and social integration” (art.249). While the plan aims to raise women as individuals compatible with society by controlling various stereotypes, gender inequality is reproduced through education policies.

6.1.6. 11th Five-Year State Development Plan (2019-2023): Mention of gender?

According to the plan, the construction of an ideal society is realized with an education policy based on gender equality (“the construction of a strong society is possible through the empowerment of women”, art.542). Gender equality indicators in education policies are as follows:

- Equal access, attendance and completion: “Facilitating girls’/women’s access to resources through education” (art.542); “Increasing the enrollment, attendance and completion rates of women/girls at all levels of education” (art.601.1);
- Equality during education: “Women’s universities” (art.560.2); “Vocational training of women in the field of technology production such as coding and software” (art.570.1); “Development of women’s economic activities...training program and seminar for empowering entrepreneurs in e-commerce” (art.600.4); “According to the different labor needs of the provinces, women’s training, internship, on-the-job training” (art.600.6); “To prevent violence against women, early and forced marriages... training, seminars etc. awareness raising” (art.602.2);
- Equality gained after education: “Increasing their participation in social/economic life...improving the status of women in society” (art.542); “Women’s employment in the labor market” (art.570.1).

Education policies that come into play in the reproduction of gender inequality are fundamental: Although education’s accessibility (“registration”, art.601.1.), sustainability (“continuation”, art.601.1.), and completion (art.601.1.) are advocated in these plans and not supported by implementation policy (no statistical data).

The criteria of equality gained after education is important as in 7th and 10th plans: The development of the state is associated with the participation of women in social life through education. In line with this participation-development cause-effect relationship, the contents of the program to be applied in women's education are mentioned as: "Coding, software education" (art.570.1); "e-commerce training program" (art.600.4); "education according to the labor force of the provinces" (art.600).

The period covered by the plan (2019-2023) is the period of withdrawal from the Istanbul Convention (2021). While the focus of the convention is the prevention of violence against women, the state's withdrawal from the convention do not take any measures with its determination/implementation policies. It means that it does not support gender equality.

In the reproduction with education policies, the establishment of a university "where only women will be accepted" (art.560.2) is in the content of the last state development plan. The aim is to control the movement of women in the social order, to reproduce gender with the dominant ideology (Foucault, 2011; Butler, 2012). Patriarchal authority reproduces gender inequality (Arnot, 2002): Women's university does not make women's participation in social/political life equal with men, on the contrary, it isolates women from social life and makes them a second-class citizen who suffers from discrimination. However, according to the gender equality gained after education, the participation of everyone in social/political life should be equal, regardless of male or female. Women's university is not an acceptable policy proposal in this sense.

6.2. National Education Council Decisions (1939-2021): Mention of Gender?

There are 20 National Education Council Decisions: In the 2nd (1943), 4th (1949), 5th (1953), 6th (1970), 11th (1982), 13th (1990), 14th (1993), 17th (2006), 19th (2014) and 20th (2021) Council Decisions, there is no statement about gender equality (10/20). Some National Education Council Decisions give a definition of gender equality: 1st (1939); 3rd (1946); 6th (1957); 9th (1974); 10th (1981) and 15th (1996).

Most Council Decisions (16/20) are not based on gender equality. Only 4 National Education Council Decisions are directly related to gender equality in education. This is the first indication that the gender equality limitation in the Five-Year State Development Plan in education policies could not be overcome with the National Education Council Decisions. It is useful to examine other decisions (4/20):

6.2.1. 7th National Education Council Decisions (1962): Mention of Gender?

In terms of gender equality indicators in education, there are criteria as:

- Equal access, attendance and completion: "Transformation of girls' institutes into a three-year vocational school based on secondary school" (art.6); "A four-year high school that trains teachers...-girls technical college-" (art.F);
- Equality during education: "Naming girls/boys art institutes -girls/boys art high schools-" (art.8); "Having girls' art schools - women's vocational schools-" (art.9); "Having a technical teacher school for girls...-girls technical teacher school-" (art.F);
- Equality gained after education: "For our young girls to earn their living productively with good housewife and citizenship qualities" (art.6); "Making Turkish women competent in solving their problems related to food, nutrition, childcare and education; the opportunity to earn a living through one of the

handicrafts, which makes him competent to manage his house skillfully” (art.9).

These Decisions include each of the indicators of gender equality in education. In particular, the types of schools (“girls’ institutes”, art.6; “girls’ technical higher teacher’s school”, art.F) and the transformation of these schools for equal participation of every individual in education (“girls/boys art high schools”, art.8; “women’s vocational school”, art.9).

The equality gained after education is shared in addition to the official curriculum information above: According to the gender identity aimed, the women are considered as “our young girls” (art.6) or “Turkish women” (art.9), “housewives/citizens” (art.6) “... competent in childcare; manages her house skillfully” (art.9). Her social position, her duty/responsibility are explained with patriarchal-based stereotypes: The gender inequality is reproduced with political control.

6.2.2. 12th National Education Council Decisions (1988): Mention of Gender?

These decisions, which are like the 7th Council articles in terms of school type, are listed according to gender equality indicators in education:

- Equal access, attendance and completion: “Admission of female students to vocational schools without examination... Encouraging school attendance” (art.A.19);
- Equality during education: “Student resources of Girls’ Art Education Colleges, Girls’ Vocational... and other vocational high schools” (art.III.6);
- Equality gained after education: “Graduates of technical higher education schools for girls... also graduates of male technical higher teacher schools... starting civil service

from a higher degree, just like the graduates” (art.T.29).

6.2.3. 16th National Education Council Decisions (1999): Mention of Gender?

The gender indicators in education are as follows:

- Equal access, attendance and completion: “Providing scholarships to female students in order to increase schooling in post-primary education” (art.42);
- Equality during education: “Ensuring the participation of female students in vocational and technical education programs... No discrimination based on gender should be made in textbooks and other course materials” (art.36); “Directing our women to the profession through non-formal education” (art.44);
- Equality gained after education: “Education should be perceived in bringing the current workforce into the economy, and women's employment in production” (art.37).

As in the 7th and the 12th Council Decisions, the types of schools for women are discussed within the scope of equality in the 16th Council Decisions. Another point is that textbooks are mentioned for the first time in the reproduction through education (“textbooks should not be discriminated against based on gender”, art.36).

Since education is the prerequisite for the development of the state, “vocational training and employment of the female labor force in the economy” (art.37) are emphasized in the reproduction process. However, this “education should be supported by implementation policies” to be accepted in reproduction (art.37).

6.2.4. 18th National Education Council Decisions (2010): Mention of Gender?

As in the other Council Decisions, the scope of the gender equality is very limited to the 18th Council Decisions:

- Equal access, attendance and completion: “To promote the children with difficulties in access to secondary education... ensuring access for girls” (art.13); “Promote for female students to continue their secondary education” (art.14); “Equal numbers of male/female students... their participation in the democratic process” (art.34).

As seen in the national legislation, the reproduction of gender inequality is limited to equal access, attendance and completion in the 18th National Education Council Decisions. Considering that the basic framework of the Turkish education policy is drawn by the National Education Council Decisions and these decisions are incomplete in the basics/application, important problems exist in the Turkish Education System.

The Five-Year State Development Plans, one of the basic documents of the Turkish education policies, make up for this gap in national legislation and National Education Council Decisions. However, as a result, fundamental/implementation policies cannot be ignored. The Turkish education policies, which basically have limitations, are not supported by implementation policies.

6.3. Ministry of National Education/Council of Higher Education Policy Documents: Mention of Gender?

The social activities regulation document, which is among the policy documents of the Ministry of National Education/Council of Higher Education, and which come into play in the reproduction of gender inequality, should be examined in the context of the Turkish education policies.

6.3.1. Ministry of National Education Social Activities Regulation (2017): Mention of Gender?

There is only one article that includes the reproduction of gender inequality through education. Within the scope of the National Education Council Decisions, this article is completely deprived of fundamental/implementation policies (“raising awareness on gender equality issues”, art.7.1.).

The expression of “gender equality in education” in the 7th article is deleted (art.7.1.), because Türkiye withdrawal from the Istanbul Convention (2021): Education policies reflect the social, economic and political situation of the state: The dominant ideology directly affects the educational administration at the macro/micro level. Policies under the control: State reproduce gender inequality and particularly, education policies are integrated with patriarchal authority.

6.3.2. Council of Higher Education Gender Equality Attitude Document (2015)

The gender equality course, gender equality awareness for administrative/academic staff and students, and violence against women in higher education is discussed in the document (Council of Higher Education, 2015). To ensure gender equality in higher education, this document is sent to universities on November 9, 2015, asking to recognize gender equality in their bylaws.

However, the Council of Higher Education, which adopts the harmonization of fundamental/implementation policies to ensure integrity within the borders of the state, acted in line with the Ministry of National Education and completely abolished the Council of Higher Education Gender Equality Attitude Document in February 2019 (Council of Higher Education). This negative situation is explained on the grounds that gender equality does not “coincide with the values of the Turkish society” (Council of Higher Education, 2019). According to the state, this equality contradicts the dominant ideology.

7. MINISTRY OF NATIONAL EDUCATION/COUNCIL OF HIGHER EDUCATION OFFICIAL CURRICULUM: MENTION OF GENDER?

Gender equality is limited in key policy documents of the Turkish education policies. Official curriculum should be analyzed in terms of this equality:

7.1. Ministry of National Education Primary/Secondary Education Official Curriculum: Mention of Gender?

Human Rights, Citizenship and Democracy Course is given to 4th graders in primary education. Democracy and Human Rights Course is taught to all grades 9-12 in secondary education. These courses are not directly related to gender equality:

7.1.1. Primary Education 4th Grade Human Rights, Citizenship and Democracy Course (2016)

Following the signature of the Istanbul Convention (2011), Citizenship and Human Rights Education Course for 8th graders is added to the official curriculum between 2011 and 2016. However, after the removal of the course from the curriculum, another course is introduced in 2016, this time for 4th graders. This course is Human Rights, Citizenship and Democracy Course: It is compulsory for 4th graders and is taught for 2 hours per week (Ministry of National Education, 2022a). According to the official curriculum, only one of the 6 course units included gender equality achievements. The third unit in question is called Justice and Equality.

Y.4.3.1. and Y.4.3.2 coded Human Rights, Citizenship and Democracy Course, in the context of gender equality (art.Y.4.3.2) women's rights (art.Y.4.3.1) are mentioned very briefly. The Human Rights, Citizenship and Democracy Course is not taught at the other primary school levels (classes 1 to 8), except for the 4th grade. Why the Citizenship and Human Rights Education Course, which is taught to 8th grade since 2011, is removed from the official curriculum in 2016? Why the Human Rights, Citizenship and Democracy Course, which is compulsory for 4th grade, is limited to a single class (1/8th grade) in primary education?

7.1.2. Secondary School 9th-12th Grades Democracy and Human Rights Lesson (since 2013)

With the signature of the Istanbul Convention in 2011, the secondary education elective course prepared in accordance with this agreement by Ministry of National Education in 2013 is Democracy and Human Rights Course: It is a course offered to choose from the field of social sciences for 1 lesson per week in the Anatolian-Social Sciences-Science High Schools for 9th, 10th, 11th and 12th grades, (Ministry of National Education, 2022b).

According to the official curriculum, the course units have gender equality outcomes without distinction between 9th, 10th, 11th and 12th grade. These units are Human Rights and Freedoms, Pluralistic Perspectives on Diversity, and Peace and Reconciliation, respectively.

The Secondary Education Democracy and Human Rights Course aims to “prevent violence against women” (art.3) based on “gender equality” (art.1 and art.4; Istanbul Convention

focus). Gender equality is only a preposition in these course outcomes, just as it is in the Human Rights, Citizenship and Democracy Lesson at the primary education level. However, while the course taught in primary education is compulsory, this course in secondary education is an elective course. It is a point to be questioned within the framework of education policies.

Considering that Türkiye withdrew from the Istanbul Convention in 2021, the first/still most up-to-date official curriculum of the Democracy and Human Rights Course prepared by the Ministry of National Education in line with the convention is dated 2013. It is ideological to keep this course in the elective course pool. What needs to be done once again is to examine the content of the textbook prepared by the Ministry of National Education according to the hidden curriculum.

7.2. Council of Higher Education Under/Graduate Programs: Mention of Gender?

Gender courses taught as a course in postgraduate programs are classified according to the type of program:

7.2.1. Gender Course in Undergraduate Programs

Out of 207 universities in Türkiye, only 51 teach gender-based undergraduate programs. Most of these courses are given as elective courses (elective 49/51; compulsory 9/51). Sociology (14/51), Political Science (12/51), etc. from Social Sciences departments. Psychology (9/51) and Social Work (6/51), Health Sciences, Midwifery (4/51) and Nursing (4/51) take the

lead in terms of the number of gender-based courses. This is a limitation that should be seriously questioned, and the course content should be examined according to the hidden curriculum.

7.2.2. Gender Courses in Graduate Programs

Out of 207 universities, only 19 offer a gender-based course at the graduate level (see hidden curriculum): 13 graduate programs are gender-based. 12 programs (Politics, Sociology, Literature...) are gender elective courses. Besides these programs, there are also universities with gender-related Research Centers. However, none of them remove the gender course limitation in higher education.

8. CONCLUSION, DISCUSSION AND SUGGESTIONS

Gender equality observed in national legislation and education policies; the state's withdrawal from the Council of Europe Istanbul Convention (which each article is related to gender and particularly, articles 14, 15 and 16 are related to education -none of the articles on education can be replaced by any legislation-, 2021); the limited-mention of gender in Ministry of National Education Social Activities Regulation (2019); all policy applications carried out in education in accordance with the political control of the state, such as the repeal of the Council of Higher Education Gender Equality Attitude Document (2019), the cancellation of the classes that include the subject of gender in primary/secondary education, albeit partially, and the significant limitation of gender lessons in higher education, have an important role in the reproduction of gender inequality. Gender-based policies, which

are in the dominant ideology, do not overlap with Turkish values, and its arrangement reproduces gender inequality.

Does the partial recognition of gender equality in the basic policies of education show that equality is also valid in implementation policies? In other words, does the legislation and practice match? Because the fundamental policies are not implemented (Tural, 1991, p. 19). The most important limitation in the Turkish education policies is that basic and implementation policies do not form a whole. This limitation is clearly observed in all the policy documents reviewed in the present paper: Basic policies in education are deprived of many of the principles of gender equality, and implementation policies have not been included at all. Since these policies, which are basically already limited, are not supported by implementation policies, the problems of gender inequality exist in the Turkish Education System. The solution to all problems is the reproduction process of gender with education policies to political control (in addition to political control, socio-cultural factors are also effective on

education policies). It is important on which idea/ideology these policies are based.

The main reason for the restriction or (partial or no) recognition of gender equality in the country is that this equality is left to its own limitations in national legislation and basic policies. In other words, the main reason is that the state does not prepare legal texts or policy documents according to the basic principles recognized by international law. In this sense, the Turkish education law/policies should be regulated in accordance with international law (by recognizing the Istanbul Convention), and gender equality should be reproduced through education policies. The number of gender courses of higher education should be significantly increased in the official curriculum: These courses should be made compulsory; all gender stereotypes should be deleted from hidden curriculums (method and textbook); social responsibility projects should be increased with the support of Non-Governmental Organizations. Gender equality should be reproduced in integrity with the Turkish education policies.

KAYNAKÇA

- Althusser, L. (2010). Ideology and the ideological apparatus of the state. (A. Tümertekin, trans.), İstanbul: İthaki Editions.
- Apple, M. W. (2012). Education and power. (E. Bulut, trans.), İstanbul: Kalkedon.
- Arnot M. (2002). Reproducing Gender? Essays on Educational Theory and Feminist Politics. London: Routledge Falmer.

- Bardin. L (2011). L'analyse de Contenu. Paris : Presses Universitaires de France.
- Boudon, R. (1986). L'idéologie. L'origine des idées reçues. Paris : Librairie Artheme Fayard.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J.-C. (1964). Les Héritiers. Les étudiants et la culture. Paris : Les Editions de Minuit.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J.-C. (1970). La reproduction. Eléments pour une théorie du système d'Enseignement. Paris : Les Editions de Minuit.

- Butler, J. (2008). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity* (trans. B. Ertür, 3rd Editions), İstanbul: Metis.
- Council of Higher Education (2022). "List of Public and Private University". retrieved from <https://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz> (02.04.2022).
- Constitution of the Republic of Türkiye (1982). retrieved from <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> (27.03.2022).
- Council of Europe (2011). "Istanbul Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence". retrieved from <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence> (24.09.2022).
- Council of Higher Education (2015). "Council of Higher Education gender equality attitude sheet". retrieved from <https://dekaum.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2016/06/Tutum-Belgesi.pdf> (01.04.2022).
- Council of Higher Education (2019). "Council of Higher Education gender equality attitude sheet. Press briefing". retrieved from https://basin.yok.gov.tr/InternetHaberleriBelgeleri/Internet%20Haber%20Belgeleri/2019/64_o_belgenin_adida_icerigide_degisiyor.pdf (01.04.2022).
- Dewey, J. (2003). *Education and social change. The Social Frontier*, 3, 235-238.
- Durkheim, E. (1968). *Education et sociologie*. Paris : Les Presses Universitaires de France.
- Foucault, M. (2011). *Subject and power - selected essays 2*. (I. Ergüden & O. Akınhay, trans., 3rd Editions), İstanbul: Ayrıntı Editions.
- Giroux, H. A. (1998). *Teachers as intellectuals*. New York: Bergin and Garey.
- Kaplan, İ. (2011). *National Education Ideology in Türkiye and Its Effect on Political Socialization*. İstanbul: İletişim Editions.
- Laslett, B. and Brenner, J. (1989). *Gender and social reproduction: historical perspectives*, *Annual Review of Sociology*, 14, 381-404.
- Maguire, M. (2002). *Globalization, education policy and the teacher*, *International Studies in Sociology of Education*, 12(3), 261-276.
- Meyer, E. J. (2007). *Gender and sexual diversity in schools*. New York: Springer.
- Ministry of National Education (1962). "7th National Education Council". retrieved from https://ttkb.Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education_iys_dosyalar/2021_12/08162_906_7_sura.pdf (31.03.2022).
- Ministry of National Education (1988). "12th National Education Council". retrieved from https://ttkb.Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education_iys_dosyalar/2017_09/29165_252_12_sura.pdf (31.03.2022).
- Ministry of National Education (1999). "16th National Education Council". retrieved from [https://ttkb.Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education_iys_dosyalar/2017_09/29165_252_12_sura.pdf](https://ttkb.Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education_iys_dosyalar/2017_09/29165_252_12_sura.pdf) (31.03.2022).

- Education_iys_dosyalar/2020_02/21142534_16_sura.pdf (31.03.2022).
- Ministry of National Education (2010). "18th National Education Council". retrieved from https://ttkb.Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf (31.03.2022).
- Ministry of National Education (2013). "Secondary Education Democracy and Human Rights Curriculum". retrieved from <http://mufredat.Ministry of National Education.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=1106> (01.04.2022).
- Ministry of National Education (2017). "Ministry of National Education Social Activities Regulation". retrieved from https://ogm.Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education_iys_dosyalar/2017_06/14142206_yYnetmelik.pdf (01.04.2022).
- Ministry of National Education (2018). "Human rights, citizenship and democracy course curriculum -Primary School 4th Grade-". retrieved from <http://mufredat.Ministry of National Education.gov.tr/Dosyalar/2018120202622474-INSAN%20HAKLARI%20YURTTASLIK%20VE%20DEMOKRASI%20OGRETIM%20PROGRAMI.pdf> (01.04.2022).
- Ministry of National Education (2019). "Ministry of National Education Social Activities Regulation". retrieved from https://ogm.Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education_iys_dosyalar/2019_09/25145204_SOSYAL_ETKYNLYKLER_YON.pdf (01.04.2022).
- Ministry of National Education (2022a). "Primary schools weekly lesson schedule". retrieved from http://ttkb.Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education_iys_dosyalar/2022_01/19093950_ilkogretim-hdc-karar-ve-eki-2022-2023.pdf (01.04.2022).
- Ministry of National Education (2022b). "Secondary education institutions weekly course schedule". retrieved from http://ttkb.Ministry of National Education.gov.tr/Ministry of National Education_iys_dosyalar/2022_01/19094445_Ortaoyretim-hdc-2022-2023.pdf (01.04.2022).
- National Education Basic Law (1973). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> (27.03.2022).
- Oakley, A. (1972). Sex, gender and society. New York: Harper and Row.
- Özaydınlık, K. (2014). Women and education in Türkiye on the basis of gender, Journal of Social Policy Studies, 33, 93-112.
- Platon (2021). State. 45th Edition. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Editions.
- Scott, D. (2000). Reading educational research and policy. Londra: Routledge/Falmer Editions.
- Sönmez, V. (2017). Educational philosophy. 10th Edition. Ankara: Anı Editions.
- State Planning Organization (1967). "2nd Five-Year State Development Plans". retrieved from https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Ikinci_Bes_Yi

- Yillik_Kalkinma_Planı-1968-1972.pdf (29.03.2022).
- State Planning Organization (1995). “7th Five-Year State Development Plans”. retrieved from https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1996-2000.pdf (29.03.2022).
- State Planning Organization (2000). “Five-Year State Development Plans”. retrieved from https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-2001-2005.pdf (29.03.2022).
- State Planning Organization (2006). “Five-Year State Development Plans”. retrieved from https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Dokuzuncu_Kalkinma_Planı-2007-2013.pdf (29.03.2022).
- State Planning Organization (2013). “Five-Year State Development Plans”. retrieved from https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Planı-2014-2018.pdf (29.03.2022).
- State Planning Organization (2018). “11th Five-Year State Development Plans”. retrieved from https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf (29.03.2022).
- Tezcan, M. (2003). The Hidden Curriculum: A Concept Analysis for the Sociology of Education, Turkish Journal of Educational Sciences, 1(1), 53-59.
- Tural, N. and Karakütük, K. (1991). Education Policy, Journal of Education and Science, 15(82), 16-24.
- TÜSİAD (2008). Gender Inequality in Türkiye: Problems, Priorities and Solutions, TÜSİAD-T/2008- Report No. 07/468. Ankara: TÜSİAD.
- Ünal, I. L. (2005). Education as a reproduction process of economic ideology, Economic Approach, 16(57), 35-50.
- United Nations (1960). “Convention Against Discrimination in Education”. retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-discrimination-education> (20.09.2022).
- United Nations (1979). “Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women”. retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women> (20.09.2022).
- United Nations (1995). “Beijing Action Plan”. retrieved from [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefjndmkaj/https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf](https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf) (21.09.2022).
- United Nations (2000). Millennium Development Goals Declaration. retrieved from [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/millennium-development-goals-\(mdgs\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/millennium-development-goals-(mdgs)) (24.09.2022).

- Vogel, L. (2003). *Women in Marxist Theory*. (trans. M. Öngören). İstanbul: Pencere Editions.
- Weber, R. P. (1989). *Basic content analysis*. Londra: Sage University Paper.
- Wiborg, S. (2000). *Political and Cultural Nationalism in Education. The Ideas of Rousseau and Herder Concerning National Education, Comparative Education Nigel Grant Festschrift*, 36(22), 235-243.

ANTİK YUNAN, AYDINLANMA ÇAĞI VE MODERN DÖNEMDE KADIN OLMAK

BEING A WOMAN IN ANCIENT GREEK, THE AGE OF ENLIGHTENMENT AND THE MODERN PERIOD

Esra Yalçın¹

ÖZ

Doğası gereği kadın kavramı her dönemde en çok tartışılan kavramlardan birisi olmuştur. Kadın kimliği tarihsel süreç içerisinde toplumsal cinsiyet normları çerçevesinde tartışmalı bir kavram olmasının yanı sıra tarihsel süreç içerisinde yaşanmışlığı temsil ettiği görülmektedir. Bu yaşanmışlıkta toplumsal bir miras olarak gelecek kuşaklara aktarıldığı için tarihsel olarak incelenmesi gereken önemli konulardan birisidir. Bu çalışmada Antik Yunan döneminden, aydınlanma çağına ve modernizme kadar geçen süreçte kadın algısının incelenmesi ve bu dönemler içerisinde gelişen felsefi sistemlerin irdelenerek kadını nasıl konumlandırıldığının ve ne kadar etkilediğinin göz önüne serilmesi amaçlanmıştır. Antik Yunan kültüründe kadınlara cinsiyet ayrımı yapıldığı ve özellikle bu dönem içerisindeki düşünürlerin kadının görmezden gelindiği bir yaklaşımdan etkilendikleri görülmektedir. Ancak bu dönem içerisinde Platon, ilk kez kadın erkek eşitliğinden bahsetmesi yönüyle dikkat çekmektedir. Aydınlanma Çağı ile eşitlik, hoşgörü, akıl ve bilim gibi kavramların farklı toplumsal açıdan insanlara birçok şey vadettiği görülmektedir. Bu dönemin filozofları inşa etmiş oldukları yeni felsefi ve toplumsal düzen içerisinde kadına yer vermemiştir. Zaman geçtikçe modernleşmenin de etkisiyle kadınların toplum içerisinde ve siyasi hayatta bir değere sahip oldukları ancak kadının tüketim toplumunun bir hedefi olarak gösterildiği saptanmıştır. Çalışma sonucunda, yüzyıllar boyunca kadınların erkeklere göre toplumdaki yerinin sürekli değişim gösterdiği saptanmıştır. Kadının konumu içerisinde bulunduğu çağdan, toplumsal yapıdan ve kültürden etkilenmiştir. Her dönemde erkeğin yüceltildiği, kadınların ise daha pasif konumlandırıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Antik Yunan, Aydınlanma Çağı, felsefe, kadın, modernleşme.

ABSTRACT

Due to its nature, the concept of woman has been one of the most discussed concepts in every period. In addition to being a sensitive concept, it is seen that women represent experiences in the historical process. This is one of the important issues that should be emphasized as it is passed down from generation to generation as a legacy. In this study, it is aimed to examine the perception of women in the period from the Ancient Greek period to the Age of Enlightenment and modernism, and to reveal how women were positioned and how much they affected them by examining the philosophical systems that developed during these periods. It is seen that there was gender discrimination against women in ancient Greek culture, and especially the thinkers of this period were influenced by an approach in which women were ignored. However, during this period, Plato draws attention because he talked about the equality of men and women for the first time. It can be seen that with the Age of Enlightenment, concepts such as equality, tolerance, reason and science promised many things to people from different social perspectives. The philosophers of this period did not include women in the new philosophical and social order they built. Over time, with the influence of modernization, it has been determined that women have a value in society and political life, but women are shown as a target of the consumer society. As a result of the study, it was determined that the place of women in society compared to men has constantly changed over the centuries. The position of women is affected by the era, social structure and culture in which they live. It is seen that in every period, men were glorified and women were positioned more passively.

Keywords: Ancient Greece, Age of Enlightenment, philosophy, women, modernization.

¹ Yozgat Bozok Üniversitesi, esraalpcan3@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-3460-7850

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Esra Yalçın, **e-posta:** esraalpcan3@gmail.com

Gönderilme /Submitted: 01.03.2024 **Kabul/ Accepted:** 27.12.2024

1.GİRİŞ

Tarihi süreç içerisinde yaşanan toplumsal değişimlerin birtakım sorunları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu sorunlardan en önemlisi ise cinsiyet sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının ve erkeğin toplumdaki yeri, haklarının neler olduğu ve kendilerine özgü yeteneklerini ne şekilde gerçekleştirecekleri gibi konulara ilişkin farklı zamanlarda farklı düşüncüler bu konuları çeşitli argümanlarla ele almıştır. Fakat farklı bakış açılarıyla ele alınan bu felsefi tartışmaların kadınların erkeklerin karşısında yok sayıldıkları ve ikinci plana itildikleri ve bu nedenle de cinsiyetçi bir yaklaşımın ele alındığı şeklinde ortak noktada birleştikleri görülmektedir (Çolakoğlu, 2015, s.223-229). Bakıldığında cinsiyet rolleri ile ilgili normlar bireyler doğduğu andan itibaren koyulan isim ve alınan kıyafetlerle başlamaktadır (Akköz Çevik, 2011, s.141-147). Örneğin, erkek çocuklarına Yiğit, Efe, Egemen; kız çocuklarına ise Narin, Sevgi, İpek, Gül gibi isimler tercih edilmektedir (Karasu, 2019). Çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren anne ve babalar erkek çocuklarına atılganlık, saldırganlık, mantıksallık ve problemleri çözebilme davranışları üzerinde dururken kız çocuklarında ise duygusal olmayı, iyi ilişkiler kurabilmeyi, başka insanların duygularına duyarlı olmayı, sorumluluk sahibinde büyümelerini ve edilgen bir şekilde hayatlarına devam etmelerini öğretmektedirler (Temel ve ark., 2006, s.27-38). Ayrıca toplumumuzda erkeklerin daha duygularını kontrol edebilen, hırslı, agresif, bağımsız ve fiziksel anlamda daha güçlü olmaları beklenirken kadınların ise edilgen, duygusal, şefkatli, anaç ve destekleyici olmaları beklenmektedir (Dinç Kahraman, 2011, s.10).

Tarihte kadın ve erkeklerin bu şekilde kategorilere ayrılmasının ve insan kavramının sınıflandırılmasının en büyük trajedilerden biri olduğu görülmektedir. Anaerkil ve ataerkil toplumsal yapıların devamı niteliğinde olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınları geri planda tutarak nesiller boyunca olumsuz bir mirasın da sürdürülmesine zemin hazırlamıştır (Karaarslan, 2016, s.159-174). Bu da kadınların toplum içerisindeki yerinin belirlenmesinde en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Pek çok toplumda kadınlara psikolojik olarak zayıf, pasif, güçsüz gibi özellikler atfedilirken toplum aynı zamanda ona liderlik, yöneticilik gibi vasıfları da vermekten kaçınmaktadır. Aynı toplum kadınların eğitim hakkının görmezden gelinip kadınların atılganlıklarının engellenmesine de neden olmaktadır. Bu yüzden kadınlar meslek sahibi olmada ve çalışma hayatına katılma da birçok problemlerle karşı karşıya kalabilmektedir (Çelik Seyitoğlu ve ark., 2016, s.102-116).

Tarihsel süreç boyunca kadınların çoğu zaman sıkıntılı bir geçmişe sahip oldukları görülmektedir (Çolakoğlu, 2015, s.223-229). Antik dönemden günümüze kadar geçen süreçte kadınların fiziksel imkanlardan yoksun bırakılması, cinsiyet ayrımının yapılması, kadınların sadece cinsel bir obje olarak görülmesi ve yaşadığı dönemin şartları gereği kadınların konumunun toplum tarafından belirlendiği görülmektedir. Tüm dönemlerde kadınlara verilen doğurganlık özelliğinin toplumsal rollerinin belirlenmesinde de etkili olduğu görülmektedir. Bu özelliklerinden dolayı kadınlar yüzyıllar öncesinden bu yana her zaman özel alanda yani ev içerisinde aktif olmakta ve güçsüzlükleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Tarih boyunca tüm dönemlerde gerek anne gerekse de bir eş ya da sevgili olarak filozofların

hayatında yer edinmiş kadınlar onların felsefi düşünceleri üzerinde etkili olmuştur. Bu çalışma kapsamında kadınların tarih boyunca felsefi gelenekteki yerinin incelenmesi hedeflenmektedir (Çolakoğlu, 2015; Karaarslan, 2016).

2.ANTİK YUNAN'DA KADIN ALGISI

Yüzyıllardır toplumlarda ele alınan kadın kavramına yönelik bilgilerin Antik Yunan'da iki ana kaynağa dayandırılarak elde edildiği görülmüştür. Bunlardan ilki arkeolojik kazılardır. Bu kazılarla birlikte elde edilen metinlerle antik döneme ilişkin bilgilere ulaşılabilmektedir. Buradan yola çıkarak da antik dönem içerisinde kadınların sosyal hayattaki konumları ve toplumdaki algılanışlarına yönelik bilgileri elde etmek mümkündür. Antik döneme bakıldığında kadınların sınırlandırıldığı ve kısıtlandığı bir yaşam tarzı dikkat çekmektedir (Kılıç, 2000, s.28). Toplum tarafından kendilerine verilen rolleri yerine getiren antik Yunan kadınları gerek yaratılış mitoslarında gerekse geç dönem Yunan mitolojisinde Helen'in neden olduğu bu savaşlarla birlikte felaketlerin de başlıca sebebi olarak gösterilmişlerdir. Troya'nın Akhalar Tarafından istila edilmesi de Helen yüzünden olduğu nitelendirilmektedir (Demiralp, 2010, s.201). Bu dönemde kadınlar doğdukları andan itibaren her zaman erkeklerin gerisinde kalmakta ve daha az itibar görmekteydiler. Hesiodos'a göre Pandora Havva'nın bir görüntüsü olarak nitelendirilmekte ve kötülüklerin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Pandora bir kadındı ve onun yüzünden yeryüzüne kötülükler saçılarak insanlar hastalığa ve sıkıntıya düşmüştü. Hesiodos, Pandora'nın kölelerden bile daha kötü bir durumda olduğunu, kadınların daha alt bir sosyal statüde görüldüklerini ifade etmektedir (Kılıç, 2000, s.28).

Yunan mitolojisinde dünyanın başlangıcından itibaren kadında olduğu ütöpik bir dünya tasarlanmıştır. Samsatlı Lukianos tarafından Selenite toplumunda kadınların doğal sistemin dışında tutuldukları görülmektedir. Doğumların ise erkekler tarafından gerçekleştirildiği varsayılmaktadır. Bu toplumda kadın kavramı bilinmemektedir. İdealize edilmiş olan bu toplumda erkeklerin 25 yaşına kadar gelin olabildikleri görülmektedir. Böylelikle bu çağdaki erkekler bir başka erkekle evlenmektedir. Erkek anneler çocuklarını karınlarından doğurmamaktadır. Baldırlarında meydana gelen şişkinlik içerisinde çocuklarını taşıdıkları ifade edilmiştir. Çocuklar bu şişen baldırlar yarılarak çıkarılır. Çıkan çocuklar ise doğduğu andan itibaren cansız olarak nitelendirilmektedir. Daha sonra hava ile temas etmesiyle canlandığı ve doğumun gerçekleştiği belirtilmektedir. Mitolojinin devamında ise Dentrite ırkından olan bireylerin herhangi bir kadına ihtiyaçları olmadan üreyebildikleri belirtilmektedir. Bu ırkta erkeklerin üreme organlarını toprağa dikmesiyle meydana gelen ağaçta meyvelerin olgunlaşmasıyla kabuklarının içinden çocukların çıkarıldığı söylenmektedir (Duby, 2005, s.302). Bu mitolojilerden de yola çıkarak Antik Yunan'da doğurganlığın niteliğinin değiştiği ve kadınların doğal sistemin dışına itildikleri görülmektedir. İnsanlar arasındaki hiyerarşide ise kadın erkek eşitsizliğinin meydana geldiği görülmektedir. Kadınlara yönelik oluşturulan bu toplumsal uygulamalar zamanla daha da görünür hale gelmiştir. Antik Yunan'da erkeklerin savaşçı yapıda olması kadınların önlerine geçmelerine neden olmuştur. Ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel diğer tüm konularda da erkeklerin kadınlardan önde oldukları görülmüş ve eğitim noktasında da erkek çocuklarla

kız çocukların almış oldukları eğitimlerin farklılaştığı görülmektedir. Tüm bunlardan yola çıkarak Antik Çağda erkeklerin daha çok savaşçı özellikleri ile ön planda olurken kızların ise daha çok ev işleri ve annelik gibi roller kazandırılarak yetiştirildikleri görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak ise kız çocukları erken yaşta evlendirilmiştir (Karaarslan, 2016, s.159-174).

Erken yaşta evlendirilen Antik Dönem kadınlarının bu süre içerisinde birtakım annelik haklarından da yoksun bırakıldıkları görülmektedir. Kadınların bazı durumlarda kölelerden dahi daha kötü durumda oldukları ifade edilmektedir. Antik Yunan toplumlarında kadınların doğurmuş oldukları kız çocukları kucaklarından alınarak boğazlanabilmekte, sağlıklı bir bebek ise derin su kuyusuna atılarak boğularak öldürülmektedir. Tüm bunlar yapılırken de annelere herhangi bir söz hakkı verilmemektedir (Russel, 1969). Kadınların çocuk doğurmaması ya da kısır olması gibi faktörler ise kadınlık ve annelik rollerini yerine getiremedikleri gerekçesiyle boşanma nedenleri arasında görülmektedir. Burada sadece erkeklerin söz hakkının geçerli olduğu ve tek taraflı boşanmaların gerçekleşebildiği belirtilmiştir. Ancak kadının tek taraflı istediği boşanmaları gerçekleştirmediği görülmektedir (Bendason, 1994, s.29).

2.1. Platon'un Düşüncesinde ve İdeal Devletinde Kadın Olmak

İçerisinde bulunulan kültür ve toplumun yapısı bireylerin düşüncelerinin şekillenmesinde son derece önemlidir. Antik Yunan düşünürlerinden Platon ise kadınların ezildiği, ikinci plana atıldığı ve ötekileştirildiği bir toplumsal yapıda dünyaya gelmiştir. Platon M.Ö 427 ve 347 yılları arasında yaşamıştır. O dönem içerisinde

soylu bir ailenin çocuğu olan Platon'un iyi bir eğitim almış ve bu sayede büyük bir felsefi ve kültürel mirasa sahip olduğu görülmektedir. Platon içerisinde bulunduğu toplumu gözlemlemiş ve kadınların buldukları toplum içerisindeki rollerine ve konumlarına yönelik düşünmüştür. Platon kadınların ruhlarının erkeklerin ruhlarıyla kıyaslandığında daha aşağıda olduğunu ifade etse de kadınların buldukları mevcut toplumdaki rollerinden ve konumlarından son derece rahatsız olduğunu belirtmektedir (Timaios, 2001, s.42). Platon'a göre ruhlar iyi bir zaman geçirirlerse mutlu yaşamlarına geri dönecekler, kötü geçirirlerse ikinci kez dünyaya geldiklerinde kadın olarak dünyaya geleceklerdir (Platon, 1999 s135). Burada kadın olma, erkek olarak dünyaya gelmenin alt seviyeye düşmüş hali olarak tanımlanmaktadır. Bu düşüş daha sonra hayvan bedeninde dünyaya gelmeyle devam edecek bir döngü şeklindedir. Platon'un kadınları bu döngü içinde konumlandırış şekli onun gözünde kadınların erkeklerden daha aşağı ve zayıf olduğunun ispatı olarak düşünülebilecektir (Çolakoğlu, 2015, s.223-229).

Bulduğu çağdan farklı olarak Platon cinsiyet sorununa yaklaşarak Antik Yunan düşüncesinin tersine kadına önem atfettiği düşünceleriyle öne çıktığı görülmektedir. Platon kadınlarla erkeklerin bir elmanın yarısı olduğunu söylemiştir (Platon, 1999, s. 454). Eski mitik çağlarda birbirinden ayrılmış olduklarını dile getirmiştir. Platon a göre insanlar dişi, erkek ya da hem erkek hem dişi olduklarını ancak hem erkek hem dişi olan çeşidin kaybolduğunu söylemektedir. Erkeklerin güneşten, kadınların ise Dünyadan geldiğini, ayın ise her ikisini birleştirerek hem güneşi hem dünyaya bağlı olduğunu ifade etmiştir. (Platon, 1999, s.455; Blondel, 2004,

s.46). Bu nedenle dişiler ve erkekler birbirlerine aşık olmak da ve böylelikle birleşmektedirler. Klasik dönem Atina'ya bakıldığında Platon'un kadınlara tanıdığı toplumsal statünün bir devrim niteliğinde olduğu görülmektedir. Ona göre kadın ve erkek bu yüzden hiç durmadan aşk yoluyla buluşup birleşmeye çalışmaktadırlar. Platon toplum içerisinde kadınların ötekileştirilmesine karşı çıkarak kadınları dışlamamış hatta kadınların kamuda da yer edinebilmeleri ve erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunmuştur. Bulunulan devlet içerisinde kadınların da yaşamı aktif bir şekilde katılması ve bunu yapabilmeleri için ise eğitimin gerekli olduğunu savunmuştur (Çolakoğlu, 2015, s.223-229).

Platon'un kadınların doğurganlık özelliklerini önemseydiği görülmektedir. Kadına verilen saygının onların üretkenlikleriyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Platon'un bu düşüncelerine ise Yasalar kitabında ve Devlet diyalogunda yer verilmiştir. Platon ideal devlet anlayışı insanlardan hareketle birlikte birlik ortaya koymasıyla oluştuğu görülmektedir. Hayatın tamamını kapsayan ideal bir devletin bilim, eğitim, sanat, din, aile ve evliliği içerisine alarak bunları bir düzene sokması gerektiğini belirtmiştir (Platon, 1999, s.130). Filozofların da bu ideal devlet içerisinde rol oynadıkları görülmektedir. Kadın ise toplumların bir parçası olduğu için filozoflar tarafından üzerinde düşünülmesi gereken en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir (Karaarslan, 2016). Platon'un ideal devlet anlayışında kadınlar kendi yetenekleri doğrultusunda çeşitli kademelerde yer alarak değerlendirilecektir. Platon'a göre kadın ve erkekler farklı yaratılmışlardır ancak iş gücü anlamında aralarında herhangi bir fark olmadığını ve aynı işi yapabilecek

kapasiteye sahip olduklarına inanmaktadır. Kadınların erkekler gibi yetiştirildikleri ve eğitildiklerinde onların yaptıkları işi aynı şekilde yapabileceklerini savunur (Göze, 2000). Devlet yönetiminde de platon kadınlarda ve erkeklerde aynı gücün olduğunu ve kadınların her işi yapabileceğini belirtmektedir (Platon, 1999). Fakat burada iş konusunda aynı güce sahip olan kadınlar ve erkeklerin yaratılışlarında farklılıklar olduğunu ifade eder. Kadınların hiçbir işte erkekler kadar iyi olamayacağını, sadece onlara bekçilik yapacaklarını, yaratılıştan ötürü kadınların daha zayıf erkeklerin ise daha güçlü olduklarını belirtmiştir. Kadının doğasının daha çok yemek yapmak, dikiş dikmek ve çocuk bakmak gibi işlere daha yatkın olduğunu düşünmektedir (Çolakoğlu, 2015, s.223-229).

Platon belirli yeteneklere sahip kadınların yine aynı değerlere sahip erkeklerle eş olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Bu eş olma durumunu ise sadece çiftleşme olarak ele almaktadır. Çünkü Platon devlet için aile kurumunu reddetmektedir. Çocukların ortak olacağını ne babaların oğullarını ne de oğulların babalarını bilmeceğini savunmaktadır. Böylelikle ortak kadın ve ortak çocuk düşüncesine dikkat çekmektedir. Platon toplumdaki erkeklerin ve kadınların rollerinin ve yerinin nasıl olduğunu, evlenmelerinin hangi şartlara bağlı olduğunu Devlet kitabında ele alınmıştır. Platon kadın ve erkek eşitliğini savunurken aslında kadınlara içerisinde bulunan topluma aykırı haklar vermeyi amaçlamamıştır. Platon'un bu geleneksel yapıyı değiştirmeye çalışması ve uzak durmasının nedeni kendi kurduğu ideal devlet anlayışını sürdürebilme (Çolakoğlu, 2015, s.223-229).

3. AYDINLANMA ÇAĞI VE KADIN

Antik Yunan'dan günümüze kadar kadının toplumsal hayattaki rollerine ve kadının toplumda nerede olmasına yönelik tartışmalar her zaman devam etmiştir. Platon'un bulunduğu toplum içerisinde kadınlara karşı kabul görülen düşüncelerden daha farklı düşünce yapısına sahip olduğu görülmektedir. Tıpkı bunun gibi toplumlarda da içerisinde yaşadığı bulunduğu ortam ve kültürel özelliklerinin dışına çıkarak daha farklı düşünen felsefecilere rastlanılmaktadır. Kadın haklarına yönelik bu düşüncelerin dünya genelindeki gelişimi orta çağlara kadar dayandırılmakta ve kadınların baskılanmasına, ezilmesine ve ikinci sınıf vatandaş olarak görülmelerine yönelik tepki vermek amacıyla Christinede Pizan'ın 1405'te yazmış olduğu *Le Livre de la Citedes Dames'e* (Kadınlar Kentinin Kitabı) dayandırıldığı görülmektedir (Kesen, 2022, s.31-44). Pizan kadınlara yönelik oluşturulan bu tutumların nasıl değiştirileceğine yönelik yazmış olduğu eserle feminizmin erken temsilcilerinden biri olarak görülmektedir (Biter, 2017, s.495-524). Bu dönemden sonra 18. Yüzyıla kadar bu konuya yönelik faaliyetlerde ya da girişimlerde bulunulmamıştır. 1789 Fransız İhtilali'nden sonra 1791 yılında Kadının ve Kadın Vatandaşın Haklarına Dair Beyanname'nin Olympe de Gouges tarafından yayımlanmasıyla birlikte kadınlar arasında bir hak arayışı başlamıştır. Bu beyannameye göre, kadın ve erkek eşitliği, kadınlara oy hakkının verilmesi şeklindeki konular gündeme getirilerek kadınların da erkeklerle aynı insan haklarına sahip olmalarına yönelik talepte bulunulmuştur. Bunun doğrultusunda ise kadınların kamusal ve siyasal anlamda hak talep etme süreçleri başlamıştır (Kesen,

2022, s.31-44). 18. Yy felsefesi ya da Aydınlanma çağı olarak nitelendirilen dönemde felsefi, entelektüel ve kültürel hareketler toplumu dönüştüren ve doruk noktasına ulaştıran bir dönem olarak görülmektedir (West, 2016). Bu dönemde insan aklına olan sarsılmaz bir güven ile geleceğin bilimle inşa edileceğine inanılmaktadır. Bu dönem içerisinde Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant ve Arthur Schopenhauer'in girmiş oldukları felsefi sistemde kadınların erkeklere göre toplumdaki konumunun ne olduğu, kadınların olaylara nasıl dahil edildiği, adalet, eşitlik, hoşgörü ve özgürlük gibi kavramları Aydınlanma Çağı çerçevesinde ve felsefi sistem içerisinde inceledikleri görülmektedir (Baktemur, 2019, s.1-12). Bu filozofların kadınları 3 farklı bakış açısıyla ele aldıkları söylenilebilir.

3.1. Kadına Ontolojik Bakış: Arthur Schopenhauer

Schopenhauer, ontolojik farklılıkların kadınların erkeklerden farklı olmasının kaynağı olduğunu bundan dolayı da kadınları "erkeğin ötekisi" olarak nitelendirdiği görülmektedir. Aşkın Metafiziği adlı eserinde kadının doğası ve kadın erkek ilişkisi üzerinde durmaktadır. Bu eserde kadınlar ile erkekler arasındaki cinselliği ve aşkı felsefenin de merkezinde yer alan kavramlardan biri olan iradeyle birlikte düşünmektedir. Kadınların içgüdülerine göre davrandıklarını erkeklerin ise akıllarına göre davrandıklarını ifade etmektedir. Bunun altta yatan nedeninin ise kadınlarda ganglion sisteminin erkeklere göre daha fazla gelişmiş olmasından kaynaklı olduğunu düşünmektedir. Bu sistem kadınlarda içgüdüsel davranmaya neden olmaktadır (Schopenhauer, 2014, s.30).

Schopenhauer'e göre aşk ve cinsellik insanlar arasındaki en güçlü ve etkili hareketlerden biridir ve tüm insanların çabalarının asıl amacı budur (Schopenhauer, 2017, s.314-315). Ona göre aşkın temelinde içgüdü yatmakta ve bireylerin birbirlerine karşı sevgilerinin artmasının şimdiden yaşamak istemesinden kaynaklandığını savunmaktadır. Bunun aksine kadınların ve erkeklerin birbirlerine karşı olan isteksizliği ve aralarındaki soğukluk birlikte meydana getirecekleri çocuğun da fizyolojik yapısının bozuk olacağını ve mutsuz bir varlıktan öteye gidemeyeceğini savunmuştur (Schopenhauer, 2014, s.30). Schopenhauer, kadınların erkeklere göre daha zayıf ve küçük bedene sahip olmasını küçümsemektedir. Ona göre bir kişi iradesini ve karakterini babasından, zekasını annesinden, beden yapısını ise her ikisinden de almaktadır. Böyle düşünmesinin altındaki nedenin ise irade ve karakter gibi önemli nitelikleri kadına maliye etmek istemesinden kaynaklı olduğu belirtilmektedir (Schopenhauer, 2014, s.23). Schopenhauer, Erkeklerde çok eşliliği savunmaktadır. Erkeklerin birçok kadına ihtiyacı olduğunu ifade etmektedir. Ona göre çok eşlilik kadınların yalnız kalmasını engellemekte, onların bakımlarının garanti altına alınmasını sağlamakta ve onları fahişe olarak yaşamaktan kurtarmaktadır (Kenny, 2017, s.284). Kısırlığın ise kadınlardan kaynaklandığını ifade etmektedir. Kadınlara sürekli kurnaz, içgüdülerine göre hareket eden ve aklın hakimiyetinden uzak yaşadıkları düşüncesiyle erkek tarafından kontrol edilmesi gereken bir varlık olarak nitelendirmiştir. Schopenhauer'in kadınlara karşı bu olumsuz tutumunun babasından yaşça çok küçük olan annesiyle aralarındaki anlaşmazlıklardan kaynaklı olduğu ve özel hayatında da kadınlar tarafından sürekli reddedilmesinden ötürü olduğu düşünülmektedir. Tüm

bu nedenlerden ötürü Schopenhauer, kadına karşı beslenebilecek bütün iyi duyguların doğanın bir zorlamasından kaynaklandığını savunmuştur. Esasında ontolojik olarak kadınların erkeklerden daha aşağıda olduğunu, kadınların değerini bütünüyle bertaraf etmek ya da en aza indirmek için büyük bir çaba sarf ettiğini söylemek mümkündür (Schopenhauer, 2014, s.31; Baktemur, 2019, s.1-12).

3.2.Kadına Estetik Bakış: Immanuel Kant

Kant, kadınları güzellik kavramı çerçevesinde estetik bir varlık olarak incelemektedir. Kadının akıl ve karakterini geri planda tutmaktadır (Kant, 2017, s.76-79). Aklın doğasına yönelik yaptığı çalışmalarda erkek aklını, ahlakla ilgili çalışmalarında ise doğrudan erkeği esas aldığı görülmektedir. Çünkü kadınlardaki bilgeliğin akıl yürütmekle değil, hislerle ve sezgilerle olduğunu düşünmektedir. Kant'ın Erkeklerin aklına olan güveni aile kurumuyla ilgili düşüncelerini de etkilemiştir. Evlilikte yöneten kişinin erkekler olması gerektiğini savunmuştur (Kant, 2006, s.207). Ona göre bir evlilikte kadınların da söz sahibi olduğu ancak evliliğe yön verecek kişinin akıllarıyla erkekler olduğu görülmektedir (Kant, 2010, s.45). Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler adlı eseri, Kant'ın kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıklara yönelik düşüncelerini içeren en önemli eseridir. Burada Kant'ın güzellik duygusunu kadına, yücelik duygusunu iyiye erkeğe atfettiği görülmektedir (Kant, 2017, s.76). Kant, güzelliğin sadece vücutla ilgili değil bunun yanında insanlardaki davranış, duygu ve düşünceleri ile de ilişkili bir kavram olduğunu belirtmektedir. Ona göre, masumiyet, iyiliksever olma ve saygı kadınların sahip olmaları gereken bir özellik olarak görülürken hırçınlık, kibir, huysuzluk ve küstahlığın ise

kadınları çirkinleştiren özellikler olarak görülmektedir (Kant, 2010). Kant Kadınların yaşları ilerledikçe güzelliklerini yitirmeye başladıklarını ve bundan dolayı da soylu nitelikler kazanmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu kadınların kitap okuması, akli muhakeme ve sezgi yeteneklerini geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır. Evlilikte ise kadınla erkeği birbirlerinin tamamlayıcısı olarak görmektedir. Bu süreç içerisinde kadının ilk öğretmenin işleri olması gerektiğini belirtmiştir. Zaman geçtikçe çiftler arasındaki duyguların gittikçe donuklaştığını ve dostça bir sevgiye dönüştüğünü ifade etmektedir. Burada asıl önemli olan duygu inceliklerini kaybetmemektir (Kant, 2010, s.45). Filozof geçmişten miras gelen ve kadınların lehine olan erkeklerle aralarındaki hiyerarşik sistemin bu dönemde de gelişip değişmediğini göstermiştir (Göçmen, 2012, s.95-136). Kant'ın aklın doğası ve ahlak alanındaki felsefe tarihinde önemli filozoflardan biri olduğu ancak kadın hakkındaki düşüncelerinin sığ olduğu görülmektedir. Ona göre kadın sadece estetik yönüyle bir varlık olarak görülmektedir. Bilgi peşinde koşma, felsefi ya da bilimsel meselelerde kafa yorma gibi bir amaçları bulunmamaktadır. Kant'a göre aynı zamanda kadınlar ahlaki ilkelerden uzak ve sorumluluklarından kaçarak yalnızca yapmak istediğini yapan bir canlı olarak nitelendirilmektedir (Kant, 2017, s.76).

3.3.Kadına Toplumsal Bakış: Jean-Jacques Rousseau

Jean-Jacques Rousseau ise, Aydınlanma'nın doğayı kontrol altına alma coşkusuna katılmakla kalmamış ve Aydınlanmacı düşüncüyü reddetmiştir. Yaşadığı toplum içerisindeki çarpıklıkları şahit olmuş ve bunları düzeltmeye ça-

lımıştır. Eşitlik, özgürlük, birey, toplum ve vatandaşlık gibi alanlardaki görüşleri diğer düşünürler üzerinde etkili olmuştur (Rousseau, 1995, s.87). Rousseau kadınların toplumdaki rollerine ve toplum içerisinde erkeklere göre hangi konumda olduklarının üzerinde durmaktadır. Ona göre kadının aile içerisindeki konumu erkeğe göre belirlenmelidir. Çünkü ataerkil güç erkekler doğa tarafından verilmiştir. Bu nedenle erkekler ve kadınlar arasındaki otoritenin eşit olmaması gerektiğini savunmuştur (Rousseau, 1956, s.374). Erkeklerin eşleri üzerinde denetleme özgürlüğünün olması gerektiğini ve çocuklarının kendinden olduğundan emin olması gerektiğini belirtmiştir. Fakat kadınlara bu haklar sağlanmamıştır. Hatta kız çocuklarının bile yaşamlarının ilk kısımlarında babalarına hizmet etmeleri gerektiğini savunmuştur (Rousseau, 2008). Kadının toplumdaki yerine bakıldığında ise akıl tarafından ehlileştirilmesi gereken potansiyel bir düzensizlik kaynağı olarak nitelendirilmektedir. Toplumların kötüye gitmesinin en büyük nedeninin kadınların kural tanımamazlığı olduğunu söylemiştir. Tüm bunların yanında Rousseau, akıl tarafından geri plana atılan kadınların aynı şekilde akıl tarafından arzuladıklarını ifade etmektedir. Akıldan uzak ve doğaya yakın olmaları nedeniyle ise kadınları övmektedir (Rousseau, 1995, s.84-105). Rousseau, Emile adlı eserinde kadınlar hakkındaki düşüncelerini belirgin bir şekilde ifade etmiştir (Rousseau, 1956, s.71). Ona göre evlenme çağına gelmiş kadınlar ile erkeklerin almış oldukları eğitimlerin birbirinden farklı olması gerekmektedir. Çünkü evlilikte kadınlar ve erkeklerin farklı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Kadınlar daha çok ev içi sorunlarla ilgilenirken erkekler ise ev dışı sorunlarla ilgilenmektedir. Kadınlar

zayıf karakterde oldukları için ayakta kalabilmek adına erkeklere ihtiyaç duymaktadırlar. Evlenmeden önce babalarının, evlendikten sonra ise eşlerinin dinlerini benimsemeleri gerektiği düşünülmektedir (Rousseau, 1956, s.387-388; Genç, 2015). Rousseau, kadın erkeklerin arasındaki farklılıkların cinsiyetlerinin doğasından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu farklılıkların ise toplumsal rolleri belirlediğini ifade etmiştir (Rousseau, 1956, s.370-371). Kadın daha çok pasif, zayıf ve erkeğin hoşuna gitmek üzere yaratılmış bireyler olarak nitelendirilirken, erkekler ise güçlü ve aktif olarak nitelendirilmektedir. Kadınlar, çekicilikleri artırabilmek için dans etmeli, ev işlerinde kendilerini geliştirmeli ve şarkı söyleyerek güzelliklerine güzellik katmaları gerekmektedir. Önemli olan bedensel güç değil erkeklerin kendilerini beğenebilmeleri için çekicilik kazanmalarıdır (Rousseau, 1956, s.393). Rousseau'nun Fransız Devrimi'ne ilham olan bir filozof olarak toplumsal anlamda ortaya koyduğu düşünceleriyle ön plana çıkmaktadır. Eşitlik ve özgürlük gibi kavramları sık sık uygulamasına rağmen kadınların toplumda bağımsız bir birey olduklarını göz ardı etmiş, erkeğin doğası gereği güçlü olmasından kaynaklı daha çok hak ve özgürlükleri olduğunu, kadınların toplum içerisinde pasif ve güçsüz kalarak güçlü bir erkek toplumu hayalini kurmuştur (Rousseau, 1995, s.87-151; Baktemur, 2019, s.1-12).

Aydınlanma dönemi ile birlikte kadınların eşitlik mücadelesinin temel metinlerinden birisi de Mary Wollstonecraft'ın, "Kadın Haklarının Gereçlendirilmesi (A Vindication of the Rights of Women) adlı eseridir. Bu eserde kadınların eğitim haklarının engellenmemesi gerektiğini ve kadınların zihinsel yeteneklerini ge-

liştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu da erkeklerin savunduğu cinsiyet ayrımının keyfi olduğu vurgulanmıştır. Akıl ve insanlık hakkının sadece erkeklere verilmediğini, kadınlara da verildiğini belirtmiştir. Kadınlara sadece erkeklere zevk vermeyi öğretmek yerine iyi bir eğitim hakkının verilmesi gerektiğini bu şekilde iyi bir anne, eş ve vatandaş olabileceğini vurgulamıştır (Wollstonecraft, 2007). Bu eserde kadınların geri planda bırakıldığı, eğitim haklarının engellendiği bu nedenle de zihinsel ve ahlaksal gelişimlerinin geri kalmasına neden olduğu belirtilmektedir. O nedenle kadınların düşünce düzeylerini geliştirebilmeleri adına iyi bir eğitim almaları gerektiği savunulmaktadır. Özellikle kadınların yanlış yorumladıkları, Erkekler için süslenen kadınlık algısına ve "kadınsılık" kavramına karşı durarak kadınların kırılğan, narin, hassas ve duygusal olduğu anlayışına karşı çıkmıştır. Kadınların temel görevlerinin erkeklere hizmet etmek olduğu düşüncesini eleştirmiş ve bunu ortadan kaldırabilmek için kadınların eğitim haklarının engellenmemesi ve zihinsel yeteneklerinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Dikici, 2016, s.524-532).

4.MODERN DÖNEM VE KADIN

Aydınlanma Çağı ile birlikte eşitlik, hoşgörü, akıl ve bilim gibi kavramların farklı toplumsal açıdan insanlara birçok şey vadettiği görülmektedir. Fakat bu kavramların hakim olduğu bir toplumda kadınların konumunun çok da iç açıcı olmadığı belirtilmiştir. Bu dönemin filozofları inşa etmiş oldukları yeni felsefi ve toplumsal düzen içerisinde kadına yer vermemiş ve Antik Yunan'da belirtilen kadınların erkekler ile aynı haklara sahip olamayacakları düşüncesini sürdürmektedirler. 19. yy'da pozitivist bilim anla-

yışı Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkmasını desteklemiştir. Bununla birlikte yeni bir dünya modelinin oluşumunu hızlandırmada Batı'nın ekonomik gücünün artmasının etkili olduğu görülmektedir. Batı'nın kendi geçmişine karşı eleştirel yaklaşımı, geçmişin baskıcı fikri ve siyasi gelenegine karşı oluşu diğer toplumlara nitelik farkı gözetmeksizin örnek olarak sunulmuştur. 18. yy. sonlarında Fransız Devrimi gerçekleştiğinde medeni kanunlar kadının velisinin izni olmadan anlaşma yapılmasına izin vermemektedir. Fransız Medeni Kanun'u evli kadınlara yönelik kendi haklarını 19 Temmuz 1907 yılında çıkarılan kanunla vermiştir. Fransız Devrimi ile birlikte İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yayınlanarak kişisel hak ve özgürlükler yasal güvence altına alınmıştır. 1938 yılından sonra ise kadınların lehine olan birtakım hükümler getirilmiştir. Ancak kadın haklarının önemli ölçüde gündeme gelmesi 20. yy'da Batı'nın çağdaşlaşması ile gerçekleşmiştir. Kadınların sürekli geri planda tutulduğu, ötekileştirilmesini ve aşağılandığı gerekçesiyle Fransa'da ilk defa feminizm hareketleri ortaya çıkmaya başlamıştır (Çimen, 2008). Feminizm, temelde kadınların meşru olmayan yollarla erkeklerin baskısı altına alındığı inancına dayanmaktadır. Amacı ise baskı altında olan kadınları zayıf, güçsüz, erdemsiz ve akılsız gibi gösteren bu geleneksel anlayışı kırmaktır (Çevik, 2023, s. 573-605). Ayrıca kadınların hor görülmesine neden olan durumların düzeltilerek kadınlar ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak isteyen bir toplumsal hareket olarak nitelendirilmektedir (Keleş, 2018). Batılı ülkelerin gerçek anlamda modernleşmesi yalnızca ekonomik ve toplumsal yönde gündeme gelmesiyle değil kadın haklarının tanınmasıyla bağlan-

tılı olduğu belirtilmektedir. Zaman geçtikte modernleşmenin de etkisiyle kadınların toplum içerisinde ve siyasi hayatta bir değere sahip oldukları görülmüştür (Cihan, 2018, s.269-280). Modernleşmenin bir sonucu olarak kadınların çalışma hayatına daha çok katıldıkları görülmüştür. Böylelikle kadınlar özel alandan kamusal alana geçişe başlamış ve evden dışarı çıkmaya başlamışlardır. Kadınların günlük hayattan sosyal yaşama, mutfak kültürlerine, eğlence anlayışlarına, zevk aldıkları şeylere ve aile yaşantılarına kadar tüm yaşamları kısaca hayata bakış açılarının değiştiği saptanmıştır (Cihan, 2018, s.269-280).

İlerleyen süreçlerde Dünya Savaşlarının ortaya çıkması kadınları da etkilemiştir. I. Dünya Savaşı ile birlikte Kadınların Barış Partisi kurulmuş ve Uluslararası Kadın Konferansı düzenlenerek erkeklerin kadınlara yönelik desteklemiş olduğu olumsuz çabalar da eleştirilmiştir (Çiçek, 2016). II. Dünya Savaşı ile birlikte ise erkeklerin iş gücü azalmaya başlamış ve kadınlar bu çalışma alanlarına girerek kendi aralarında işçi sınıfı örgütlerini kurmuşlardır. Bu örgütler sayesinde kadınlar hak taleplerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Kadınların başlatmış oldukları faaliyetler zamanla dünya kamuoyunda da yer almaya başlamış ve Kadınların Konumu İnceleme Komisyonu 1947 yılında Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulmuştur. Kadınların sahip oldukları toplumsal ve siyasal haklar bu komisyon tarafından incelenmiştir. Bunun sonucunda ise tüm cinsiyet ayrımcılıklarını ortadan kaldırmak üzere İnsan Hakları Beyannamesi yayımlanmıştır (Şengül, 2015, s.53-54). Bu bağlamda modern çağ feminist hareketlerin dünya genelinde hızlandığı bir dönem olarak görülmektedir. Modernliğin değer ve kurumlarının Batı'nın etkisi

altına girerek zamanla değiştiği görülmektedir. Daha sonra evrenselleşerek Batı'lı olmayan toplumları da etkisi altına aldığı belirtilmektedir. Batı dışı toplumlara bakıldığında Batı'daki modernleşme ile aynı süreçleri izlemedikleri görülmektedir. Her toplumun kendi yapısı dâhilinde farklı süreçler geçirdiği sonucuna varılmaktadır (Cihan, 2018, s.269-280).

Varoluşçu feminizm, 20. yy'da varoluşçuluk felsefesine dayanarak geliştirilmiştir. Varoluşçuluk, "iradesi ve bilinci olan insanlarla, irade ve bilinçten yoksun nesnelere arasında net bir ayırım yapan, insanların davranışlarından sorumlu olduğunu vurgulayan felsefi bir akımdır". Varoluşçu yapı, kişilerin benliğini oluşturması gerektiğini vurgulamaktadır. Hegel, Husserl, Heidegger, Jean Paul Sartre, Karl Jasper'dir Tarafından geliştirilen bu feminizmin en önemli temsilcisi ise Simone de Beauvoir'dur. Beauvoir'in düşüncelerinde ise hayat arkadaşı Jean Paul Sartre'den etkilendiği görülmektedir. Sartre ise Hegel'in "Tinin Görüngübilimi" ve Heidegger'in "Varlık ve Zaman" adlı eserlerinden etkilenecek "Varlık ve Hiçlik" eserini ele aldığı belirtilmektedir (Donovan, 2016, s.223). Beauvoir, varoluşçu feminizmin en önemli yapıtlarından biri sayılan "İkinci Cins"i 1949 yılında yazmıştır (Beauvoir, 1993). Burada içkinlik ve aşkınlık kavramlarından bahsetmiştir ve kadınların içkinlikten aşkınlığa geçmeleri gerektiğini belirtmiştir. Burada bahsedilmek istenen aşkınlık kavramı insanların içerisinde bulunduğu durumdan çıkabilmesini nitelendirmektedir. Yani kadınların evin dışına çıkması ve kendi dışına çıkmasıdır (Beauvoir, 1993). Varoluşçu feministlere göre aşkınlık bir dünya kurma gücüne sahip olan yaratıcı tarafımızdır. Özgürlük ise bu

kavramla iş anlamlıdır. İçkinlik boyutuna bakıldığında ise yaşamı devam ettirebilmek için yinediğimiz zorunlu gereksinimlerimizdir. İnsanların içkinlik aleminden çıkmadıkları sürece kendisiyle yeni bir ilişki kurulamayacağını savunmaktadır. Böylelikle de bağımsızlığın önü kapanacaktır. Doğalcı feminizm kadınların ikinci cinsiyet olma durumunun doğanın sonucunda olduğunu iddia etmektedirler. Ancak Beauvoir bunu reddetmektedir. Nasıl ki hayvanlar ürediklerinde dişiler erkekler göre ikinci bir cinsiyet değil ise insanlarda da bu durum böyle olmamalıdır şeklinde savunmuştur (Çakır Kılıçarslan, 2023, s.90-92). Beauvoir yaşamı boyunca kendisi annesi ve etrafındaki kadınları gözlemleyerek kadınların günler geçtikçe kendilerini sınırladığının farkına varmıştır. Kendi yaşantısında öz babası ile ataerkil sistem içinde kadınların erkeğe ait olması kavramı nedeni ile çatışmalar yaşamıştır. Bu sistemin sona ermesi için kadınların kendilerini bilmeleri, farkında olmaları, kadınların özgürleşmeleri gerektiğini savunmaktadır (Aydınalp, 2020).

5.GÜNÜMÜZDE KADINLARIN DURUMU

Osmanlı Dönemi Türkiye'deki feminizmin gelişimini oluşturan ilk aşamayken ikinci aşamanın ise Cumhuriyet Dönemi'nin oluşturduğu görülmektedir (Kesen, 2022, s. 31-44). Cumhuriyet Döneminde ele alınan temel politika Batıya yönelim şeklinde olmakta ve amaç laik bir toplum oluşturmaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nde vurgulanan temel nokta kadın ve erkek eşitliği, eşitlik ve yurttaşlık kavramlarıdır. Böylelikle kadınların da erkekler gibi vatandaş olarak aynı haklara sahip olmaları gerektiği üzerinde durulmuştur (Altuntaş, 2013). 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından yasal

reformlar hazırlanarak kadınların da kamusal alanda aktif olabilmeleri hızlandırılmıştır. Kızlara da erkeklerle eşit eğitim hakkı tanınmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kadınlar, siyaset, bilim, adalet ve daha birçok alanda önemli adımlar atmaya başlamıştır. Kadınlar bu sayede hakim ve parlamento kürsülerinde yer edinmeye başlamışlardır. Bu dönemle birlikte kadınlar toplumsal hayata katılmaya başlamıştır (Şengül, 2015, s.21-30). Siyasal ve sosyoekonomik anlamda kadınlara yönelik önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönem içerisinde parlamentoda sayısı azalan kadınların daha aktif bir şekilde yer aldıkları görülmektedir. Bu dönemde temsilci olamaları bile siyasetle ilgilenen kadınların sayısı artmıştır. Büyük şehirlerde siyasetle ilgilenen kadınların sayısının artmasının nedeni olarak partilerde kadın kollarının kurulması olarak gösterilmektedir (Kesen, 2022, s.31-44).

Feminizmin Türkiye'deki dönüm noktasını ve tarihinin üçüncü aşamasını 12 Eylül 1980 Darbesi ile birlikte gerçekleştirilen faaliyetlerle oluşturduğu görülmektedir. 1980 yılı ve sonrası Türkiye'de feminizmin önceki yıllardan daha çok toplumsal destek sağlayan gelişmelere yol açtığı bir dönemdir (Tekin, 2007). 8 Mart 1987 yılı Kadınlar Gününde Feminist Dergisi çıkarılmaya başlanmış ve feminist kelimesine yeni bir tanım kazandırılmaya çalışılmıştır. Bunların yanısıra Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası başlatılmış ve Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği (AKKD) kurulmuştur. Derneklerin faaliyetleri sonucu Türkiye Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)' imzalamıştır (Kesen, 2022, s.31-44).

Türkiye'de feminizmin gelişimsel süreci 1990'lı yıllardan bugünlere kadar olan süreci

kapsamaktadır. 1980'li yıllarda feminist hareketlerde hızın kazanılması 1990'lı yıllardan sonra da kurumsallaşma sürecinin başlamasına neden olmuştur. Feminizm bu dönemde kendi bakış açısını kazanarak kurumsallaşma sürecine başlamıştır. Bu sayede mücadelelerinin sürekliliği ve kalıcılığını amaçlamışlardır. Bu dönemde feministler protestoları bırakarak bu durumları gerekli mercilere iletmeye başlamışlardır. Sokakta daha az görülmelerine rağmen karar mekanizmalarını etkileyebilecek saygınlığa ulaşmaya başlamışlardır (Tekin, 2007, s.36-41). Bu dönem feministlerin yapmış oldukları projelerle kendilerini tanıttıkları, kendi aralarındaki tartışmaların sınırlı olduğu, feminist grupların birbirlerinden çok beslenemedikleri, eylemlerin yerini lobi faaliyetlerinin almış olduğu bir dönem olarak görülmektedir. Bu dönemde feminist bir dergi olarak "Pazartesi" çıkmıştır. Bu derginin tek amacı kadınlardan yana olan her şeyin desteklenerek kadınların aleyhine olan her şeye karşı çıkmaktır. Bu dergi feminizmi yaygınlaştırmayı ve daha geniş kadın kitlelerine ulaşmayı hedeflemiştir (Kesen, 2022, s.31-44).

Bu dönemde kadınlarla ilgili konular sadece kadınları değil devlet kurumlarını ve kamu politikalarını da ilgilendirmeye başlamıştır. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Medeni Kanun'la birlikte ise kadınların çalışabilmek için eşlerinden izin almaları gerektiği iptal edilmiştir. Erkeklerin evdeki hakimiyeti kaldırılarak kadınlarla eşit statüye getirilmiştir. Kadınlara eşlerini soyadlarıyla birlikte kendi soyadlarını da kullanma hakkı verilmiş ve nüfus cüzdanlarındaki medeni durum kısmında yer alan dul, bakire veya boşanmış gibi ibareler kaldırılmıştır (Şengül, 2015, s.21-30).

6.SONUÇ

Geçmiş insanlık tarihi kadar eskiye dayanan cinsiyet kavramı, çeşitli etkenlere bağlı olarak zaman içerisinde şekillenmeye devam etmiş ve felsefi bir tartışma konusu olarak günümüze kadar gelmiştir. Antik Yunan kültüründe kadınlara cinsiyet ayrımı yapıldığı, kadınların tanımlanmamış erkekler olarak nitelendirildikleri, özellikle bu dönem içerisindeki filozofların da kadının görmezden geldiği bir yaklaşımdan etkilendikleri görülmektedir (Çolakoğlu, 2015, s.223-229). Ancak bu dönem içerisinde Platon, ilk kez kadın erkek eşitliğinden bahsetmesi yönüyle dikkat çekmektedir (Karaarslan, 2016, s.159-174). Platon kadınlarla erkeklerin bir bütünün iki parçası olduğunu söyleyerek kadına önem atfetmektedir (Blondel, 2004). Platon kadın ve erkek eşitliğini savunurken aslında kadınlara içerisinde bulunan topluma aykırı haklar vermeyi amaçlamamıştır. Yapmak istediği asıl şey mevcut geleneksel yapıyı değiştirmeye çalışması ve uzak durmasının nedeni kendi kurduğu ideal devlet anlayışını sürdürebilmektir (Çolakoğlu, 2015, s.223-229).

Aydınlanma Çağı ile birlikte eşitlik, hoşgörü, akıl ve bilim gibi kavramların farklı toplumsal açıdan insanlara birçok şey vadettiği görülmektedir. Fakat bu kavramların hakim olduğu bir toplumda kadınların konumunun çokta iç açıcı olmadığı belirtilmiştir. Bu dönemin filozofları inşa etmiş oldukları yeni felsefi ve toplumsal düzen içerisinde kadına yer vermemişlerdir. Dönemin önemli filozoflarından biri olan Schopenhauer, ontolojik farklılıkların kadınların erkeklerden farklı olmasının kaynağı olduğunu bundan

dolayı da kadınları ‘’erkeğin ötekisi’’ olarak nitelendirdiğini ifade etmektedir (Schopenhauer, 2014, s.30). Kant, kadınları güzellik kavramı çerçevesinde estetik bir varlık olarak incelemekte ve kadınlardaki bilgeliğin akıl yürütmekle değil, hislerle ve sezgilerle olduğu düşüncesini savunmaktadır (Kant, 2010). Rousseau ise, kadının aile içerisindeki konumu erkeğe göre belirlenmesi gerektiğini ve erkekler ile kadınlar arasındaki otoritenin eşit olmaması gerektiğini savunmuştur. Felsefecilerin bu yaklaşımları göz önüne alındığında Antik Yunan’da belirtilen kadınların erkekler ile aynı haklara sahip olamayacakları düşüncesini sürdürmekte oldukları görülmektedir (Baktemur, 2019, s.1-12).

Zaman geçtikte modernleşmenin de etkisiyle kadınların toplum içerisinde ve siyasi hayatta bir değere sahip oldukları ancak kadının tüketim toplumunun bir hedefi olarak gösterildiği saptanmıştır. Bu dönem içerisinde kadınlar reklam eğlence ve reklam yüzü haline gelmeye başlamış ve kadının gerek toplumsal gerekse siyasal hayatta statüsünün olumsuz bir şekilde etkilendiği görülmüştür. Sonuç olarak yüzyıllar boyunca kadınların erkeklere göre toplumdaki yerinin sürekli değişim gösterdiği saptanmıştır. Kadının konumu içerisinde bulunduğu çağdan, toplumsal yapıdan ve kültürden etkilenmiştir. Her dönem içerisinde adalet, hoşgörü ve eşitlik gibi kavramlar çerçevesinde geliştirilen ve felsefi sistem içerisindeki fikirlerin erkeği yücelttiği, kadınları ise daha pasif konumlandığı görülmektedir (Cihan, 2018; Üste ve Cem, 2023, s.117-147).

KAYNAKÇA

- Akköz Çevik, S. (2011). Atılganlık ve kadın. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1): 141-147.
- Altuntaş, N. (2013). Dünya’da ve Türkiye’de siyasal ideolojiler, (Edt. Çaha Ö., Şahin B.), Ankara: Orion Kitabevi.
- Baktemur, Z. (2019). Aydınlanma Çağı filozoflarına göre kadın: Schopenhauer, Kant ve Rousseau örneği. *Istanbul University Journal of Women’s Studies*. 1: 1-12.
- Beauvoir, S. (1993). Kadın “ikinci cins” 2 evlilik çağı, (B. Onaran çev.), İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Bendason, N. (1994). *Başlangıçtan günümüze kadın hakları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 29.
- Biter, T. (2017). *Uluslararası ilişkilerde feminist dış politika söylemi ve isveç örneği*, Alternatif Politika, 9(3): 495-524.
- Blondel, E. (2004) *Aşk* (Çev: Özdoğan, E.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Cihan, E.Z. (2018). Modernleşme ve kadın. *KÜSBD*, 8(1): 269-280.
- Çakır Kılıçarslan, Ş. (2023). *Feminist teori bağlamında Türk kültüründe gelin-kaynana ilişkisi*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik Seyitoğlu, D., Güneş, G., Gökçe, A. (2016). İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Medicine Science*, 5: 102-16.
- Çevik, D. (2023). Carnap ve Neutrath’ın feminist bilim felsefesi açısından olası bir değerlendirmesi. *DTCF Dergisi*, 63 (1): 573-605.
- Çiçek, A. (2016). *Feminist perspektiften Türkiye’de kadın kütüphanecilerin imajı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çimen, L.K. (2008). *Türk töresinde kadın ve aile*. Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Çolakoglu, H. (2015). Antik Yunan ve Platon’da cinsiyet sorunu. *Atatürk İletişim Dergisi*, 9: 223-229.
- Demiralp, D. (2010). İlkçağ anadolu efsanelerinin en güzeli: Troyalı Helena. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 4(7): 201.
- Dikici, E. (2016). Feminizmin üç ana akımı: liberal, marxist ve radikal feminizm teorileri. *The Journal of Social Scienc.*, 43: 524-532.
- Dinç Kahraman. S. (2011). *Kadınlarda toplumsal cinsiyete dayalı eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sağlık davranışlarına etkisi*. (Doktora Tezi) Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Donovan, J. (2016). Feminist Teori. (Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 223.
- Duby, G. (2005). *Kadınların tarihi ana tanrıçalardan Hristiyan azizelere*, (Çev. Fethi, A). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1:302.
- Göçmen, D. (2012). Immanuel Kant’ın güzellik ve yücelik duygusu üzerine gözlemleri. *Felsefi Düşün: Akademik Felsefe Dergisi*, 42: 95-136.
- Göze, A. (2000) *Siyasal düşünceler ve yönetimler*. Beta Yayınevi, İstanbul.
- Kant, I. (2006). *Anthropology from a Pragmatic Point of View*. (Çev. Louden. R.B.). New York: Cambridge University Press, 207.
- Kant, I. (2010). *Güzellik ve yücelik duyguları üzerine gözlemler*. (Çev. Yıldırım, A.F). İstanbul: Hil Yayın, İstanbul, 33-34.

- Kant, I. (2017). *Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler*, (Çev. Yıldırım, A.F). İstanbul: Hil Yayınları, 76.
- Karaarslan, D. (2016). Antik Yunanda kadın olmak. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2): 159-174.
- Karasu, B.T. (2019). *Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bakış açılarının belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, izmir.
- Keleş, M.B. (2018). *Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açan temel etmenlerin feminist teorilerden hareketle çözümlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale.
- Kenny, A. (2017). *Modern dünyada felsefe*. (Çev. Doğan, B.). İstanbul: Küre Yayınları, 284.
- Kesen, H. (2022). Kadın kalarak anne olmanın imkanı: feminist politika ve amargi dergilerinde annelik söylemi üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 6(1): 31-44.
- Kılıç, H. (2000). *Antikçağdan günümüze batı'da kadın ve cinsellik*. İstanbul: Otopsi Yayınevi, 28.
- Platon. (1999). *Devlet*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Rousseau, J.J. (1956). *Emil yahut terbiyeye dahil*. (Çev. Ülken, H.Z., Ülgener, A.R. ve Güzey, S.). Türkiye Yayınevi, İstanbul, 4: 71-393.
- Rousseau, J.J. (1995). *Bilimler ve sanatlar üstüne söylev*. (Çev. İleri, R.N.). Say Yayınları, 5: 84-151.
- Rousseau, J.J. (2008). *Siyasal fragmanlar-Ekonomi politik üzerine söylev*. İstanbul: Say Yayınları, İstanbul.
- Russel, B. (1969). *Batı felsefe tarihi (Antik Çağ)*, (Çev. Sencer, M.). İstanbul: Say Yayınları, 181.
- Schopenhauer, A. (2014). *Aşkın metafiziği*. (Çev. Atayman, V.). İstanbul: Bordo-Siyah Yayınları, 23-31.
- Schopenhauer, A. (2017). *İsteme ve tasarım olarak dünya*. (Çev. Özşar, L.). İstanbul: Biblos Kitabevi Yayınları, 314-315.
- Şengül, M. (2015). *Türk romanında feminizm (kadın romancılar, 1960- 80)* (Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 21-30
- Temel, A., Yakın, M., Misci, S. (2006) Örgütsel cinsiyetlerin örgütsel davranışa yansımaları. *Yönetim ve Ekonomi*, 13(1): 27- 38.
- Tekin, E. (2007). 1980 sonrası Türkiye'de feminizmin görünümü (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 36-41.
- Timaios, P. (2001), *Platon*. (Çev. Güney, E. ve Ay, L.) İstanbul: Sosyal Yayınlar, 42.
- Üste, R.B. ve Cem, S. (2023). Modernizmden postmodernizme kadın ve erkek liderler arasındaki farklılıklar. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 7(1): 117-147.
- West, D. (2016). *Kıta Avrupası felsefesine giriş*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 12.
- Wollstonecraft, M. (2007). *Kadın haklarının gerekçelendirilmesi*. (Çev. Hakyemez, D.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

TÜRK KORKU FİLMLERİNDE ABJECT TARAFINDAN ELE GEÇİRİLMİŞ KADIN

WOMAN POSSESSED BY ABJECT IN TURKISH HORROR MOVIES

Niyazi Can ÖZBAŞARAN¹, Ayşe Ece İSTEMİ², Arda ÇELİK³

ÖZ

Bu çalışma, Türk korku sinemasında cin temalı filmler üzerinden kadın temsillerini, Julia Kristeva'nın abject kavramı çerçevesinde analiz etmektedir. Özellikle 2008-2020 yılları arasında incelenen on filmde, canavar-sı-dışı ve füzyon canavar kavramlarıyla kadınların hem korkutucu hem de toplum dışı figürlere dönüşüm süreçleri ele alınmıştır. Kadın karakterler, çoğunlukla canavar ya da kurban olarak sunulmakta; fiziksel deformasyonlar ve korku unsurları içeren abject imajlarla güçsüzlükleri vurgulanmaktadır. Toplumsal normlara aykırı kadınların, örneğin dul veya çocuk sahibi olmayan kadınların, abject olarak sunulması, sinemanın toplumsal korkuları yansıtma işlevi bağlamında kadınların ötekileştirmesine zemin hazırlamaktadır. Filmlerin kültürel normlara uygun olmayan kadınları cezalandırarak sunması, ataerkil bir ideolojiye hizmet eden korku unsurlarını pekiştirmekte, kadın bedeni ve doğasına yönelik toplumsal endişeleri sinemaya taşımaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın bulguları, Türk korku sinemasının içinde özellikle kadın temsillerinde abject imajlarla oluşturulmuş bir korku kültürü geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Çalışma, cin temalı korku filmlerinde abject kadın imgesinin nasıl bir toplumsal yansıma sunduğunu derinlemesine inceleyerek kadının sinemadaki ötekileştirilmesini eleştirel bir bakışla değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Sinema, Türk Korku Sineması, Tür Sineması, Abject, Kadın Temsilleri*

ABSTRACT

This study analyzes the representations of women in Turkish horror cinema through goblin-themed films within the framework of Julia Kristeva's concept of abject. Especially in the ten films analyzed between 2008 and 2020, the transformation processes of women into both frightening and outsider figures are discussed with the concepts of monstrous-female and fusion monster. Female characters are often presented as monsters or victims; their powerlessness is emphasized through physical deformations and abject images that contain elements of fear. The abject presentation of women who do not conform to social norms, such as widows or women who do not have children, paves the way for the othering of women in the context of cinema's function of reflecting social fears. The fact that films present women who do not conform to cultural norms by punishing them reinforces the elements of fear that serve a patriarchal ideology and brings social concerns about the female body and nature to the cinema. In this context, the findings of the study reveal that Turkish horror cinema has developed a culture of horror created with abject images, especially in the representation of women. The study critically evaluates the marginalization of women in cinema by examining in depth the social reflection of the abject female image in goblin-themed horror films.

Keywords: *Cinema, Turkish Horror Cinema, Genre Cinema, Abject, Representations of Women*

¹ Araştırma Görevlisi Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, canozbasaran@marmara.edu.tr, orcid.org/0000-0001-6732-3056

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Sinema Bilim Dalı, eeistemi@gmail.com, orcid.org/0009-0008-0149-8513

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Sinema Bilim Dalı, celik.ardaa11@gmail.com, orcid.org/0009-0007-0139-7600

Sorumlu yazar / Corresponding Author: Niyazi Can ÖZBAŞARAN, e-posta: canozbasaran@marmara.edu.tr

Gönderilme / Submitted: 05.11.2024, **Kabul/ Accepted:** 13.11.2024

1. GİRİŞ

Julia Kristeva'nın tam bir Türkçe karşılığı bulunmayan 'abject' kavramı, 'itici, tiksinti verici, dışlanan' gibi anlamlar taşıyan bir terimdir. Bireyin kendisine yabancı olanı, 'öteki' olarak gördüğü, tiksinti veya korku uyandıran şeyleri ifade eder. 'İğreti nesnesi' ya da 'dışlanan şey' ifadeleriyle kullanılabilir. Bu çalışmada, abject kelimesi, yoğun oranda kullanımı da dikkate alınarak İngilizce dilindeki haliyle yer almaktadır.

Julia Kristeva, Barbara Creed ve Noel Carroll'un abject, canavarsı-dişi ve füzyon canavar kavramları hem teorik temeli oluşturmuş hem de filmlerin analizinde yol gösterici olmuştur. Carroll'ın *The Philosophy of Horror* (1990) eseri, canavar figürünün ideolojik boyutlarını incelerken; Kristeva'nın *Powers of Horror* (1980) çalışması, abject kavramı üzerinden kadının öteki olarak konumlandırılmasını tartışır. Creed'in *The Monstrous-Feminine* (1993) çalışması ise, kadın karakterleri korku sinemasında abject ve canavarsı figürler olarak ele alarak kadına yönelik korkunun sinemada nasıl pekiştirildiğini açıklar.

Linda Williams'ın *Film Bodies* (1991) ve Carol J. Clover'ın *Men, Women, and Chain Saws* (1992) çalışmaları, korku sinemasında kadın bedenine yönelik bakış açısını inceler. Williams, seyircinin fiziksel tepkisinin kadın bedeni üzerinden kurulduğunu savunurken; Clover, kadın karakterlerin genellikle kurban rolünde olduğunu vurgular. Rina Arya'nın *Abjection and Representation* (2014), Rhy Steven Jones'un *Processes of Abjection* (2022) ve Bethany C.

Nelson'ın *Possessed* (2022) çalışmaları ise abject kavramını sınıf çatışmaları ve ideolojik bağlamda ele alarak kadın bedeninin korku sinemasında nasıl nesneleştirildiğini inceler.

Türk korku sinemasında bağlamında, Gizem Şimşek'in *Sinemada Korku ve Din* (2012) adlı çalışması cin temalı filmleri analiz ederek bu türün Türk sinemasındaki ideolojik temellerini ele alır. Hande Yedidal ve Pınar Akyar, 2000 sonrası Türk korku filmlerinde korku temsillerinin, toplumsal öfke ve nefretin vücut bulmuş hali olarak sunulduğunu savunmaktadırlar. Seher Dut, Erol Erkan ve Ozan Özpay'ın çalışmaları, bu filmlerdeki kadın karakterlerin İslami normlara uymadıkları için cezalandırıldıklarını ve sinemanın muhafazakâr ideolojileri pekiştirdiğini öne sürmektedir. Selin Çelik ise Türk sinemasında kadın karakterlerin kötücül ve ikincil konumlarını eleştirirken, Ümit Ünal'ın *Ses* (2010) filmiyle farklı temsil biçimlerinin de var olabileceğini tartışır. Evrim Nacar ve Serpil Kirel'in *Canavarsı-Dişi Temsili Olarak Possession* (2022) makalesi ve Zeynep Koçer'in *The Monstrous-feminine and Masculinity as Abjection in Turkish Horror Cinema* (2019) makalesi, abject kavramının kadın temsili üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Koçer, Musallat (2007) filminde kadın karakterlerin fiziksel veya davranışsal olarak abject figürler haline getirildiğini vurgular.

Korku filmleri, esas itibarıyla seyredenin kendi ölümüne ya da bedeninin bütünlüğüne yönelecek tehlikelere ilişkin korkulara seslenmektedir. Filmlerin ölüm, öldürme, yok olma tehdidi ve acı çekme/çektirme ile ilgili olduğu

söylenilmektedir. Bir yandan insanın temel korkularına dayandığı, öte yandan pek çok kültürde yer alan vampir, yaşayan ölü, hayalet ve hortlak hikayelerini sıkça kullandığı için korku sinemasının dünyanın neresinde olursa olsun seyircinin ilgisini çektiği söylenmektedir (Abisel, 2016: 135). Korku filminin temel amacı, doğaüstü, anomali, sakatlanma, kan, vahşet, acı verme, ölüm, şekil bozukluğu, çürüme, karanlık, istila, mutasyon, aşırı dengesizlik ve bilinmeyene atıfta bulunma gibi çeşitli görsel ve işitsel leitmotifler ve araçlar kullanarak korkutmak, şok etmek, dehşete düşürmek ve tiksindirmektir (Martin, 2019: 2). Korku türünü, ilgili gerilim veya psikolojik gerilim türlerinden ayırma eğiliminde olan, bu özelliklere yapılan vurgudur (a.g.e: 2).

Türün evrim sürecinde, canavar, kahraman ve kurban arasındaki ilişki olay akışını belirleyen ve tematik uyuşmaları harekete geçiren anlatsal mekanizmanın esas dayanağı haline gelmiştir (a.g.e:187). Pek çok korku filminde öykü, tehlikeyle onu ortadan kaldırmaya çalışan kahraman arasındaki mücadeleye dayandığından, kurbanın birinci özelliği edilgin olmasıdır (a.g.e:195). Tür filmlerinin yalnızca içerik ve teknik olarak değil, kültürel özelliklere göre de şekillendiği (Özpay, 2019: 556) göz önünde bulundurulduğunda, Türk kültüründe bulunan dini unsurları, İslamiyet'te yer alan inanışları, kaygıları ve öğretileri (Şimşek, 2012: 80) içeren Türk korku filmlerinin bir diğer ortak yanının da canavar kadın imgesi olması dikkat çekicidir. Film türlerini tanımlayan “uzlaşım”ların, (Bordwell ve Thompson'dan akt. Kılınç, 2022: 23) “filmlerde tekrar edilerek geleneksel bir anlatı formülünün ortaya çıkmasına aracılık eden unsurlar” (Kılınç,

2022: 23) olması, 2000'lerden sonra yapılan Türk korku filmlerinin geç kalınmış bir gelenek oluşturma “telaşı”nın ürünleri olarak yorumlanmasını mümkün kılabilir. Yaşanan hayat içindeki gerçekler dışında yaratılan, üretilen ve yayılan temsillerin gündelik ve olağan halinin kilit bir nokta olduğu açıktır. Olağanlaşmış ve doğallaştırılmış temsillerin aslında beraberinde hiç sorgulanmadan kabul edilen bir inşa düzeneği getirebileceği üzerinde durulmalıdır (Kirel, 2010: 332). Ancak korku türü ile toplumsal kaygıların ifade edilebildiği (Ryan ve Kellner'dan akt. Çelik, 2022: 331) kabul edildiğinde, canavar kadın ve Türk korku sineması ilişkisinin incelenmesi önemlidir.

2. KORKU SİNEMASINDA CANAVAR KADIN VE FÜZYON CANAVAR İMGESİ

“Canavar”ı “öteki” olarak konumlandırmanın kaçınılmazlığı düşünülürse, kime ve/veya neye canavar dendiğinin ve hangi koşullar altında dendiğinin tahlili dikkatle yapılmalıdır. Yalnızca kadının canavar olarak temsili değil, bu temsilde, hangi özelliklere sahip olduğunda canavar, hangi özelliklere sahip olduğunda “iyi ve normal bir kadın” şeklinde tanımlandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu şekilde toplumsal ve kültürel olarak kadında arzulanan ve/veya cezalandırılan görünüm ve davranışların neler olduğuna dair fikirler oluşturmak mümkün olacaktır.

Temsilin kültürle ilgisini açıklarken Stuart Hall, “kültürün paylaşılan anlamlarla ilgisi” olduğunu belirtir (Hall, 2017: 7). Hall'a göre, kültürün katılımcıları anlamı yaratır ve paylaşır. Bu anlam yaratımında ise, herhangi bir kültürel öğenin nasıl temsil edildiği, “onlar hakkında kullandığımız

kelimeler, onlar hakkında anlattığımız hikayeler, onlara dair ürettiğimiz görüntüler, onlarla ilişkilendirdiğimiz duygular, onları sınıflandırma ve kavramsallaştırma şekillerimiz, onlara dair belirlediğimiz değerler” (Hall, 2017: 8,9) önemli bir etkiye sahiptir. Bu durumda, cin filmlerinde kadına atfedilen canavar anlamı ile Türkiye toplumunda kadının taşıdığı anlam arasında karşılıklı bir ilişki oluştuğu savunulabilir. Yani ister ticari, ister ideolojik amaçlarla üretilmiş olsun, bu filmlerin kadını canavar imgesiyle bağdaştırarak kadına bakışı hem yansıttığı hem de meşrulaştırdığı söylenebilir.

Feminist film teorisyeni Laura Mulvey’ye göre, toplumsal ve kültürel normlarla inşa edilmiş stereotipik kadın imgeleri, sinemada tekrarlandıkça maddeselleşerek materyal evrenin parçası haline gelmektedir (Mulvey’den aktaran De Boer, 2014: 52). Mulvey, erkekler için kaygı uyandıran kadın temsillerinin, kadın figürünün fetişize edilmesi kadar, cezalandırılarak ve değeri düşürülerek de başa çıkıldığını ve tehlikeli olmaktan çıkarıldığını savunur (Mulvey’den aktaran Roge, 2017: 8). Kadın temsili anaakım sinemada genellikle fetişize edilen bir figür olarak kabul edilse de canavar kadınların fetiş objeleri olmaktan çok cezalandırılan figürler olduğunu söylemek mümkündür.

Kadını canavar yapan unsurları çözümlenmeden önce, canavarı canavar yapanın neler olduğunu tartışmakta fayda vardır. “Canavarlar anlam makineleridir” (Halberstam’dan akt. De Boer, 2014: 99) ve bize bir toplum ve/veya kültür için neyin marjinal (sınırsal), sapkın ve iğrenç kabul

edildiğini göstermek için kullanılırlar (Donovan’dan akt. Nelson, 2022: 4). Canavarlar, insanlığa karşı düşmanca tutumlarıyla yırtıcı bir Öteki’ni temsil ederler ve yürürlükte olan toplumsal düzeni millet, sınıf, ırk veya toplumsal cinsiyet boyutunda tehdit eden politik/sosyal varlıkların olumsuz bir temsili olarak ortaya çıkarlar (Carroll’dan akt. Yedidal, 2010: 11).

Bu tanımlamalarda canavarın “sınırların dışında” ve “normal olanın karşısında” konumlandırıldığı dikkat çekicidir. Canavar yalnızca bir kurgusal karakter arketipi değil, toplumsal olarak sınırı aşmış, sapmış ve düşmanlık eden bir öteki olarak ifade edilmektedir. “Başka insanları, kadınları, proletaryayı, başka kültürleri, kültürün içindeki etnik grupları, alternatif ideoloji ve politik sistemleri, ideolojik cinsel normlardan sapmaları” (Wood’dan akt. Çelik, 2022: 340) işaret eden “öteki” kavramı canavar ile bağdaştırıldığında, canavar imgelerinin yeniden üretimlerinin toplum içerisindeki ötekileştirme pratiklerinde etkili olabileceği savunulabilir.

Korkunun Felsefesi veya Kalbin Paradoksları’nda korku anlatısı ve bu anlatıda canavarın yerinden bahseden Noel Carroll’ın canavar tanımlamaları da bu bakış açısıyla örtüşmektedir. Korku anlatılarında canavarlar, “anormal ve doğal düzendeki sapmalar olarak” betimlenir (Carroll, 2020: 40). Canavar, “doğal düzenin ihlali”dir (a.g.e: 87) ve “sıradan toplumsal ilişkilerin kurulduğu yerlerin dışında veya bilinmeyen muhitlere aittir (a.g.e: 77).”

Canavarın ötekiliğine, bilinmezliğine ve sapmışlığına vurgu yapan Carroll, canavarı

tanımlarken iki sığata vurgu yapar: tehditkâr ve katışık (a.g.e: 91). Canavarın “sadece öldürücü değıil, iğrenç de” (a.g.e: 51) olması gerektiğinin altını çizen Carroll, “bizi korkutan şeylerin kültürel kategorilerin dışında” kaldığını ve “zorunlu olarak bilinemez” olduğunu söyler (a.g.e: 77) Mary Douglas’ın Purity and Danger eserinden yola çıkarak, ara-bölgedekilik ve çelişiklikten oluşan bir katışıklığın altını çizer (a.g.e: 92). Bu durumda, Carroll’a göre canavarın kültür-dışı, bilinen-dışı, sınır-dışı anlamları olduğu söylenebilir. Canavarın, kendinden gelen kötücüllüğünden çok, başka bir yerin/kültürün/bilimin öznesi olduğunu savunmak mümkündür. Böylelikle canavarı “kötü” olarak belirleyenin kültürel anlamlandırmalar, normlar, pratikler, ideolojiler olduğunu söylemek mümkün hale gelir.

Carroll, canavarların kompozisyon yapılarından biri olarak “füzyon” konseptinden söz eder. Füzyon, “ayrık veya çatışan kategorilerin bir bütünde toplanması”nı (a.g.e: 93), “kategorik ayrımları aşan yaratık yapılanmaları”nı (a.g.e: 92) ifade eder. Bu varlıkların, aynı zamanda, aynı bedende, tek bir kimliğe sahip tek bir figür olması gereklidir (a.g.e: 93). Füzyon canavarı belirleyenin, bir beden içerisinde kültürel olarak birbiriyle çatışmalı öğelerin birbirine geçmesi olduğunu belirten Carroll, bu şekilde oluşan figürün katışık ve tiksindirici hale geldiğini söyler (a.g.e: 95).

Birden çok kültürel kategorinin çatışma içinde olduğu bir katışıklığın (a.g.e: 92) söz konusu olduğu füzyon canavarlar, “içeride/dışarıda, canlı/ölü, böcek/insan, et/makine gibi” (a.g.e: 92) farklı ve karşıt kategoriden öğelerin bir arada

bulunmasıyla oluşur. Carrol, “mumya, vampir, hayalet, zombi” (a.g.e: 92) gibi klasik korku canavarlarına ek olarak, “ele geçirilme hikayelerindeki çoğı karakterin de füzyon figür” (a.g.e: 93) olduğunu belirtir.

Füzyon canavarın belirleyici özelliklerinin, tıpkı canavarda olduğu gibi, yalnızca kendinden gelen bir kötülükle, iğrençlikle, tehditle açıklanmaması, bunun yerine karşıt kültürel kategorilere bağılı olması dikkat çekicidir. Carroll, canavara duygusal boyutta alınılan kültürel bir varlık olarak yaklaşmaktadır. Korku eserlerinde canavarlara “canavar” diyenin de onunla karşıtlık içinde olan başka bir karakter olduğunun altını çizer. Bu karakterler, “kurmacadaki canavarlara nasıl tepki göstereceğimizin örneklerini taşır” ve “karakterlerin duygusal tepkileri izleyiciye talimat ve örnekler verir” (a.g.e:43). İzleyici, canavara karşı kendi tepkilerini oluştururken bu talimatlara uyar ve tıpkı canavarın karşı karşıya olduğu “karakter gibi, canavarı korkutucu bir varlık olarak görür (a.g.e:44).

Carroll’ın canavar tanımı ve füzyon canavar formülasyonundaki kültürel inşa vurguları düşünöldüğünde, canavarın “öteki” ve “kötü” dışında hangi özelliklere sahip olduklarının incelenmesi gerekir; zira canavarı kültürden kültüre canavar yapan aslında bu özelliklerde gizlidir. Canavarın tehditkâr, katışık, iğrenç dışında korku anlatılarında muazzam güce sahip ve baskıcı/baskın, domine edip fethedebilen istisnai ve kurnaz bir yaratık olduğu, bu bağlamda ataerkil bir toplum düzeni içerisinde “canavar”ın erkeğıe daha yakın bir konumda bulunacağı savunulabilir. Bu,

mitler ve efsanelerde görülen ilk canavarların erkek veya eril olarak tanımlanmasını açıklayabilse de bu canavar tanımlamalarının da çoğunlukla kadının üzerinde kurulan bir tahakküm ile oluştuğunu da belirtmek gereklidir. Zira aslında, “çoğu canavarı eril olarak tanımlayan, arzu objelerinin neredeyse her zaman kadın olması”dır (Neale’dan akt. Creed, 2007: 40,41).

Kutsal kitaplardaki Havva ve yılan anlatılarından yola çıkılırsa, canavarın ilk anlayışının muazzam ve karşı konulmaz gücüyle kadını baştan çıkarıp kendi kötülüğünü yaptıran bir varlık olduğu söylenebilir. Kadının burada canavarın kendisi değil, yalnızca taşıyanı ve uzvu olabildiği görülmektedir. İyiliği veya kötülüğü fark etmeksizin canavarın güç ile bağlantısı düşünüldüğünde, kötüyü kadın olarak inşa eden anlatılarda dahi, kadın ve erkek dışında üçüncü bir “türün” bulunduğu ve kadının “gücünün” yalnızca bu güce karşı koyamayacak kadar savunmasız, iradesiz ve zayıf olmasından kaynaklanan, ödünç alınmış ve yalnızca kötüye kullanılabilen bir güç olduğu aşikardır.

Sinemada görülen ilk canavarların da erkek olduğu veya eril bedenlere sahip oldukları söylenebilir. Frankenstein ve Dracula gibi ilk erkek film canavarlarının “doğuştan” kötü olmadıkları, yaratılan ve/veya değiştirilen bedenlere sahip oldukları görülmektedir. Ancak, kendilerinin ve dolaylı olarak kötülüklerinin kaynakları ve/veya yaratıcılarından bağımsız olarak var oldukları düşünüldüğünde bunlar füzyon figürler olsalar da ele geçirilmiş canavarlar değildir. Kadın canavarlar için bunu söylemek güçtür.

Korku filmlerinde kadın karakterlerin canavardan önce “kurban” olarak öne çıktığını belirtmek gereklidir. Canavar ve kahramanlar daha sık erkekler tarafından temsil edilirken, kurban rolü ezici bir çoğunlukla kadına aittir (Clover, 2015: 12). Korku filmlerinde kadınların kurbanlığı neredeyse kadının “doğal” rolü (Lenne’dan akt. Creed, 2007: 35,36) olarak kabul eden ve “kadınlığın” agresif ve canavarsı davranışlar ile uyumlu olmadığını (Creed, 2007: 40) öne süren düşünürler vardır. Alfred Hitchcock’un tavsiyesindeki gibi “kadınlara işkence etmek” gereklidir; kadınların en iyi kurbanlar olduğu korku türünün uzun zamandır süregelen bir hükmüdür (Williams, 1991 :5).

2.1. Korku Filmlerinde Kadın Temsilleri Açısından “Abject” Kavramı

A Korku filmlerinde kadın temsillerini tartışırken en çok gündeme gelen kavramlardan biri Kristeva’nın “abject” konseptidir. Powers of Horror çalışmasında korkuya psikanalitik bir bakışla yaklaşan Kristeva, abject’i “kimliği, sistemi, düzeni rahatsız eden”; “sınırlara, pozisyonlara, kurallara saygı duymayan”; “arada olan, belirsiz olan, kompozit olan” olarak tanımlar (Kristeva, 1982: s.4). Abject’i açıklarken pek çok “iğrenç” nesneye ve olguya gönderme yapan Kristeva, abject’i iğrenç olan ile bir tutmamıştır. Kristeva için abject, “anlamın çöktüğü yerde”dir ve “kişiyi oraya çeker” (a.g.e.: 2). “Olasının, tolere edilebilenin, düşünülebilenin kapsamı dışında”dır (a.g.e.:1). Yani abject için iğrenilenden ziyade, itilen, atılan, dışlanan demek daha uygundur; bu da abject’in “bir yerden” ve “birileri” tarafından atıldığı düşüncesini çağrıştırebilir. Abject için, belirsiz sınırlarla

ayrılmış iki bölgenin dışında duran ve bu belirsiz sınırlar sonucu oluşan bir ara-bölgenin nesnelere demek mümkündür.

Kristeva'dan önce abject'in ilk eleştirel kullanımı, George Bataille'in Abjection ve Sefil Biçimler makalesindedir. Bataille, Hitler'in güce yükselişi sırasında geliştirdiği "toplumsal abjection" konseptiyle "asileri sefillerden ayıran bölünme süreçlerini" tanımlar (Jones, 2023: 279) ve abject şeylerin zorunlu dışlama eylemlerinin nesnelere olduğundan bahseder (Bataille'den akt. Jones, 2023: 280). Bataille'in abject anlayışının daha somut bir dışlamadan bahsettiği söylenebilir. Fakat bu iki düşünürün de "abject" kelimesiyle toplumun ve kültürün dışını ve ötekisini ifade etmesi önemlidir.

Kristevacı abject konseptinde, bir kategoriden diğerine geçiş ve bunun karmaşa ve bozulmaya yol açması söz konusudur (Arya, 2014: 133) çünkü abject, kişinin temiz ve düzgün benliğinin inşa edilmesi için atılması veya dışarıda bırakılması gerektirir (Creed, 2007: 149). Kristeva, bununla annenin ve dolaylı olarak kadın bedeninin abject inşasından söz etmektedir. Bu, Bataille'in bahsettiği "zorunlu dışlama"yı akla getirir. Zira, "babanın kanuni düzenine, utanç evrenine girebilmek için annenin utanç olmayan evrenini terk etmek" (Creed, 2007: 68) gereklidir. Babanın dünyası sosyalleşme olan, topluma girilen ve topluma uyulan bir yerdir ve buraya girmek isteyen kişi, kabul edilemez, düzgün veya temiz olmayan her davranış, konuşma ve oluş biçimlerini reddetmelidir (Creed, 2007: 150).

Kristeva için abjection "ahlaksız, fesat, entrikacı

ve hilebazdır"; "kendini gizleyen dehşet, gülümseyen nefret, bedeni ateşlemek yerine takas için kullanan bir tutku, kazıklayan bir borçlu, bıçaklayan bir dost"tur (a.g.e., s.4). Yani abject, iki karşıt arası bir durumu anlatırken birini tamamen reddetmekten ziyade, onu tanımayı ve ona "ihanet" etmeyi de ifade eder. Abjection için "sınır demek mümkündür, fakat o her şeyden çok belirsizliktir" (a.g.e.:9); "Ben ve Öteki, İçeri ve Dışarı arasındaki belirsiz karşıtlıklar"ı (a.g.e.:7) ifade eder. Sınır ve karşıtlıklara vurgu yaparken bunların belirsizliğinin de altını çizen Kristeva için abject "doğal olarak" pis ve iğrenç olan değil, "doğal olarak" derkenki egemen ideolojinin ürünüdür. Bu durumda, doğal olarak iğrenç yoktur; toplum ve düzen tarafından "iğrenç" denen vardır ve bu da "abject"tir.

Kristeva, 'temiz ve düzgün' bir düzen kurulabilmesi için kadınlık ve erkeklik arasında bir sınır çizildiğini savunur (Creed, 2007: 110) ve abject'e duyulan korkunun, kelimenin tam anlamıyla, iğrenmeyi önlemek için bir dizi yazılı yasa, uygulama ve gelenek haline dönüştüğü çeşitli dinlerden bahseder (Roge, 2017: 3). Toplumlar, ritüeller aracılığıyla abject element ile ilk bağlantıyı yeniler ve aynı zamanda o elementi dışarı atar. Ritüel ile, insan ve insan-olmayan arasındaki sınır çizgiler yeniden çizilir ve bu süreçlerle daha da güçlenebilir (Creed, 2007: 51-52).

Bu durumda, abject olmuş figürleri hiyerarşik bir değerler düzeni tarafından üretilen ve bu düzenin doğallaştırılması işlevi gören hegemonik estetik oluşumlar olarak anlamak mümkündür (Jones, 2023: 285); zira bir nesneyi kirli yapan, özellikleri ya da esas doğası değil, olmaması

gereken bir mekânda veya sistemde var olmasıdır (Jones, 2023: 289). Abject olandan çok abject “yapılan” vardır ve buna kimlerin karar verdiği ve yeniden ürettiği önemlidir.

Barbara Creed, *The Monstrous Feminine* (Canavarısı Dişi) eserinde, “korku filmlerinin abject imgelerle dolu” olduğundan söz eder (a.g.e: 58). Kültürel/toplumsal olarak inşa edilmiş korkutucu unsurlarının merkezinde olan kan, kusmuk, dışkı vs. imgelerinin baba ve annenin düzenleri arasındaki ayrımın göstergeleri olduğunu savunur (a.g.e: 68). Creed, Kristevacı bir abject anlayışını merkeze alarak, korku filmlerinde kadın temsiline odaklanmış ve kayda değer sayıda korku filminde kadının canavarısı olarak temsil edildiğini savunmuştur (a.g.e: 46-47). Creed’e göre korku filmi, abject’i dışarı atmak ve insan ile insan olmayan arasındaki sınırları yeniden çizmek için abject ile bir yüzleşme yaratmaya çalışır (a.g.e: 74).

Creed’e göre abject olanın beden ile, özellikle de kadın bedeni ile, doğrudan ilgisi vardır. Çünkü abject denen ile annenin düzeninden babanın düzenine geçilen dönemde kişinin öğrenmek zorunda kaldıklarını bağdaştırır. Kristeva’ya göre kadının özellikle bağlantılı olduğu kirleten nesnelere dışkı ve menstrüel kan olduğundan bahseder (a.g.e: 59) ve kişinin kişisel geçmişinin reddedilmesi gereken çok önemli bir alanının çocukluktaki bedensel deneyimler ve tuvalet eğitimiyle ilgili (a.g.e: 149,150) olduğunu savunur. Bedensel atılımların tüm belirtileri (safra, idrar, dışkı, mukus, tükürük, kan) abject muamelesi görmeli, temizlenmeli ve gözden kaldırılmalıdır (a.g.e: 149,150), çünkü bunlar babanın düzeni

içerisinde utanç nesnelere ve kabul edilemezler.

Creed, korku filmini modern bir kirletme ayini olarak tanımlayarak, sembolik düzeni ve istikrarını tehdit eden her şeyden, özellikle de anneden ve onun evreninin ifade ettiği her şeyden ayırmaya çalıştığını söyler (a.g.e:74). Creed için korku filmindeki abject imgeler öncelikle bütün ve parçalanmış ceset, ardından kan, kusmuk, tükürük, ter, gözyaşı ve çürüyen et gibi bir dizi bedensel atıklardır (a.g.e: 58,59). Bunların abject olma durumunu, bedenin içerisi ve dışarı arasındaki sınırların aşılmasını çağrışımlarıyla açıklar (a.g.e: 307). Creed’e göre kadın bedenini abject’in tarafına koyan iki olay menstruasyon ve doğumdur. Kadının bedeni, içeri ve dışarının arasındaki sınırı belirleyen derinin sınırlarının aşıldığı kanayan yaralarla doludur (a.g.e: 307) ve içeriden dışarıya çıkan bir yaşam formu içeren rahmin abject olmanın en üst noktasını temsil ettiğini (a.g.e: 190) söyler. Creed’e göre doğum eylemi grotesktir çünkü bedenin yüzeyi artık kapalı pürüzsüz ve sağlam değildir; aksine beden sanki parçalanacak, açılacak, en içteki derinliklerini ortaya çıkaracakmış gibi görünür (a.g.e: 222).

Korku filmleri, canavar temsili kadını bedenini sınırları aşan özellikleriyle vurgular (a.g.e: 222). Korku anlatısı bağlamında canavarlar katışık ve pis olarak tanımlandığı (Carroll, 2020: 52) ve sadece ölümcül değil, ondan da önemlisi iğrenç (Carroll, 2020: 51) olduğu düşünüldüğünde, canavar kadınların katışık, pis, iğrenç ve sonunda abject olarak temsillerinin kadının erkeğin cinsel ötekisi olduğu ataerki düzeni içerisindeki tutarlılığı dikkat çekicidir. Canavar gibi kadın bedeninin de

“kültürün kavramsal şemasındaki yerleşik sınıfların sınırlarını aşan şeyler olduğu”, bu şekilde de “ara-bölgede ve katışık” (a.g.e: 71) olarak temsil edildikleri söylenebilir.

Creed’in kadının abject bedenini temsil eden imgeleri Carroll’ın canavarın katışıklığının özellikleri olarak sayması önemlidir. Carroll’a göre, “ben/ben olmayan, içeride/dışarıda, canlı/ölü gibi kategorik zıtlıkları vurgulayan dışkı, tükürük, kan, gözyaşı, ter, kesilmiş saç, kusmuk, kesilmiş tırnak, et parçası” gibi unsurlar tiksindirmeye hazır birimlerdir (a.g.e: 71). Carroll, canavarın tehdit kadar iğrenme, mide bulantısı ve tiksime uyandırdığı da belirtir ve bunun korku hikayeleri ve romanlarında canavarları pis, çürümüş, bozulmuş, sümüklü ve benzeri şeylerle bağdaştırarak tasvir etme anlamındaki eğilimle uyumlu olduğunu savunur (a.g.e: 51).

Canavarlar arada olma durumlarından ötürü katışık ve kirlidirler; bazıları kelimenin tam anlamıyla farklı kültürel kategorilere ait “parçalardan” oluştuğu için kompozittir. Bu tür arada kalmışlıklar canavarların sapkınlığına katkıda bulunur, bilinemezlikleriyle doğal düzenin dışında yer alırlar. Canavarları abject yapıp korku yaratmalarını sağlayan da budur (Arya, 2014: 133). Füzyon canavar olan cin tarafından ele geçirilmiş kadın, bu “arada kalmışlığı”, katışıklığı ve sapkınlığı/sapmışlığı bedeninde taşır ve film anlatıları içerisinde abject hale gelir.

Creed, kadının korku filmlerindeki temsillerini “abject” kavramıyla bağlantılı olarak “canavarsı-dişi” şeklinde tanımlar. Creed, “erkek canavarın rolünün tersine çevrilmesini” önerdiği için “dişi

canavar” terimini kullanmaktan kaçınmış, canavarlığın inşasında toplumsal cinsiyetin önemini vurgulayarak “canavarsı-dişi” olarak çevrilebilecek “monstrous-feminine” ifadesini kullanmıştır (Nacar ve Kirel, 2022: 53). Kristeva’nın abject oluşumuna dair, sınır, anne-çocuk ilişkisi ve kadınsı beden unsurlarından yararlanan (Creed, 2007: 52) Creed’e göre bütün toplumların canavarsı-dişi anlayışı, kadınla ilgili şok edici, dehşet verici, korkutucu ve iğrenç olana dair söyledikleri vardır (a.g.e: 27). Creed, kadının canavarsı temsilinin hemen hemen her zaman annelik ve üreme özellikleri üzerinden yapıldığını belirtip (a.g.e: 47), bu temsilleri “arkaik anne”, “canavarsı rahim”, “cadı”, “vampir” ve “ele geçirilmiş kadın” olarak kategorize eder (a.g.e: 48).

Creed’e göre canavarsı-dişi abject bir figür olarak inşa edilir, çünkü sembolik düzeni (babanın temsil ettiği sosyal dünyayı) tehdit eder (a.g.e: 309). Creed, özellikle dini yasaklara da dikkat çeker ve İncil’de yasaklanan tabuların da modern korku filmlerinde canavarsıyı oluşturmada etkili olduğunu savunur; bunları cinsel ahlaksızlık ve sapkınlık; bedensel değişim, çürüme ve ölüm; insan kurban; cinayet; ceset; bedensel atıklar; kadın bedeni ve ensest olarak (a.g.e: .53) sıralar. Genellikle din yoluyla meşrulaştırılan ataerkil iktidar yapıları, doğa ile toplum arasındaki bulanık çizgilerde bulunduğu varsayılan kadına, cinsel ötekiye sınırlar dayatmanın yollarını ararlar (Roge, 2017: s.4).

3. TÜRK KORKU FİMLERİNDE CANAVAR KADINLAR

Türk sineması tarihsel bir süzgeçten geçirildiğinde fantastik tür sinemasına ait içerisinde korku motiflerini de barındıran birçok örneğe

rastlanmaktadır. Ancak 2000’li yıllara gelinceye kadar, Türk sinemasında korku türünün günümüzdeki gibi bir varlığından söz etmek mümkün değildir. Yeşilçam döneminde tür sineması klişelerini ihtiva eden filmler yapılmış fakat devamı gelmemiştir (Özpay, 2019: 558). 1953 tarihli Drakula İstanbul’da (yön. Mehmet Muhtar) filmi ilk korku filmi olarak kaynaklar arasında yer alsa da; Gizem Şimşek’in belirttiği gibi Aydın Arakon’un 1949 yılında senaryosunu kendisinin kaleme aldığı, günümüze ulaşmış bir kopyası bulunmayan Çılgılık (yön. Aydın Arakon), korku türünün ilk denemesi olarak kabul edilebilir (Şimşek, 2015: 13). Yavuz Yalınkılıç’ın 1970 yapımı Ölüler Konuşamaz Ki isimli filmine kadar on yedi sene boyunca başka bir korku içeriğine rastlanmamıştır. İçerisinde hortlak temasının ve İslami öğelerin görüldüğü ilk korku filmi olarak türün içerisinde yerini almıştır (a.g.e, 2015: 17).

William Friedkin’in yönetmenliğini yaptığı sinema tarihinin en popüler korku filmlerinden The Exorcist (1973) filminin, Türkiye’deki yeniden çevrimini Şeytan (1974) ismiyle yönetmen Metin Erksan, yapımcılığını ise Hulki Saner gerçekleştirmiştir (Scognamillo ve Demirhan, 1999: 71). Film gecikmeli bir şekilde 1980’de gösterime girmiştir. Ancak film, gösterime girdiğinde beklenildiği ilgiyi ve gişe başarısını, uyarlamanın içeriğinden kaynaklanan birtakım sorunlar yüzünden gösterememiştir. Filmin orijinalinde görülen Hristiyanlığı temel alarak yapılan anlatı Erksan’ın uyarlamasında yerini Türk-İslam kültürüne dayalı anlatıya bırakmaktadır. Filmde kutsal su yerine zenzem suyu, İncil yerine Kur’an; ibadet yeri olarak kilise yerine cami, din

adamı olarak ise papaz yerine imam kullanılmıştır (Şimşek, 2015: 19). 20 yıl sonra ise birçok festival tarafından ilgi ile karşılanan fakat sinema salonlarında az sayıda izleyiciyle buluşabilen Kutluğ Ataman’ın korku filmi Karanlık Sular (1994) dikkat çekmiştir. Yapımın içerisinde sınıfsal ve kültürel çatışmaların yoğunlukta olduğu mistik öğelerin ve vampir metaforunun kullanıldığı görülmektedir.

Zamanının çoğunu sınavlara çalışmakla geçiren bir gencin hayatına giren bir hayaletin etkisiyle yaşadıklarının anlatıldığı Okul (2004, Yön: Durul-Yağmur Taylan), teen-slasher ve komedi türünün birleşimi bir yapımdır. 37 hafta boyunca 836.521 izleyiciye ulaşmasıyla bu türlere aşina olan izleyiciyi kendine çekmiştir. 2004 yılında gösterime giren Orhan Oğuz’un yönetmenliğini yaptığı Büyü filmi ise bir kazı için Mardin’e giden arkeolog ekibin başından geçenleri anlatır. Çekim esnasındaki set kazaları ve şanssızlıkları ile gündeme gelen bu film, galasında çıkan yangınla adını duyurur ve lanetli film olarak anılır (Ertan’dan aktaran Akyar, 2012: 44). Büyü filmi, çalışmanın konusu olan halk tarafından korkuyla karşılanan cin unsurunu merkeze alan ilk yapımdır.

2006 yılında Hasan Karacadağ’ın yönettiği Dabbe filminin gösterime girmesiyle, Türk sinemasında korku türü için yeni bir dönem başlamıştır. Dabbe’nin, altı filmlik bir seriye dönüşmesiyle birlikte sinemasal kodlar ve tematik dünya açısından onu takip eden diğer birçok korku filmi için ilham kaynağı olmuştur. Karacadağ’ın Semum (2008) filmi ise, batılı anlamda korku filmi

formülünün işlendiği bir yapım olarak, daha sonra filmlerinde sık sık kullandığı klişeleri bünyesinde barındıran, afişinde canavar kadın sunumunun ilk kayda değer örneğinin bulunduğu yapımdır. Dabbe'den sonra çekilen birçok korku filmi tema olarak cinleri konu edinirken aynı zamanda yoğun İslami referanslar içermektedirler. Dabbe serisi dışında örneğin Musallat (Alper Mestçi, 2007) filminde bir cinin karaktere musallat olması anlatılmaktadır. Karakter, kurtuluşu bir hocadan yardım isteyerek aramaktadır (Özpay, 2019: 563). Şimşek'e göre, Anadolu folk öykülerine dayalı bir korku unsuru olarak cin teması, ilk defa Musallat filmi ile kullanılmıştır (Gizem Şimşek. Türkiye'de Korku Sineması. Populersinema. <https://www.populersinema.com/vizyon/dosya/turkiyede-korku-sineması-30422.htm> 06.01.2024.).

TMDB verilerine göre 2000-2010 arası Türkiye'de korku-gerilim ve korku-komedi türlerinde 13 film izleyici ile buluşurken, 2010-2024 yılına kadar 240 korku filmi gösterime girmiştir. Bu filmlerden 173'ünde hikayesi ya da afişinde cin temasının işlendiği ya da cin tarafından ele geçirilen bir kadının varlığı olduğu görülmüştür. Box Office Türkiye'nin verilerini baz alarak, Türkiye'de en çok izlenen yerli korku filminin Dabbe: Zehr-i Cin (2014) olduğu, 23 haftalık gösteriminin sonucunda 837.791 izleyiciyle bulunduğu görülmektedir. Türkiye'de popüler film izleyicisinin korku filmlerine bir ilgisi olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmanın son bölümünde yer alan film incelemelerinde filmleri izleyen seyirci sayıları da verilmiştir. Filmlere duyulan ilgi buradan da gözlemlenebilir. Eleştirmen Alin Taşçıyan, 2000'li yıllar sonrası korku türünde

özellikle cin temasına sahip düşük bütçeli filmlerdeki artışın temel sebebinin, bu tür filmleri özellikle 18-30 yaş arası lise ve üniversite öğrencilerinin izlemesi olarak ifade etmiştir. Taşçıyan, İslam dininde cin ve peri gibi varlıkların dinen kabul gördüğü için korku sinemasına özgü, dinle bağlantısı olan ya da din öncesi batıl inançlarla beslenen bir korku sinemasının oluştuğunu belirtmiştir (Ergin'den aktaran Özpay, 2019: 563).

Korku sinemasına -veya canavar kadınlara bakmanın tek bir yolu yoktur; hatta bu filmlerin toplum içinde muhaliflerin ifade alanı bulduğu düzlemler de sunabilir. (Ryan ve Kellner'dan akt. Çelik, 2022: 331) Fakat belirgin tek bir anlatı geleneğine sahip olan ve çoğunlukla erkek yönetmenler tarafından üretilen Türk korku sinemasında bunun çok da olanaklı olmadığı söylenebilir. Cin filmlerindeki canavar kadınlar, ortak bir egemen anlatı formülü içerisinde yeniden üretilen metaldır; değişmemeleriyle muhaliften çok muhafazakara yakındırlar.

Türk korku filmlerinde de kadın karakterler canavar oldukları kadar kurbandırlar; genelde tek vücutta hem canavar-kadın, hem de kurban-kadın olarak bulunurlar. Filmlerde, “çocuğu ve annelik güdüsü olmayan kadınlar”ın (Şimşek, 2012: 243) “hem büyü yaptıran hem de büyüünün mağduru” (Erkan, 2019: 419) olmaları sıklıkla görülen durumlardır. Kadın karakterlerin “sadece büyü yapılan ve cin musallat olan herhangi bir kurban” (Dut, 2019: 136) olarak temsil edilmeleri yaygındır. Geleneksel “kadınlık” unsurları dışında bir kişiliği ve iradesi bulunmayan iki boyutlu bu kadın

karakterlerin temsilleri, başlarına gelen “ceza”nın nedensizliğinde daha tekinsiz bir çıkarımı çağırır: “bu durum her kadının başına gelebilir” (Dut, 2019: 161).

Kadının bu pasif kurban konumu yerine “film afişlerini süsleyen” birer canavar olmasının daha progresif bir temsil olduğu düşünülebilir. Fakat korku filmlerindeki canavar kadınlar, kadınlarla ilgili bir şeyler söylemekten çok erkeklerin korkularını ifade eder (Creed, 2007: 47). Korku filmlerinde, eril kaygılarla baş edilmeye çalışılıp ataerkil söylemlerin yeniden üretildiğini, kadının suç ile bağdaştırılarak canavar olarak temsil edildiğini söylemek mümkündür (Küçükkurt ve Gürata’dan akt. Akyar, 2012: 12-13).

Türk korku filmlerinde kadını canavarlaştıran unsur olan cinden ise neredeyse her zaman erkek olarak söz edilmektedir. Cinin kendisinin çok nadir görüldüğünü ve kadın cinlerden bahsedildiğinde ise erkek insan karakterlerle evli oldukları belirtilmektedir. Cinlerin bu cinsiyetlendirmesinin heteronormatif evlilik normlarına uygun şekilde inşa edilmesi dikkat çekicidir. Filmlerde erkek cinlerin kadın insanları ele geçirmesi, kelimenin tam anlamıyla kadının rızası olmadan bedeninin içine girerek, bir nevi kadına tecavüz etmesi yaygın olarak görülürken, kadın cinlerin kendi “eşlerine” karşı böyle bir “sahip olma” durumu söz konusu değildir.

Kadın olmak ve erkek olmak, insan ve cin türleri için benzer bir heteroseksüel ve ataerkil düzen içinde yürüyormuş gibi görünmektedir. Filmlerde cinin erkeği ele geçirmesi görülse de çok daha nadirdir; fakat filmlerde büyü yoluyla kötülüğü

öteki taraftan çağıran kadın olsa dahi, cinlerin erkek olmasının altı çizilmektedir (Şimşek, 2012: 193)

Canavar ve kadın arasındaki ilişki, cin filmlerinde görüldüğü gibi canavarın kadın üzerinde mutlak hakimiyet kurduğu ve kadının kimliğinin canavar tarafından yok edildiği bir düzlemde ilerlemek zorunda değildir. Klasik korku filmlerinde kadın ve canavar arasında, kadının canavarı ataerkil görme biçimleri içerisinde kendisiyle benzer statüde algıladığı bir benzeşmeden söz etmek mümkündür (Williams’tan akt. Creed, 2007: 44,45). Her ikisi de “biyolojik ucubeler” olarak korkutucu ve tehditkâr bir cinsellik temsil etmektedir (Williams’tan akt. Creed, 2007: 44) ve bunun kadın izleyici için önemli anlamları vardır (Creed, 2007: 45)

Klasik korku filmlerinde, kadın ve canavar arasındaki tanıma ve benzeşimin, kadının görülür tek korku olduğu, canavarın kadının tahrip edilmiş bedeni olduğu bir kimlik inşası yaratmasından (Williams’tan akt. Clover, 2015: 51) bahsetmek de mümkündür. Bu filmlerde kadın kurbanın yaşadığı dehşet, filmlerin gösteri unsurunu canavar ile paylaşır (Williams, 1991:5). “Canavar ögesinin film anlatılarında canavarsı-dişi ve canavar olarak ikili biçimde yer alabilmesi” (Nacar ve Kirel, 2022: 149) de korku filmlerinde görülen bir durumdur.

Görüldüğü üzere korku filmlerinde kadın karakterleri kurban ve canavar spektrumunun herhangi bir noktasında görebilmek mümkündür. Korku filmi geleneğinin köklü olduğu Hollywood sinemasında, kadının sadece parçalara ayrılan bir bedene indirildiği film furyalarını da kadının canavarlığa verilen özellikleri benimseyip

sahiplendiği eril bakışa meydan okuyan filmleri de görmek mümkündür. Bütün bu filmlerin kültür endüstrisinin taleplerine göre üretildiği ve ideolojik ürünler olduğu ve Türk korku sinemasının 2000 sonrasında hız kazanmış daha “genç” bir geleneği olduğu unutulmamalıdır. Türk korku sineması içinde cin sineması dışında bir “furyadan” bahsetmek güçtür; kültürle, endüstriyle ve kültür endüstrisiyle bağlantılı şekilde oluşan ortak uzlaşımlara sahip cin filmlerinde kadın temsili çoğunlukla benzerdir.

3.1. Cin Tarafından Ele Geçirilmiş Kadın

A Arapça-Türkçe sözlükte “örtmek, örtünmek, gizli kalmak” anlamındaki cenn kökünden türeyen bir isim olan cin kelimesinin tekil hali yani cinnî “örtülü ve gizli şey” anlamına gelir. (M. Süreyya Şahin, "CİN", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cin#1> 06.01.2024.). İslam dininde, Allah, melekler, şeytan, cinler ve peygamberlerin nitelikleri ve özellikleri detaylı bir şekilde belirlenmiştir.

Cinlerin tarifinde çeşitli İslam alimleri farklı farklı nitelendirmeler yapmaktadır. Genel olarak ateşten yaratıldıkları, akıl ve irade sahibi oldukları, Allah’ın emir ve yasakları karşısında insanlar gibi sorumlu, gözle görülmeyen ve çeşitli şekillere bürünebilen varlıklar olduğu söylenmektedir (Yeşil, 2011: 22).

Popüler dine ve ayrıca hurafe inanışlara duyarlılığı artıran önemli hususlardan biri korkudur. Korku halk dindarlığının önemli kaynaklarından biridir. Bu korku, soyut varlıklarla ilgili inanç ve onlar etrafında oluşan efsanelerle birlikte kişiyi kendini güvende hissedecek,

kötülüklerden koruyacak ve bahtını açacak inanış ve uygulamalara yönelmektedir (Arslan’dan aktaran Erkan, 2019: 413). Üfürükçülerin (hocalar) cinleri yoluyla geleceği gördüğüne ve cinlerin yardımıyla bazı büyülerin yapıldığına inanılmaktadır. Kızdıranları çarptığına inanılan cinlerin, insanların arasını bozduklarına, karı kocayı ayırdıklarına, inme indirdiklerine, hatta kadın ya da erkeğe aşık olup, evlenmelerine mani olduklarına dair inanışlar da bulunmaktadır (Şimşek, 2023: 24). Tütsü, tılsım, muska, cadılık, fala bakmak, nazar, adak, efsun vb. gibi ritüeller bu kültürlerin birer uzantısıdır. Müslümanlar cinlere inandıkları için büyüye de inanmışlardır (Anadol’dan aktaran; Şimşek, 2012: 92).

Türk korku filmlerinde canavarı-dişinin en sık görünümlerinin “ele geçirilmiş beden” olarak sunulması oldukça önem arz etmektedir. Cin çarpmış kadını abject füzyon canavar olarak tanımlarken, abject olmanın “doğuştan” gelen bir imgesel durumdan ziyade bir süreç olarak inşa edildiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Kadını canavarlaştıranın da ödünç bir güç verenin de dünyevi sınırların ötesinden gelmesi dikkat çekicidir. Creed’e göre, sınırı aşan veya sınırı aşmayı tehdit eden abject’tir (a.g.e: 60). Abject kavramının sınır ve ötekilik ile ilişkisi düşünüldüğünde kadının sınırları “aşan” sunumunun canavarlaşma ile paralel temsil edilmesine eleştirel yaklaşmayı gerektirir.

Cin filmleri, “sınırı aşmış” kadınların bedenlerinin savaş alanına ve abject imgelere dönüştüğü anlatılar içermektedir. Bu kadınlar, içlerinde taşıdıkları canavarı besleyebildikçe

hayatta kalabilen ve onun kurbanlarını kendilerine çeken kırılğan birer konaktırlar. Yalnızca içlerinde taşıdıkları canavardan ötürü güçlü hale gelirler; filmler içinde “başlangıçta zayıf, güçsüz, çekingen, şefkatli, sevgi dolu olarak yansıtılan bu kadın karakterler, cin girmesi sonucu güçlü, girişken, saldırgan ve nefret dolu olarak” (Şimşek, 2012: 244) gösterilir.

Çoğu korku filmi, Kristeva'nın temiz ve düzgün beden olarak ifade ettiği beden formu ve birliğini kaybetmiş abject beden arasında bir sınır oluşturur (Creed, 2007: 60,61). Ele geçirilme filmlerinin büyük çoğunluğunda olduğu gibi cin filmlerinde de bu sınır aşılmaktadır. Filmlerde kadının içine giren/ele geçiren canavar çoğunlukla erkek veya eril olarak ima edilse de içinde canavar olan karakterin görünümünde “eril” hiçbir taraf yoktur. Asıl canavar çok nadir gösterilir, yalnızca kadının içinde olduğu ifade edilir, kadını içeriden parçalar. Filmlerde gösterilen “canavar” ise kadının kendisi/bedenidir. Kendi başına canavar değildir, böyle bir güce sahip olamaz. Ancak imgesel olarak canavar kadındır, görülebilen tek canavar abject kadındır. Sahip olduğu tek güç canavara aittir. Ele geçirildiğinde güçlüdür; gücü ele geçiremez.

Ele geçirildikten sonra bedeni, güçlü varlık için kullanışlı olduğu sürece vardır. Kendi kişiliği ve zihni önemsizdir; cin içine girdikten sonra kendini “kaybeder”. Bedenini kullanan güce karşı bir köledir; yalnızca onunla ve onun için vardır. Bedeni bu gücü uzun süre taşıyamadığı gibi, zihni de bu güç için yeterli değildir. Canavar onu ele geçirmeden önce kim olduğu, kişiliği önemsizdir. O, canavarın evi, imgesidir. Ölmemiştir, ama insan

da canavar da değildir. Sınırlarını aşmış taşıdığı güç, onu insandan başka bir şeye, abject'e dönüşmüştür.

İslamiyet'te kadının kötülüğün kaynağı olduğu ve “doğasında kötülük” olduğuna dair çeşitli inanışlar bulunmaktadır.

“İslam'da kadın topluluktaki ve topluluk yasalarındaki sapmayı temsil etmektedir. İmam Ali olarak da bilinen dördüncü halife Hz. Ali, kadını zorunlu kötülük olarak kabul etmiştir. Bu kötülüğün en çok görsel alanda işlediğine değinerek “Dişilerin süslerine yöneltilen bakışlar Şeytan'ın oklarıdır” demiştir. İslam'ın kadına çarşaf giymeyi dayatması, kötülüğün yani kadının gösterisinden korunma amacı taşımaktadır. (Benslama'dan aktaran Şimşek, 2012: s.154)”

Öyleyse dini anlatılara göre Şeytan, nihai Öteki'dir; kadın da onun uzvu, aracı ve imgesidir. Korku anlatılarında da canavar kadınları “canavar yapan”, tıpkı şeytanın yaptığı gibi kadınların da sınırları aşmalarına, farklılaşma isteğine duyulan korkudur (Nacar ve Kirel, 2022: 171). Kadının erkeğin Öteki olduğu bir toplum düzeni içerisinde kadını erkekten farklı kılan ne ise, bu karakterleri de canavarsı görünüme taşıyan odur (Nacar ve Kirel, 2022: 171). Fakat, kadın doğası gereği abject bir varlık değildir. Kadının popüler anlatılarda canavar olarak temsil edilmesi, korku filminin ideolojik projesinin bir işlevidir; bu proje kadının canavar doğasının, erkeğin cinsel ötekisi olarak onun farklılığına ayrılmaz biçimde bağlı olduğu inancını sürdürmek için tasarlanmıştır (Creed, 2007: 310).

Cin filmlerinde, asıl kötü şeytan/cindir; çünkü kadın yalnızca cinin “öteki tarafın” sınırlarını aşmış

onu ele geçirmesiyle canavarlaşır. Canavarlaşmanın genellikle kadın olması, kadının egemen ideolojilerde Öteki olarak konumlandırılması ve kadın bedeninin abject olarak inşa edilmesiyle açıklanabilir. Kadının, yalnızca kadın olmasıyla aşığı sınırlar (erkek olmaması), onu Öteki yapar; bedeni de annenin sosyalleşme öncesi haliyle bağlantısı nedeniyle, düzene katılabilmek için reddedilenlerle aynı yerde, ara-bölgede ve abject'tir.

Cin filmlerinde bir başka Öteki de dikkat çekicidir: canavarlaşan kadının karşısında konumlanan ve ona kıskançlık duyan “öteki kadın”. Öteki kadın, canavarlaşan kadının kadını/maternal/heteronormatif özelliklerini kıskanır; öteki kadının âşık olduğu bir erkekle evli olabilir, öteki kadın çocuk sahibi olamıyorken canavarlaşan kadının çocukları vardır. Genelde erkek olan bir büyücüye/hocaya gidip, erkek canavarı kadına yollar.

Bu filmlerdeki “iyi” kadınlar ataerkil dünyada toplumsal cinsiyet rollerine uygun yaşarken bazı nimetlerle ödüllendirilirler; görece zengin, güvenlik içinde yaşayan ve bir aile sahibi olan kadın karakter diğeri tarafından kıskanılır. Modern toplumsal hayatta “yüksek bir başarı” elde eden, kendi ayakları üzerinde durduğu ve “başına bela bir güzelliği” olduğu vurgulanan kadın ise, tam da bu nedenlerden ötürü, bahsedilen ödüllere sahip olamayarak kıskançlık duyacaktır (Çelik, 2022: 340). Bekar ve bağımsız bir kadın olarak toplumun refahı için bir tehdittir, Öteki'dir; filmin gerçek canavarıdır (Yedidal, 2010: 67).

Filmlerde, canavarlaşmayan kadınların “asıl

kötü” olarak sunulmasıyla kadınlığın kendisini de kadınların çağrısına cevap veren canavarlar kadar canavarca sunduğu iddia edilebilir (Koçer, 2019: s.157,158). Yani filmlerde, asıl kötü öteki kadın iken, abject olan ise pis görünümüyle, doğal olmayan sesiyle, saf olmayan ruhuyla tarafına yerleştirilen cin tarafından ele geçirilmiş canavar kadındır (a.g.e: 157,158).

Filmlerde kadınların canavar olma dışındaki özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Zira, bu filmlerde kadınların temsili stereotipik ve muhafazakâr bir kadınlık anlayışı çerçevesinde sunulmaktadır. Kadınlar; anne, erkeğin aşkının pasif alıcısı veya kötülüğün kaynağıdır. Tek bir filmde dahi bütün bu kadınlık spektrumunun temsillerine rastlamak mümkündür. Toplumsal cinsiyet rolünü başarıyla oynayan geleneksel bir eşin karşısında Öteki kadın ideal aileye, eşe sahip değildir. Şeytani varlıkla/cinle anlaşılan bir “cadı” olarak temsil edilen kadın karakterin kötücül doğası, filmde muhafazakâr otoriteler tarafından kontrol edilmediği için bu hale gelir (Çelik, 2022: s.341).

Şeytanın- nihai Öteki ve “kötü”nün - bulunduğu cin filmlerinde canavarın kadın bedeni olarak sunulması ve kötünün kadın kaynaklı olması üzerinde tartışılması gereken bir konudur. Afışte başlayan abject kadın sunumu, film anlatısında canavara dönüşen kadınların geleneksel ve stereotipik temsilleri, bu normların dışına çıkan kadınların ise canavarlaşmasa bile iyi kadının karşısındaki “öteki kadın” olarak bulunmasıyla devam etmektedir. Şeytani ve kötücül bir öteki ile erkeğin cinsel ötekisi olarak kabul edilmiş kadının

aynı bedende – abject kadın bedeninde – bir araya getirilmesiyle oluşan abject füzyon canavarlar, kadınların cin ele geçirmeden önceki egemen ideolojilerle uyumlu temsilleriyle daha da karmaşık hale gelmektedir.

Belirsiz karşıtlıklar ve sınır aşmalarla hem benzer hem de karşıt olan kadın ve cin; kadının pis, kanlı, deforme olmuş, yaralanmış bedeni ve agresif, sıradışı, “erkeksi” davranışlarıyla tek bir canavar olarak sunulur. Bu cin-kadın, canavarsı-dişi, füzyon canavar olarak katışık ve iğrençtir. Sınırları aştığı, olmaması gereken yerde olduğu, düzeni tehdit ettiği için abject’tir. Filmler, afişlerde boy gösteren bu ele geçirilmiş kadınlarla tanıtılmakta, abject kadın kelimenin tam anlamıyla cin filmlerinin “poster çocuğu” olarak, yeniden üretilmeye devam etmektedir.

4. TÜRK KORKU FİMLERİNİN ABJECT UNSURLARLA İNCELENMESİ

Araştırmanın amacı Türk Sineması’nda cin temalı korku filmleri aracılığıyla abject kavramının kadın temsillerinde nasıl işlendiğini incelemektir. Sinemada korku türü, toplumsal korkuları yansıtmaya işleviyle toplumun bilinçaltını açığa çıkarmakta önemli rol oynar. Bu doğrultuda, 2000’li yılların ortalarından itibaren Türk sinemasında yoğun ilgi gören cin temalı filmler, abject kadın figürünün temsili açısından analiz edilmeye uygun bir zemin sunmaktadır. Araştırma evrenini yakın dönem Türk korku sinemasında “cin tarafından ele geçirilmiş” kadın karakterleri merkeze alan yapımlar oluşturmaktadır.

Bu çalışma, “Abject” kavramını ve “canavar

kadın” imgesini temel alan bir metodolojik çerçevede yürütülmektedir. Abject kavramı, toplumun “dışarıda bırakılan” ve “kabul edilmez” olarak nitelendirdiği unsurları da tanımlar. Bu doğrultuda, kadınların korku filmlerinde cin tarafından ele geçirilerek “canavar” figürler olarak sunulması, toplumun inanç ve kültürel kodlarıyla bağlantılı olarak kadınların abject bir kimliğe büründürülmesi açısından incelenmiştir. Çalışmada, 2008-2010 yılları arasında gösterime giren 10 film, bu temsilleri analiz etmek amacıyla örneklem olarak belirlenmiştir. Bu yıllar, Türk korku sinemasında cin temalı filmlerin en yoğun işlendiği dönemlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Örneklem seçiminde, filmlerin gösterime giriş yılları, içerikleri ve özellikle afişlerde yansıtılan “canavar kadın” imgeleri dikkate alınmıştır. Her bir film, kadın karakterlerin abject temsiliyetini güçlü biçimde barındırmakta olup, türün ortak ögesi olarak kullanılan abject unsurlara sahiptir. Örneklem seçiminde kullanılan olasılıklı örnekleme yöntemlerinden kestirim örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, filmler arasından temsiliyeti yüksek örneklerin seçilmesiyle analiz kapsamının zenginleştirilmesini amaçlamaktadır. Olasılıklı örnekleme yöntemleri, örneklem elemanlarının seçilme olasılığının önceden belirlendiği yöntemlerdir. Bu yöntemler, örneklemin temsiliyetinin artırılması için kullanılır (Krippendorff, 2004: 26-28).

Bu çalışmada seçilen 10 film, Türk korku sinemasında cin temalı filmlerin toplumsal yankısını ve temsil gücünü en çarpıcı şekilde yansıtan örnekleri oluşturmaktadır. Bu filmler,

gösterime girdiklerinde haftalarca vizyonda kalarak seyircinin ilgisini çekmiş ve popüler kültür içinde kalıcı bir yer edinmişlerdir. Toplumun korku sinemasına ilgisini gösteren bu popüler örnekler, geniş bir izleyici kitlesi tarafından tüketilmesi bakımından da toplumsal yankının güçlü bir kanıtıdır. Filmler seçilirken, kadın karakterlerin sıkça canavar ya da toplum dışı figürler olarak tasvir edilmesi ve toplumun kadın imajına dair endişelerini içeriyor olması da etkilidir. Seçilen 10 film yalnızca popüler ve dikkat çekici olmalarıyla kalmayıp, aynı zamanda korku sinemasının genel içerik ve temsil öğelerini güçlü biçimde yansıtan öncü ve sıradışı yapımları olarak da öne çıkmaktadır.

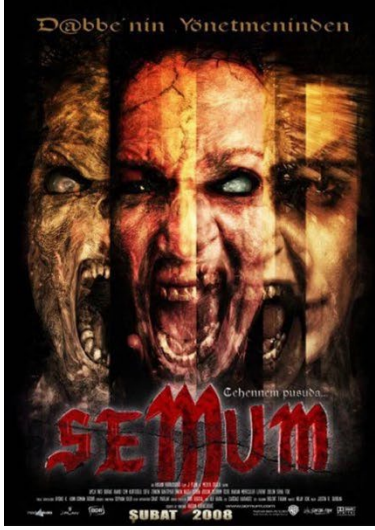
Araştırma kapsamında, izlenen filmlerde kadın karakterlerin temsilleri dokuz ana arketip altında sınıflandırılmıştır: Bunlar “muhafazakâr kadın”, “hastalıklı yaşlı kadın”, “dul kadın”, “savunmasız genç kız”, “hamile kadın”, “çocuksuz evli kadın”, “büyücü yaşlı kadın”, “bekar kadın” ve “aldatan kadın”dır. Tablo şeklinde tasarlanan film analizleri, her bir karakterin ait olduğu kategoriyi ortaya koymaktadır. Araştırma tablolarının içinde filmlerle ilgili bilgilerin de verilmesi uygun görülmüştür. Yönetmen, yapım yılı, seyirci sayısı gibi bilgiler de verilmiştir. Kategori ve tablo içeriklerinin açık ve net, araştırma konusuna uygun ve birbiriyle ilişkili olmasına dikkat edilmiştir.

Seçilen filmlerin afişlerinde, kadın karakterlerin abject figürler olarak temsili üzerine de gözlemler yapılmıştır. Afişler, görsel temsil açısından “abject” imgeleri ön plana çıkaran unsurlar barındırmaktadır. Ancak bu çalışmada afişler

yalnızca bir arka plan olarak kullanılmış olup, ayrıntılı bir göstergebilimsel çözümleme yapılmamıştır. Afişlerdeki renkler, figürlerin kompozisyonu ve kadın karakterlerin tasvir ediliş biçimleri incelenerek, her bir afişin kadın temsiline katkısı değerlendirilmiştir. Yalnızca afişin abject imge olduğunu savunmak, canavar kadını abject olarak kabul etmek anlamına gelme riskine sahiptir. Abject haline getirilen kadına odaklanmak önemlidir. Bu yüzden “cin tarafından ele geçirilmiş kadın” tanımlamasının kullanımı sağlanmıştır.

Analiz sürecinde, her bir filmdeki abject temsillerine dair bulgular, tablo halinde düzenlenmiş ve araştırmanın sonunda bu bulgular görsel bir bütünlük içinde sunulmuştur. Afişlerden oluşan genel bir görsel ile başlayan inceleme sayfaları, bu tablo düzeniyle filmlerin analizini desteklemekte ve elde edilen bulguların daha anlaşılır bir şekilde sunulmasına olanak sağlamaktadır.

Bu çalışma, yalnızca 2008-2010 yılları arasındaki Türk korku filmlerine odaklanmakta olup, seçilen filmlerin belirli abject imgeler barındırması, araştırmanın temelini oluşturmuştur. Bununla birlikte, Türk toplumunun inanç ve kültürel değerlerinin sinemadaki yansıması olarak abject kadın imgesinin sinemada nasıl bir işlev gördüğünü ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma, yakın dönem Türk korku sinemasına dair derinlemesine bir analiz sunmaktadır.

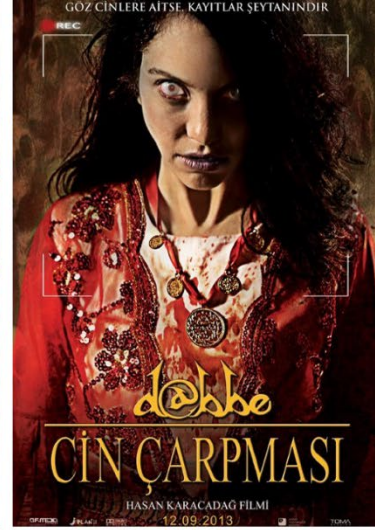
Semum (2008)

yön. Hasan Karacadağ

Musallat 2: Lanet (2011)

yön. Alper Mestçi

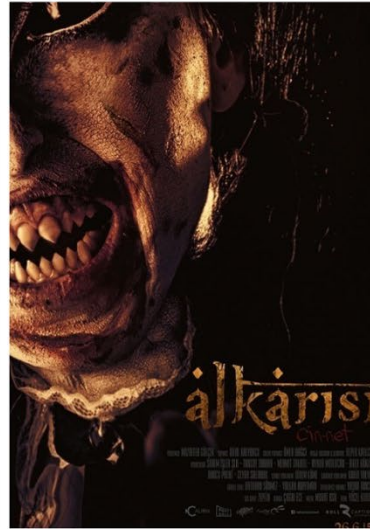
Dabbe: Cin Çarpması (2013)

yön. Hasan Karacadağ

Siccîn (2014)

yön. Alper Mestçi

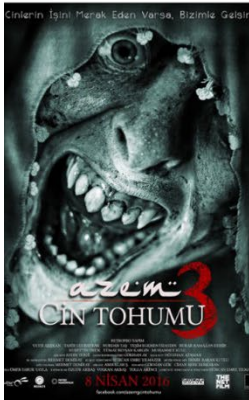
Alkârısı: Cinnet (2015)

yön. Muzaffer Gülçek

Deccal (2015)

yön. Özgür Bakar

Azem 3: Cin Tohumu (2016)

yön. Hürcan E. Yilmazer

Siccîn 5 (2018)

yön. Alper Mestçi

Araf 2: Cin Bebek Doğuyor (2019)

yön. Biray Dalkıran

Kiki: Lanet-i Cin (2020)

yön. Mustafa M. Kaya

Şekil 1 İncelenen filmlerin afişleri. boxofficeturkiye.com'dan alınmıştır.

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
<p>Film Adı: “Semum”</p> <p>Yönetmen: Hasan Karacadağ</p> <p>Yapım Yılı: 2008</p> <p>Konu Özeti: Canan ile Volkan, genç ve mutlu bir çifttir. Uzun zamandır aradıkları evi bulduklarında vakit kaybetmeden buraya taşınırlar. Volkan’ın iyi giden bir kariyeri vardır, Canan ise günlerini yeni evinde kedisıyla geçirmektedir. Ancak çiftin huzurlu günleri uzun sürmez. Önce komşularının rahatsız edici uyarıları çifti endişelendirir, ardından evde tuhaf olaylar yaşayan Canan’ın hareketleri değişmeye başlar. Eşinin agresif tavırlarının ve kontrolü dışında dönüşen kişiliğinin farkına varan Volkan onu psikiyatriste götürür. Fakat kimsenin Canan’a yardımı dokunamaz çünkü o, korkunç bir cin tarafından ele geçirilmiştir.</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler:</p> <p>Canan (<i>ele geçirilen kadın</i>): Çocuksuz evli kadın</p> <p>Banu: Bekar kadın</p>	<p>Örnek Diyalog: “<i>Sanki o şey etimden kemiğime doğru içeri giriyor, bütün bedenimi kitliyor...</i>”</p> <p>Abject Unsurlar:</p> <p>Kedinin araba altında ezilmesi</p> <p>Yanık, aevli, delikli, iltihaplı yaralı yüz</p> <p>Göz bebeklerinin doğal olmayan şekilde yukarı kayması</p> <p>Terli, kirli kadın</p> <p>Ağızdan sineklerin çıkması</p> <p>Yaratığın kol ve bacaklarının kopması</p> <p>Kadının hırlaması, adama tükürmesi ve yaralaması</p> <p>Kadının fiziksel olarak çarpılması</p>	<p>Görseller:</p> <p>Canan – çocuksuz evli kadın (yaralı, kanlı, göz bebeği yok, çığlık atıyor)</p> <p>Volkan (yaralı yüz)</p> <p>Cin (cesedimsi, çığlık atıyor)</p> <p>Renk Kullanımı: Afiş, karanlık tonlarla ve kırmızı-siyah renk paletiyle oluşturulmuştur. Bu renkler korku, dehşet ve tehlike duygularını yoğunlaştırmıştır.</p> <p>Slogan: “Cehennem Pusuda”</p> <p>Seyirci Sayısı: 334.168 (17 Hafta)⁴</p>	<p>Tematik Analiz:</p> <p>Filmde, abject kavramının en önemli özelliklerinden olan “sınır aşma” ve tehlikenin yakından gelmesi, kadının kadına düşmanlığı ve bu düşmanlığın kelimenin tam anlamıyla başka bir “boyuta” geçecek kadar yoğun olması dikkat çekmektedir. Filmin sonunda kadın karakterler cezalandırılırken erkeklerin bu süreci sağ salim atlattığı ile ilk cin filmlerinde bile kadının bu anlatılar içerisinde nasıl bir yer “işgal” edeceğinin sinyalleri verilmektedir.</p> <p>Film boyunca Canan’ın arkadaşı olarak sunulan “bekar kadın” Banu’nun “çocuksuz evli kadın” Canan’ı sahip olduklarından ötürü kıskanması, kadının nelere sahip olması gerektiğini ve bunun geleneksel kadın rollerine uymak veya uymamak üzerindeki belirlendiğini gösteren cinstendir.</p>

Tablo 1 Semum (2008) filminin analizi

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
<p>Film Adı: “Musallat 2: Lanet”</p> <p>Yönetmen: Alper Mestçi</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler:</p> <p>Elif (<i>ele geçirilen</i>)</p>	<p>Örnek Diyalog: “<i>İyi değil bu, sahipli...</i>”</p>	<p>Görseller: Elif – savunmasız genç kız (üstünde kan)</p>	<p>Tematik Analiz: Evlatlık edinilen Elif’in biyolojik ailesi büyücü</p>

4 Seyirci rakamları boxofficeturkiye.com’dan alınmıştır.

<p>Yapım Yılı: 2011</p> <p>Konu Özeti:</p> <p>Genç bir öğretmen olan Elif, hayatı boyunca gördüğü kabuslar ve halüsinasyonlar ile mücadele etmeye çalışmaktadır. Ancak, gerçek ile hayal olanın karıştığı yaşantısında karamsar düşüncelerden kurtulması pek mümkün olmamaktadır. Yaşadıklarının nedeninin, geçmişinde cinlerle anlaşarak yapılan ve geri dönüşü mümkün olmayan bir büyüye dayandığından bihaberdir. Rüyalar ve sanrılar aracılığıyla hatırlamadığı geçmişinden izlerle karşılaşan Elif, çocukluğunda maruz kaldığı karanlık olayların nedenini öğrenebilecek midir?</p>	<p><i>kadın</i>): savunmasız genç kız</p> <p>Ümmü: Büyücü yaşlı kadın</p> <p>Hatice (<i>ele geçirilen kadın</i>): çocuksuz evli kadın</p> <p>Özlem: Çocuksuz evli kadın</p> <p>Öykü: Bekar kadın</p> <p>Hacer: Dul kadın</p>	<p>Abject Unsurlar:</p> <p>Büyü kanını içme</p> <p>Örümceğin bacaklarını makasla kesme</p> <p>Bacakları kesik kadın</p> <p>Sürünen deforme kadın</p> <p>Hasta bebek görüntüsü</p> <p>Kanlı çuval içinde bir insan</p> <p>Embriyo görüntüsü</p> <p>Kadının bedenine çizilen semboller</p> <p>Bebeği cinlere adak adama</p> <p>Büyücüyü çuvala koyup dövme</p> <p>Gelinlikle kendini asan kadın</p> <p>Anne babayı canlı canlı gömme</p> <p>Hayvan ölüsü</p>	<p>Hatice – çocuksuz evli kadın (agresif, buğulu gözler, dişlerini sıkıyor)</p> <p>Ümmü – büyücü yaşlı kadın (çığlık atıyor)</p> <p>Ümmü (dehşet içinde)</p> <p>Renk Kullanımı:</p> <p>Afiş, donuk mavi ve koyu kırmızı tonlarda, filmdeki karakterlerin kanlı ve korkutucu hallerini yansıtmaktadır. Bir gün doğumu manzarasıyla tüm dehşetin içerisinde ölüm temasına vurgu yapılmaktadır.</p> <p>Slogan:</p> <p>"Onlar Unutmaz, Vazgeçmez, Peşini Bırakmaz"</p> <p>Seyirci Sayısı:</p> <p>514.331 (19 Hafta)</p>	<p>Ümmü'nün yardımıyla (cinlerin döllemesiyle) çocuk sahibi olabilmıştır. Elif, doğduğu andan itibaren ailesine değil, cinlere aittir. Cinlerden kaçış mümkün değildir; Elif "sahiplidir". Çocuk sahibi olamadıkları için ötekileştirilen Hatice ve İbrahim (Elif'in biyolojik ebeveynleri) Ümmü aracılığıyla cinlerle anlaşıp Elif'e "kavuşmalar" da, bebek dünyaya geldikten kısa süre sonra cinler tarafından intihar ettirilirler. Anlaşmayı bozan İbrahim'e doğrudan cinler saldırırken, Hatice ve ablası Hacer kendilerini asarlar.</p> <p>Filmde istisnai bir temsil olarak büyücü kadının son ana kadar aileyi korumaya çalıştığı dikkat çekmektedir. Fakat bu "koruma" ise, bir bebeği cinlere kurban etmek ile gerçekleşmek zorundadır. Abject kavramındaki "sınır aşma" özelliğinin filmde öne çıktığı söylenebilir.</p>
--	---	---	--	---

Tablo 2 Musallat 2: Lanet (2011) filminin analizi

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
<p>Film Adı: "Dabbe: Cin Çarpması"</p> <p>Yönetmen: Hasan Karacadağ</p> <p>Yapım Yılı: 2013</p> <p>Konu Özeti:</p> <p>Psikiyatrist Ebru, çocukluk arkadaşına yardım edebilmek için "Cinci Hoca" olarak tanınan Faruk ile memleketine doğru</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler:</p> <p>Ebru: Bekar kadın</p> <p>Refika: Büyücü yaşlı kadın</p> <p>Esra: Dul kadın</p> <p>Fatma: Hastalıklı yaşlı kadın</p> <p>Kübra (<i>ele geçirilen kadın</i>): Savunmasız genç kız</p>	<p>Örnek Diyalog: "Her şeyi o ana kız planlamış..."</p> <p>Abject Unsurlar:</p> <p>Deforme doğmuş bebekler</p> <p>Kadının hırıltı çıkarması</p> <p>Kanlı gözler, iltihaplı yaralar</p> <p>İltihaplı yaralar</p> <p>Pis dişler ve saçlar</p>	<p>Görseller:</p> <p>Kübra – savunmasız genç kız (bulanık gözler, kanlı elbise)</p> <p>Renk Kullanımı:</p> <p>Afiş, kamera kaydı alınan bir kadını resmettiği için stüdyoda çekilmiş havası verilen canlı renkler kullanılmıştır. Kadının dönüşüme uğramış gözlerinin</p>	<p>Tematik Analiz:</p> <p>Filmde, Ebru ve Kübra'nın başına gelenlerin nedeni babalarının cinlerle yaşadıkları olarak açıklanır ancak bu karakterler filmde yer almamaktadır. İlginç bir şekilde filmin "kötülerinin" bu iki kadının babaları olmamasının yanı sıra cinler de değildir. Anlatıda baba karakterleri, zenginlik için cinlerle yaptıkları anlaşma ve "dişi cin"i kurban etmelerinin</p>

<p>yola çıkar. Ebru'nun arkadaşı Kübra, bir süre önce kına gecesinde sinir krizi geçirip nişanlısını öldürmüştür ve tedavisi hala sürse de durumu iyiye gitmemektedir. Ebru, Faruk Hoca ile beraber çalışıp hem hocanın cin çıkarma seanslarını incelemeyi hem de Kübra'yı iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Kübra'nın annesi ve ablasının köydeki evine misafir olan Ebru ve Faruk, durumun düşündüklerinden çok daha vahim olduğunu ve cinlerin bu ailenin peşini hala bırakmadıklarını göreceklendir...</p>		<p>Öğürme Kusmuk Kanlı et parçaları Ağaca asılı bağırsaklar Kıl, tırnak, kemikle büyü Cinayet Kanlı bindallı Cenin büyüsü Kan kusma Kanlı bebek benzeri figür Yatakta çamur ve kıllar Çürümüş, yaralı yüz Hayvan kafatası ve kemikleri</p>	<p>dehşeti ön plana çıkarılmıştır. Slogan: "Gözler Cinlere Aitse, Kayıtlar Şeytanındır" Seyirci Sayısı: 422.747 (15 Hafta)</p>	<p>karşılığını canlarıyla ödemiş olan trajik figürlerdir. Kübra "evlenecek yaşa" geldiğinde bedenini ele geçiren dişi cin, filmdeki vahşetin sorumlusu olsa da çaresizce intikam peşinde olan bir kurban olarak sunulmuştur. Hikayenin asıl kötüleri ise Kübra'nın annesi ve ablasıdır. Başta masum görünen bu iki kadın, Ebru'yu Kübra yerine kurban etmeyi amaçlamalarıyla baba karakterlerine nazaran çok daha acımasız ve sinsî kişiler olarak temsil edilmiştir. Bu iki kadın, abject kavramının "kandıran, ihanet eden öteki" özelliği ile çok uyumlu şekilde sunulmuştur.</p>
--	--	--	--	--

Tablo 3 Dabbe: Cin Çarpması (2013) filminin analizi

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
------	--------------	-----------------	------------------	---------------

<p>Film Adı: “Siccin”</p> <p>Yönetmen: Alper Mestçi</p> <p>Yapım Yılı: 2014</p> <p>Konu Özeti: Öznur, uzun zamandır teyzesinin oğlu Kudret'e aşiktir. Evli ve çocuklu Kudret ile ilişki yaşamaya başlayan Öznur, Kudret'in evliliğini bitirmek istememesine dayanamaz ve eşi Nisa'ya bir büyü yaptırır. Bu büyü, Nisa'nın bir cin tarafından ele geçirilmesine ve kanından olan herkesin ölümüne yol açacaktır. Nisa, kendisine musallat olan cin yüzünden kendine ve çevresine zarar vermeye başlar. Kudret'in ailesinin büyü tarafından etkilendiğine şahit olan Öznur ise cinin gücünün, onun kontrol edemeyeceği boyutlarda olduğu gerçeğiyle yüzleşecektir...</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler:</p> <p>Öznur: Dul kadın</p> <p>Ceyda (ele geçirilen kadın): Savunmasız genç kız</p> <p>Nisa (ele geçirilen kadın): Muhafazakar kadın</p> <p>Nisa'nın annesi (isimsiz): Hastalıklı yaşlı kadın</p>	<p>Örnek Diyalog: “En iyisini temin etmişsin...”</p> <p>Abject Unsurlar:</p> <p>Ensest</p> <p>Hamilelik</p> <p>Kürtaj</p> <p>Düşük</p> <p>Vajinal kanama</p> <p>Zina</p> <p>Kanlı eller</p> <p>Tükürük, saç, kan, turnakla büyü</p> <p>Ceset</p> <p>Ölü tavuk parçalama</p> <p>Kanayan yaralı yüz</p> <p>Adet kanı</p> <p>Domuz kafası</p> <p>Dine küfretme</p> <p>Saç yeme</p> <p>Kusma</p> <p>İntihar</p> <p>Kendini kesme</p> <p>Ceset yıkama</p> <p>Kendini yakma</p> <p>Ölü prematüre bebek</p>	<p>Görseller:</p> <p>Nisa – muhafazakar kadın (yaralı yüz, ölü bebek tutuyor)</p> <p>Arkadaki Kur'an-ı Kerim görseli dikkat çekmektedir.</p> <p>Renk Kullanımı:</p> <p>Afiş, solgun mavi, beyaz ve siyah rengin kullanımıyla, ürperti ve korkutma etkisi yaratmayı amaçlamıştır.</p> <p>Slogan:</p> <p>“Büyü haramdır”</p> <p>Seyirci Sayısı:</p> <p>337.126 (15 Hafta)</p>	<p>Tematik Analiz:</p> <p>Filmin kötücül karakteri olarak sunulan Öznur, ensest bir ilişki yaşayabilmek için kuzenin eşi Nisa ve onun "kanından" olan annesi ve kızını öldürecek bir büyü yaptırır. Büyüyü yaptırmak için temin ettiği malzemelerden biri olan adet kanlı pedin ise Nisa yerine kızı Ceyda'ya ait olmasıyla büyü Öznur'u da etkilemeye başlar. Kadın kadına düşmanlık ve yakından gelen tehlikenin öne çıktığı filmde en çok dikkat çeken noktalardan biri ise kuzeni Kudret'in, “kötü kadın” Öznur'u defalarca darp etmesi ve düşük yapmasına sebep olmasıdır. Filmde Öznur'un Kudret'i “ele geçirmek” için harekete geçmesinin nihai motivasyonu bu olay olarak sunulur. Kudret'in dindar eşi Nisa'nın ve görme engelli kızları Ceyda'nın Öznur'u ailelerinin bir parçası olarak görmesine rağmen onun Nisa ve Ceyda'ya yaptığı zulüm, filmde çokça bulunan görsel abject unsurlar kadar acımasız ve kötücül bir özellik olarak gösterilmektedir.</p>
--	---	--	---	--

Tablo 4 Siccin (2014) filminin analizi

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
<p>Film Adı: “Alkarısı: Cinnet”</p> <p>Yönetmen: Muzaffer Gülçek</p> <p>Yapım Yılı: 2015</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler:</p> <p>Güzide (ele geçirilen kadın): Hamile kadın</p> <p>Dilara: Çocuksuz evli</p>	<p>Örnek Diyalog:</p> <p>“Olur kızım kadınlarda öyle şeyler, kıskanırlar yani.”</p>	<p>Görseller:</p> <p>Alkarısı (yaralı yüz, sivri diş, siyah göz)</p> <p>Renk Kullanımı:</p>	<p>Tematik Analiz:</p> <p>Filmde Güzide'nin yaşadıklarının gerçekten Alkarısı tarafından mı yoksa kendi akıl sağlığı yüzünden mi olduğu uzun</p>

<p>Konu Özeti:</p> <p>Güzide, geçmişte ailesiyle sıkıntılar yaşamış ancak şu an mutlu bir evliliği olan bir kadındır. Hamile kaldığında yaşamaya başladığı tuhaf olaylar sonucu, agresif tavırlar sergileyip anormal davranışlarda bulunur. Eşi, Güzide'nin evde yalnızken yaşadığı bu olaylara anlam veremez ve psikolojik sorunlar yaşadığını düşünür. Ancak Güzide'nin yalnızlığı arttıkça kişiliğinin dönüşümü çok daha hızlanır. Güzide, hamileliği tarafından tetiklenen psikolojik bir bunalım içerisinde midir, yoksa hamile kadınlara musallat olduğu söylenen Alkarısı'nın kurbanı mıdır?</p>	kadın	<p>Abject Unsurlar:</p> <p>Hamilelik İntihar Yaralı deforme kadın figürü Kendine zarar verme Hayvan katli Kötücül kahkaha Kusma Kusmukla oynama Vajinal kanama Kanlı et parçaları Saldırgan tavırlar</p>	<p>Afiş, siyah fon üzerine sarı renkte ışıklandırma yapılmış bir yaratığı resmederken izleyicinin merak duyması hedeflenmiştir.</p> <p>Slogan:</p> <p>Filmin belirgin bir sloganına ulaşamamıştır.</p> <p>Seyirci Sayısı:</p> <p>34.751 (7 Hafta)</p>	<p>süre belirsiz bırakılmaktadır. Diğer cin filmlerindeki gibi kadın kadına düşmanlığın ipuçları verilse de aslında film yalnızca izleyicinin bu yöndeki beklentilerini kullanmaktadır. Güzide'nin dönüşümünün sorumlusu başka biri değildir; ya kendisi ya da Alkarısı'dır.</p> <p>Alkarısı, Türk Anadolu ve Altay folk öykülerinde ve halk inanışlarında görülen bir konsept olarak İslamiyet'te bahsi geçen cin kavramından daha farklıdır. Ancak film içerisinde diğer cin filmlerinde olduğu tarzda benzer bir sunum görülmektedir; yine ele geçirilmeye çalışılan bir kadının zihinsel çöküşü ve kendine ve etrafına zarar verdiği bir anlatı bulunmaktadır. Abject kavramında önemli bir yeri olan hamile bedenin bu filmde öne çıktığı söylenebilir.</p>
--	-------	---	---	--

Tablo 5 Alkarısı: Cinnet (2015) filminin analizi

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
<p>Film Adı: "Deccal"</p> <p>Yönetmen: Özgür Bakar</p> <p>Yapım Yılı: 2015</p> <p>Konu Özeti:</p> <p>Psikolojik sorunları olan Duygu yakın zamanda intihara teşebbüs etmiş ve hastaneden yeni çıkmış genç bir kadındır. Bu dönemde ona büyük bir</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler:</p> <p>Duygu: Hamile kadın</p> <p>Aslı: Bekar kadın</p> <p>Nurdan: Büyücü yaşlı kadın</p>	<p>Örnek Diyalog:</p> <p>"Beni kesinlikle Allah göndermedi."</p> <p>Abject Unsurlar:</p> <p>İntihar Evlilik öncesi cinsellik Vajinal kanama Sivri dişli, sarı gözlü yaratık</p>	<p>Görseller:</p> <p>Duygu – hamile kadın (kanlı elbise, pis beden, kırmızı gözler, karnında sarı kırmızı insan dışı göz)</p> <p>Renk Kullanımı:</p> <p>Afiş, kan kırmızısının beyaz bir gelinlik üzerinde hakim olduğu ve ürperti uyandıran</p>	<p>Tematik Analiz:</p> <p>Filmin konusunu oluşturan hamilelik, abject kavramında kadın bedeniyle ilgili en çok vurgu yapılan özelliklerden biridir. Bütün dinlerde kıyamet alameti olarak ifade edilen Deccal'in taşıyıcısı olarak seçilen Duygu'nun "ahlaksız" bir kadın olarak temsil edilmesi dikkat çekicidir.</p> <p>Duygu'nun alkol, uyuşturucu ve cinsellikle</p>

<p>ev ve istediği kadar finansal destek sağlayan ve hayatına birden dahil olan Nurdan sayesinde toparlanmaya çalışmaktadır. Zor günlerinde yanında olan arkadaşı Aslı ile alkol, uyuşturucu ve cinselliğin ön planda olduğu bir yaşam sürmeye başlar. Kısa süre sonra gizemli bir şekilde hamile kaldığında tuhaf olaylar yaşayıp sık sık korkunç kabuslar görür. Nurdan ise onu bu bebeği doğurması konusunda teşvik eder ancak Duygu'nun bebeği, aslında dünyada bulunmaması gereken şeytani bir varlıktır.</p>	<p>Kan kusma Kusma Agresif tavır Boğmaya teşebbüs Kürtaj Ultrasonda fetüs Hayvan ölüleri Yaralı, kanlı yüzler Cinayet Boğaz kesme Ceset Doğum</p>	<p>renk tonlarını barındırmaktadır. Slogan: Filmin belirgin bir sloganına ulaşamamıştır. Seyirci Sayısı: 170.190 (7 Hafta)</p>	<p>yaşadığı deneyimlerin sonucunda şeytani bir varlık tarafından tecavüz edilerek cezalandırıldığı görülmektedir. Duygu'nun hamileliğini sürdürmesinde etkili olan Nurdan ise şeytanın hizmetkârı rolünü üstlenen bir tarikat lideri olarak sunulur. Abject kavramında dikkat çekilen "kandırma, ihanet etme" özelliklerinin Nurdan karakteriyle temsil edildiği söylenebilir.</p>
---	---	--	--

Tablo 6 Deccal (2015) filminin analizi

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
<p>Film Adı: "Azem 3: Cin Tohumu"</p> <p>Yönetmen: Hürcan Emre Yılmaz</p> <p>Yapım Yılı: 2016</p> <p>Konu Özeti: Zehra ile Ali ve Meryem ile Yavuz aynı köyde yaşayan iki evli çifttir. Sık sık birlikte vakit geçiren bu iki çiftten Zehra ve Ali'nin sıkıntılı bir evliliği varken Meryem ve Yavuz ise mutlu görünmektedir. Ancak Meryem ve Ali aslında eşlerini birbirleriyle aldatmaktadır. Bunu öğrenen Zehra onlara bir büyü yaptırır fakat</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler: Zehra: Çocuksuz evli kadın Meryem: Aldatan kadın</p>	<p>Örnek Diyalog: "Kanıma girdi..."</p> <p>Abject Unsurlar: Hayvan parçaları Kan şişeleri Siyah gözlü çocuk Deforme yüz Cinayet Zina Hamilelik Tükürme Tırnak kesme Saç kesme İntihar Kafa kesme</p>	<p>Görseller: Dişi cin figürü, (sivri diş, yaralı yüz, çılgın atıyor) Yüzünün büyük kısmı bir tülbent ile kapatılmış Renk Kullanımı: Afiş, siyah ve beyaz rengin kontrastı kullanılarak çılgın karakterin diş ve gözlerine odaklanılarak kaçınma ve ürperti etkisi yaratılmaya çalışılmıştır. Slogan: "Cinlerin İşini Merak Eden Varsa Bizimle Gelsin"</p>	<p>Tematik Analiz: Filmde, eşlerini birbirleriyle aldatan Meryem ve Ali'nin temsillerindeki çelişkiler dikkat çekicidir. Ali'nin, eşi Zehra'ya karşı psikolojik şiddet uygulayan, sonra da öldüren kişi olmasına rağmen, vicdan azabıyla intihar edencesine cinler tarafından kurban edilişi ile kefarete bulduğu savunulabilir. Meryem ise filmin asıl kötüsü olarak sunulmaktadır. Filmdeki tek kurbanın Meryem'in eşi Yavuz olduğunu söylemek mümkündür. Birçok filmdeki gibi kadının kadına düşmanlığının öne çıktığı filmde Zehra, büyü yaptırdığı için, Meryem ise</p>

bu büyüyle ortaya çıkan cinler hiçbirinin peşini kolayca bırakmayacaktır...		Mezar kazma	Seyirci Sayısı: 79.078 (8 Hafta)	zina yaptığı için cezalandırılmaktadır. Abject kavramının “sınırı aşma” ve “kandırma, ihanet etme” özelliklerinin bu iki kadında görüldüğü söylenebilir.
---	--	-------------	--	--

Tablo 7 Azem 3: Cin Tohumu (2016) filminin analizi

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
<p>Film Adı: “Siccin 5”</p> <p>Yönetmen: Alper Mestçi</p> <p>Yapım Yılı: 2018</p> <p>Konu Özeti:</p> <p>Annesi, ablası ve yeğeni Hale ile birlikte yaşayan Azra ailesine önem veren genç bir kadındır. Özellikle hasta bir kız olan Hale ile çok yakın olan Azra aile dostları Selim ile de evlilik yoluna giden bir ilişki yaşamaktadır. Ancak Azra, babasının ölümü ve abisinin ortadan kaybolmasının acısını hala yaşamaktadır. Hale'nin tuhaf davranışları evdeki herkesi endişelendirirken Azra da korkunç kabuslar görmeye başlar. Geçmişte yaşananların önündeki sır perdesi kalktıkça Azra ve Hale'nin kaderlerinin aileye musallat olan cinlerle bağlantılı olduğu ortaya çıkacaktır...</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler:</p> <p>Hale (<i>ele geçirilen kadın</i>): Savunmasız genç kız</p> <p>Azra (<i>ele geçirilen kadın</i>): Muhafazakâr kadın</p> <p>Azra'nın ablası (isimsiz): Dul kadın</p> <p>Azra'nın annesi (isimsiz): Hastalıklı yaşlı kadın</p>	<p>Örnek Diyalog:</p> <p>“Ne nazar var kız senin üstünde...”</p> <p>Abject Unsurlar:</p> <p>Kendine zarar verme</p> <p>Yaralı yüz</p> <p>Oyuncaktan kan akması</p> <p>Beden kasılması</p> <p>Siyah gözler</p> <p>Ağızdan akan siyah sıvı</p> <p>İltihaplı yaralar</p> <p>Göz bebekleri olmayan siyah figür</p> <p>Çamur</p> <p>Adak adama</p> <p>Bedende çürümeler</p> <p>Sıcak suyla yakma</p> <p>Göze batırılmış iğne</p> <p>Ağızdan akan ziftimsi madde</p> <p>Kafasız bedenler</p> <p>Yüzü yanmış</p>	<p>Görseller:</p> <p>Hale - Savunmasız genç kız (yaralı deforme yüz, çılgık atıyor, sararmış gözler, deforme olmuş oyuncak bebek taşıyor)</p> <p>Renk Kullanımı:</p> <p>Afiş, koyu kahverengi ve siyah karışım bir zemin üzerinde deforme olmuş kadın suratını ön plana çıkarmak için beyaz bir kıyafet ve saç ile dehşet hissettirmeyi amaçlamaktadır.</p> <p>Slogan:</p> <p>“Korkudan daha ötesi”</p> <p>Seyirci Sayısı:</p> <p>633.391 (9 Hafta)</p>	<p>Tematik Analiz:</p> <p>Film boyunca hastalıklı olduğu söylenen, kendisini de hastalıklı olarak gören Hale'nin bu durumunun sebebi olarak nedensizce Azra suçlanmaktadır. Ancak oğlunu kurtarmak için cinlerle anlaşma yapan ve Azra'yı bunun için kurban etmek isteyen baba figürü amacına ulaşamamış, bu nedenle oğlu da ortadan kaybolmuştur. Bunun sonucunda Hale de doğumundan gelen belirsiz bir hastalıklı boğuşmaktadır.</p> <p>Anlaşmanın başarıya ulaşamamasının sebebi ise son anda Azra'yı öldürmekten vazgeçen annesidir ancak bu onun cezalandırılmasına yol açmıştır. Yıllar sonra tekrar Azra'yı kurban etmeye çalıştıklarında ise Hale kendini feda ederek Azra'yı kurtarmış olur. Burada görülen odur ki, annenin kızını kurtarmasının da, yeğenin halasını kurtarmasının da sonucu acı ve ölümdür. Kadın kadının kurtarıcısı olamamaktadır. Abject unsurların özellikle bir kız</p>

		oyuncak Kusma İntihar		çocuğu olan Hale'nin bedeni üzerinden sunulması da filmde dikkat çekmektedir.
--	--	-----------------------------	--	---

Tablo 8 Siccin 5 (2018) filminin analizi

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
<p>Film Adı: “Araf 2: Cin Bebek Doğuyor”</p> <p>Yönetmen: Biray Dalkıran</p> <p>Yapım Yılı: 2019</p> <p>Konu Özeti: İnançlarına bağlı bir şekilde mutlu bir evlilik sürdüren Kübra ve Ahmet çifti için, Kübra'nın sokakta yürürken aniden spazm geçirecek bayılmasıyla kötü bir dönemin kapısı aralanır. Kübra'ya tedavi olmak için gittiği hastanede sara teşhisi konur. Ancak köyün Kübra'ya aşık olan imamı onlara acımasız bir cin kabilesi, yani Cühenna Kabilesi'nin Padişahı'nın musallat olduğunu söyler. Kübra ve eşi haneyi alt üst eden cinin etkisinden kurtulmak için, çetin bir mücadele içerisine girerler.</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler:</p> <p>Kübra (ele geçirilen kadın): Savunmasız genç kız, Çocuksuz evli kadın, Hamile kadın</p> <p>Kübra'nın babaannesi: Büyüücü yaşlı kadın</p>	<p>Örnek Diyalog: “Senin karının içine aşık cin yerleştirilmiş.”</p> <p>Abject Unsurlar: Kan Bedenin olağan dışı şekilde kasılma hareketleri Spazmlar Sanrı Kötü ikiz Göz bebeğinin kaybolması Ceset Cesedi yıkama Hayvan parçaları (göz, beyin) Çılgınlık Ses değişimi Hayvan kafatası Hayvan cesedine grafik işkence Pedofili Öğürme Dışkı, sidik, kan (görünmüyor) Yaralar, yanıklar (görünmüyor)</p>	<p>Görseller: Kübra (filmde böyle görünmüyor) Kadının yüzü, kanla kaplı, göz bebekleri yok (beyaz), Ağzı açık Afişin altında ölü, deforme olmuş bir bebek</p> <p>Renk Kullanımı: Afiş, siyah ve koyu kırmızı renklerin kullanıldığı ve kadın karakterin beyaz renkteki gözlerinin ön plana çıkarıldığı bir ışıklandırmaya sahiptir.</p> <p>Slogan: “Türkiye’de yaşanmış bir cin vakasından yola çıkmıştır.”</p> <p>Seyirci Sayısı: 108.451 (10 Hafta)</p>	<p>Tematik Analiz: Film, cin filmlerinin genelinde görülen “iyi” hoca temsilinin aksine, aşık olduğu için sevdiği kadın karaktere cin musallat edecek kadar ileri giden, aykırı bir temsil içermektedir. Ve yine diğer cin filmlerinde kötütül unsurun sebebi olarak görülen büyüün, yaşlı bir kadın olan (Kübra'nın babaannesi) tarafından onu korumak için kullanıldığı görülmektedir. Film sırasında Kübra'nın eşi Ahmet, Kübra'ya aşık olan hoca, daha sonrasında karşılaşılan iyi hoca ve Kübra'ya aşık olan cin dahil filmdeki her bir erkek, kadını kullanıp, neyi yapıp neyi yapamayacağını dile getirmektedir. Kübra, farklı dönemlerde başına gelenlerle filmde savunmasız genç kız, çocuksuz evli kadın ve hamile kadın olarak bulunur. Bu da abject kavramında kadının erkeğin ötekisi olarak inşa edilmesinin bir örneği olarak görülmektedir.</p>

Tablo 9 Araf 2: Cin Bebek Doğuyor (2019) filminin analizi

FİLM	ABJECT KADIN	ABJECT SAHNELER	AFİŞ ÖZELLİKLERİ	İÇERİK-ANALİZ
<p>Film Adı: “Kiki: Lanet-i Cin”</p> <p>Yönetmen: Mustafa Miraç Kaya</p> <p>Yapım Yılı: 2020</p> <p>Konu Özeti: Görücü usulü evlendiği eşi Şenay’ı aldattığı Satı isimli bir kadınla evlenen Muzaffer, yıllar sonra Satı ile olan kızı Elif’in şizofreni hastalığıyla mücadele etmektedir. Elif’e yardım etmek için doktorların yanı sıra cinci hocalar ve astrologlardan da yardım isteyen Muzaffer ve Satı, Elif’in durumuna hiçbir çare bulamamaktadır. Elif’e yardım etmeye çalışanlardan biri olan Bedir Hoca, küçük kıza cinlerin musallat olduğunu söylediğinde Satı ve Muzaffer geçmişleriyle yüzleşmek zorunda kalır.</p>	<p>Karakter Adı ve Özellikler: Elif (<i>ele geçirilen kadın</i>): Savunmasız genç kız</p> <p>Satı: Aldatan kadın</p> <p>Yeliz: Bekar kadın</p> <p>Şenay: Muhafazakar kadın</p> <p>Elif’in anneannesi: Hastalıklı yaşlı kadın</p>	<p>Örnek Diyalog: “Kızınız bir ateş ciniyle evli...”</p> <p>Abject Unsurlar: Hayvan parçaları Çürük yemek Kan izleri Kemik kırılma sesleri İntihar Dışkı yeme Kendine zarar verme Kan yalama Ceset Tecavüz Çürümüş, deforme bedenler Ensest Kusma Çiğ et yeme İnsan kurban etme</p>	<p>Görseller: Elif – savunmasız genç kız (yaralı yüz, çığlık atıyor) Cin (deforme, kanlı, çürümüş yüz)</p> <p>Renk Kullanımı: Sarı bir ışıklandırma ile koyu kahverengi tonlarının kullanıldığı, siyah renk kullanımıyla gizem duygusu yaratılması hedeflenmiştir.</p> <p>Slogan: “Asla arkana bakma”</p> <p>Seyirci Sayısı: 29.005 (5 Hafta)</p>	<p>Tematik Analiz: Filmde, benzerlerinden farklı olarak erkek karakterlerin de yaşananlardan sorumlu olduğunun altının çizilmesi dikkat çekmektedir. Muzaffer’in, Elif’in yaşadıklarından dolayı suçluluk duyması ve Şenay’ı aldattığı için cezalandırıldığını düşündüğü söylenebilir. Ancak aslında Elif’in başına gelenlerin sebebi, Satı’nın Muzaffer’i eski eşinden ayırmak için onlara yaptığı büyüdür. Satı’nın cinler ile yaptığı anlaşmanın şartı Elif’i onlara “gelin” vermesidir. Cinci hoca Bedir ise Elif’e yardım etme bahanesiyle kendisini terk etmiş olan babası Muzaffer’den intikam almaya çalışmaktadır, bunun için Elif’i de kurban etmeye hazırdır. Filmin sonunda ise Bedir ve Muzaffer cezalarını çekmiş kurbanlar, Satı asıl kötü, Elif ise kurban edilmiş bir masum olarak temsil edilir. Kız çocuğun bedeninde gösterilen abject unsurlar ve kandıran, sinsi kadın figürünün filmin abject kavramıyla bağlantılarını oluşturduğunu söylemek mümkündür.</p>

Tablo 10 Kiki: Lanet-i Cin (2020) filminin analizi

4.1. Bulguların Yorumlanması

Bu araştırmada incelenen filmler, kadın karakterlerin cin temalı korku sinemasında nasıl abject figürler olarak temsil edildiğini çeşitli kategoriler çerçevesinde ortaya koymaktadır. Çalışmada aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Çalışma amacıyla incelenen 9 farklı kategoriye ayrılmış kadın profilleri arasından, Araştırmada en çok karşılaşılan iki kadın karakter profili, “savunmasız genç kız” (6) ve “çocuksuz evli kadın” (6) kategorileri olmuştur. Bu iki kategorideki kadın karakterlerin aynı zamanda en çok cin tarafından ele geçirilen karakterler oluşu da dikkat çekicidir. Yine bu kategorilerdeki kadınların kültürel normlar çerçevesinde ataerkil aile kurumundaki “görevlerinin” tamamlanmamış olduğunu söylemek mümkündür. Bundan dolayı da canavarlaşmaya en müsait profil oldukları film izlencelerinde görülebilmektedir. Yönetmeni aynı olan Siccin (2014) ve Siccin 5 (2015) filmlerindeki kadın karakter kategorilerinin birebir aynı oluşu, bazı yönetmenlerin kadın profilleri oluştururken belli bir örüntüyü izlediklerini düşündürebilmektedir. Filmler içerisinde 5 tanesinde “savunmasız genç kız” kategorisi altında ele geçirilen kadın bulunmaktadır. Bu durum, korku filmlerinde kadının ancak canavarlaştırıldığı noktada güçlü bir tehdit olabileceğine işaretir.

Cin tarafından ele geçirilmeyen kadın kategorilerinin (hastalıklı yaşlı kadın, dul kadın, bekar kadın, büyücü yaşlı kadın, aldatan kadın) genellikle kötücül ve/ya etkisiz karakterler olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin yaşlı kadın karakterler büyücü veya hastalıklı olarak seyirci karşısına

çıkarken, bekar, dul ve aldatan kadınlar ise cin tarafından ele geçirilen karakterlerin uğradığı kötülüklerin sorumlusu olarak gösterilmektedir.

Cin temalı korku filmlerinde kadın bedeni, çoğunlukla şiddet ve korku unsuru olarak sunulmaktadır. Örneğin, Deccal (2015) filminde ana karakter Duygu (hamile kadın)’nun tecavüz sahnesi dışında, cinsellik temalı unsurlara pek rastlanmamaktadır. Bunun yerine, kadın bedeninin cinsel obje’den daha çok şiddet ve korku unsuru olarak yansıtıldığı görülmektedir. Kadın bedeninin fiziksel ve biyolojik özelliklerinin (kan, kusmuk, tükürük gibi bedensel sıvılar) korku unsuru olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu bedensel sıvılar, abject kavramına uygun biçimde filmler boyunca rahatsız edici bir unsur olarak kadının doğasına atfedilmiştir. Kadın bedeninin, bir cinsel obje olmaktan ziyade abject bir figür olarak yansıtılması, kadın bedeninin doğasına dair kültürel korkuların sinemadaki bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Pedofili unsuru, sadece yakın dönem Araf 2: Cin Bebek Doğuyor (2019) filminde görülmüştür. Film içeriklerinde pedofili konusuna pek rastlanmadığını söylemek olasıdır. Film içerisinde intihar vakası ya da intiharın önemli bir yer ettiği filmler Musallat 2: Lanet (2011), Deccal (2015) ve Azem 3: Cin Tohumu (2016) filmleridir. Filmlerin arasında sadece Musallat 2: Lanet (2011)’de embriyo ile ilgili sahneler görülmüştür. Cin sinemasına ait filmler içerisinde embriyo abject’i kullanımı düşüktür.

Filmlerde büyü sahneleri, hayvan cesetleri, kemikler ve parçalanmış insan organları gibi öğeler sıkça yer almakta ve bu öğeler, kadın bedeninin

abject bir imge olarak daha da derinleşmesine katkıda bulunmaktadır. Musallat 2: Lanet (2011), Dabbe: Cin Çarpması (2013), Siccin (2014), Deccal (2015), Azem 3: Cin Tohumu (2016), Araf 2: Cin Bebek Doğuyor (2019), Kiki: Lanet-i Cin (2020) filmlerinde büyü ve ritüel temaları korkunun temel unsurları arasında yer almakta ve kadın karakterlerin içine düştüğü abject durumu sembolize etmektedir. Bu temaların sıkça kullanımı, büyü ve ritüelin Türk korku sinemasında kadın karakterlerin dönüşüm süreçlerine katkı sağlayan unsurlar olduğunu göstermektedir.

İncelemeye konu olan 10 adet filmin seyirci sayılarında değişkenlik görülmekle birlikte en çok ilgi çeken filmlerin yönetmenleri Hasan Karacadağ ve Alper Mestçi'dir. İki yönetmenin korku türündeki popüler çalışmaları, Türk korku sinemasında kadın temsillerinin belirleyici unsurlarını oluşturmuşlardır. Bu yönetmenlerin eserleri, Türk sinema izleyicisinin abject kadın temsillerine yönelik bakış açısını etkileyerek sinemadaki kadın korkusunun temel yapı taşlarını inşa etmektedir. Ele geçirilen kadın karakterlerin seyirciye korku ve rahatsızlık hissettirecek biçimde temsil edilmeleri, yönetmenlerin Türk sinemasında abject temsiliyetinin oluşmasında önemli bir rol oynadıklarını göstermektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, Türk korku sinemasının belirleyici unsuru cin temalı filmler incelenerek, bu filmlerdeki kadın temsillerinin Julia Kristeva'nın geliştirdiği "abject" kavramı çerçevesinde nasıl kurgulandığı tartışılmıştır. İncelenen 10 film, Noel Carroll'ın "füzyon canavar" ve Barbara Creed'in

"canavarsı-dişi" konseptleri göz önünde bulundurularak analiz edilmiş ve kadın karakterlerin, özellikle cin tarafından ele geçirilme yoluyla "abject" ve "canavar figürler olarak temsil edildiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, abject canavar kadınların, Türk korku sinemasında seyirciye sunulan en yoğun figürler olduğu ve kadınların "abject" unsurlar olarak inşa edilmesine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın bulguları, Türk korku sinemasında kadın karakterlerin büyük çoğunluğunun abject unsurlarla ilişkilendirilen; canavarsı-dişi niteliklerine sahip karakterler olarak temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Kadın karakterler, filmlerin afişlerinden anlatının en son sahnelerine kadar canavara dönüşüm sürecinde "vahşeti yaşayan ve yaşatan" figürler olarak varlık bulur. Çoğu filmde yer alan bu dönüşüm, kadın kimliğinin adım adım canavarlaşmaya "müsaite" olduğuna dair bir alt metin sunar. Bu temsillerin sadece birkaç filmde değil, cin temalı filmlerin geneline hâkim olması, abject kadın figürünün Türk korku sinemasında kökleşmiş bir yapı taşı olduğunu göstermektedir.

Çalışmada incelenen on film, kadın karakterleri sınırlı özelliklerle betimleyerek ikincil ve kötücül figürler olarak inşa etmiştir. Örneğin, Deccal (2015) ve Azem 3: Cin Tohumu (2016) dışında tüm filmlerde baş kadın karakterlerin cinler tarafından ele geçirilmiş canavarlara dönüşmeleri, sinemanın abject kadın imgesine olan eğilimini pekiştirmektedir. Bu canavar kadınlar, var olan düzeni, sınırları ve kuralları yıkmaya çalışan abject figürler olarak toplumun kolektif korkularını

somutlaştırır. Kadınların bu şekilde korku unsuru olarak sunulması, kadının ötekileştirilmesine zemin hazırlamakta ve sinema aracılığıyla toplumsal önyargıların pekişmesine katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Türk korku sinemasında cin temalı filmler aracılığıyla üretilen abject kadın temsilleri, kadın karakterleri kültürel ve toplumsal normlar çerçevesinde ötekileştiren bir anlatı yapısı sergilemektedir. Bu temsillerin, korku türünün toplumsal korkuları yansıtmaya işlevini yerine getirirken, kadını abject olarak konumlandırarak seyirciye sunması, Türk korku sinemasında kadının ötekileştirilmesini meşrulaştıran bir araç haline geldiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abisel, N. (2016). *Popüler sinema ve film türleri*. De Ki Basım Yayım.
- Akyar, P. (2012). *2000 sonrası Türk korku sinemasında yer alan dini göstergeler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arya, R. (2014). *Abjection and representation: An exploration of abjection in the visual arts, film and literature*. Springer.
- Boer, R. A. D. (2014). *Who is going to save the final girl? The politics of representation in the films Halloween and The Silence of the Lambs*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Universidade Federal de Santa Catarina, Centro de Comunicacao e Expressao
- Carroll, N. (2020). *Korkunun felsefesi veya kalbin paradoksları*. Hece Yayınları ve Dergileri.
- Çelik, S. (2022). Türk korku sinemasında muhafazakar izlekler. *Sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 319-361.
- Clover, C. J. (2015). *Men, women, and chain saws: gender in the modern horror film* (Updated edition, Vol. 15). Princeton University Press. (İlk baskı: 1992)
- Creed, B. (2015). *The monstrous-feminine: Film, feminism, psychoanalysis*. Routledge. (İlk baskı: 1993)
- Dut, S. (2019). *İslamiyetteki kötülük anlayışı bağlamında 2000 sonrası Türk korku sinemasının örnek filmler üzerinden incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Duvarcı, A. (2005). Türklerde tabiat üstü varlıklar ve bunlarla ilgili kabuller, inanmalar, uygulamalar. *Bilig*, 32, 125-144.
- Erkan, E. (2019). Popüler Dinin Yeniden Üretilmesinde ve Yaygınlaştırılmasında Türk Korku Sineması. *Bilimname*, 2019(37), 407-429.
- Gözelce, D. K. Türkiye Sahası Efsane ve Memoratlarında Cin Tasavvuru. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 719-757.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları* (İ. Dündar, Çev.). Pinhan Yayınları. (İlk baskı:1997)
- Jones, R. S. (2022). Processes of abjection: Toward a Marxist theory of horror. *Literature Interpretation Theory*, 33(4), 277-295.
- Kırel, S. (2010). *Kültürel çalışmalar ve sinema*.

Kırmızı Kedi Yayınevi.

Kirel, S., & Nacar, E. Canavarı-dişi temsili olarak *Possession* (1981) filminde abject kadın Öteki. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 5(1), 147-174.

Kılınç, U. (2022). *50 maddede korku sineması*. Karakarga Yayınları.

Koçer, Z. (2019). The Monstrous-feminine and masculinity as abjection in Turkish horror cinema: An analysis of *haunted* (Musallat, Alper Mestçi, 2007). In *Gender and contemporary horror in Film* (pp. 151-165). Emerald Publishing Limited.

Krippendorff, K. H. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*, Sage Publications.

Kristeva, J. (2024). *Powers of horror: An essay on abjection*. Columbia University Press. (İlk baskı: 1980)

Martin, G. N. (2019). Why do you like scary movies? A review of the empirical research on psychological responses to horror films. *Frontiers in psychology*, 10, 22-98.

Nelson, B. C. (2022). *Possessed: New horror films in the Era of Neoliberalism* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). University of Tennessee, Knoxville.

Özpay, O. (2019). Türk korku sinemasına panoramik bir bakış ve ideolojik izdüşümleri. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 32, 551-567.

Özpay, O. (2020). Türkiye’de korku sineması literatürü üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 18(36), 543-582.

Roge, A. M. (2017). Revolting bodies: abjection and the monstrous feminine in *The Witch*. Whitman College.

Scognamillo, G., & Demirhan, M. (1999). *Fantastik Türk Sineması*. Kabalcı Yayınları.

Şimşek, G. (2012). *Sinemada korku ve din: 2000 sonrası Amerikan ve Türk filmlerinde cin unsurunun çözümlenmesi* (Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi).

Şimşek, G. (2015). *Türk Korku Sineması Kronolojisi Cilt I 1914-2015*.

Şimşek, G. (2023). *Türk Sinemasında Büyü*. Kriter Yayınevi.

Ufuk, İ. (2017). Dabbe, Gen ve Ada: Zombilerin Düğünü filmleri üzerinden Türk korku sinemasında anlatı yapısı. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(18), 2001-2026.

Williams, L. (1991). Film bodies: Gender, genre, and excess. *Film Quarterly*, 44(4), 2-13.

Yedidal, H. (2010). *The return of the repressed: the representation of woman in recent Turkish horror films-Bastırılanın geri dönüşü: Son dönem Türk korku filmlerinde Kadın Temsili* (Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yeşil, V. O. (2011). *İslam inancında cinler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

Box Office Türkiye:

<https://www.boxofficeturkiye.com> (Erişim Tarihi:
14.06.24)

İslam Ansiklopedisi:
<https://www.islamansiklopedisi.org.tr> (Erişim
Tarihi: 08.05.24)

Popüler Sinema: <https://www.populersinema.com>
(Erişim Tarihi: 24.07.24)

The Movie Database: <https://www.themoviedb.org>
(Erişim Tarihi: 19.08.24)